T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI HUKUKTA KADIN HAKLARI

HAZIRLAYAN

Muazzez Eda ŞENEL

1930233051

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Süleyman DOST

ISPARTA – 2023

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans /Doktora tezi olarak sunduğum "Uluslararası Hukukta Kadın Hakları" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Muazzez Eda ŞENEL
30/05/2023

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	**Muazzez Eda ŞENEL**
Öğrenci Numarası	**1930233051**
Enstitü Ana Bilim Dalı	**Kamu Hukuku Anabilim Dalı**
Programı	
Programın Türü	**(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora**
Danışmanının Unvanı, Adı-SOYADI	**Doç. Dr. Süleyman DOST**
Tez Başlığı	**Uluslararası Hukukta Kadın Hakları**
Turnitin Ödev Numarası	**2105124984**

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 98(doksansekiz) sayfalık kısmına ilişkin olarak, 30/05/2023 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesininin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;

% 12 (oniki) 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

30.05.2023

Doç. Dr.Süleyman DOST

Bu çalışmayı, şiddet ve cinayet mağduru olan başta lise arkadaşım Şebnem Şirin olmak üzere tüm kadınlara ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Bana rehberlik eden, her zaman sabırlı ve anlayışlı yaklaşımıyla destek veren, teşvik eden, öğrencisi olmaktan büyük bir gurur ve mutluluk duyduğum değerli hocam Doç. Dr. Süleyman Dost'a

Tez savunma sınavımda çalışmama anlamlı katkılarda bulunan değerli jüri üyeleri hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Didem Erdoğan'a ve Doç. Dr. Mustafa Çakır'a

Tez yazım sürecinde maddi ve manevi olarak her zaman destek veren kıymetli ailem, annem Hilal Şenel'e, babam Yusuf Şenel'e, abim Akif Emre Şenel'e, ablam Elif Şenel Baylan'a,

Beni cesaretlendiren, sevgisini, güvenini ve desteğini her daim hissettiğim kıymetli nişanlım, müstakbel eşim Erkam Enes Ertaş'a,

Tez sürecimin her aşamasında sorduğum sorulara cevap veren, telaşımı yatıştıran, dertlerime derman olan, elinden gelen tüm desteği veren kıymetli arkadaşım Gülnihal Ünal'a,

Ve manevi desteklerini, sevgilerini hep üzerimde hissettiğim geniş aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

(ŞENEL, Muazzez Eda, *Uluslararası Hukukta Kadın Hakları*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2023)

ÖZET

Kadın hakları ve eşitliği konusundaki gelişmeler dinamik bir alanı oluşturmaktadır. Bu konuda yasal değişiklikler yapılsa da uygulamada bazı sorunlar devam etmektedir. Kadın hakları ve eşitliğini sağlamak amacıyla uluslararası sözleşmeler, beyannameler, tavsiye niteliğinde belgeler ve benzeri çalışmalar yapılmakta, taraf devletlerce imzalanmaktadır.

Bu tezde genel olarak uluslararası hukukta kadın haklarını düzenleyen belgeler, özellikle Türkiye açısından önemine binaen detaylı olarak ele alınan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İstanbul Sözleşmesi incelenmektedir. Bu Sözleşmelerin amaçlarına, içeriklerine, düzenlenen hak ve özgürlüklere, getirdikleri yeniliklere, denetim mekanizmalarına, taraf devletlerin pozitif yükümlülükleri ile koydukları çekincelere ilişkin bilgi verilmektedir.

Uluslararası yargıda kadın haklarına yönelik kararlar, ihlal edilen sözleşme maddeleri, kapsamları ve önemleri yönünden ele alınmakta, uluslararası sözleşmelere taraf olan devletlerin, pozitif yükümlülükleri kapsamında gerekli yasal değişiklikleri yapıp yapmadığı, bu düzenlemelere ve kararlara uyumun sağlanıp sağlanmadığı değerlendirilmektedir.

Verilen bilgiler kapsamında, kadın hakları, kadına yönelik ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanması konularında uygulamadaki sorunlar değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: kadın hakları, uluslararası hukuk, pozitif yükümlülükler, kadın-erkek eşitliği, ayrımcılık yasağı, İstanbul Sözleşmesi, kadına şiddet.

(ŞENEL, Muazzez Eda, *Women Rights In International Law*, Master's Thesis, Isparta 2023)

ABSTRACT

Developments in women's rights and equality constitute a dynamic field. Although legal changes have been made in this regard, there are still some problems in practice. International conventions, declarations, advisory documents and similar studies are carried out to ensure women's rights and equality and are signed by the States parties.

In this thesis, the objectives of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and the Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, which are discussed in detail in terms of the importance of the documents governing women's rights in international law in general, the contents of the Istanbul Convention, the rights and freedoms that are organized, the innovations they bring, the control mechanisms, the positive obligations of the States parties, information is provided on the reservations placed in the contracts by the states parties.

Decisions on women's rights in the international judiciary are considered in terms of the articles, scope and importance of the Convention on women's rights violated, whether the states parties to international conventions make the necessary legal changes within the scope of their positive obligations and whether these regulations are ensured to be complied with if legal regulations are made in accordance with international law.

Within the scope of the information provided, the problems in implementation on women's rights, prevention of discrimination and violence against women and ensuring equality between women and men are evaluated.

Keywords: women's rights, international law, positive obligations, equality of women and men, prohibition of discrimination, Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, on violence against Women.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI ..... **i**
YEMİN METNİ ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **xi**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
İNSAN HAKLARI, ÖZEL GRUPLAR VE KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

1. İNSAN HAKLARI **7**
2. ÖZEL GRUPLAR **8**
2.1. Çocuklar 9
2.2. Hastalar 10
2.2.1. Engelliler 11
2.3. Mülteciler 12
2.4. Azınlıklar 14
2.5. Kadınlar 15
3. KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER **15**
3.1. Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi (1952) 16
3.2. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirisi (1967) 17
3.3. Olağanüstü Durumlarda ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge (1974) 18
3.4. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW) (1979) 18
3.5. Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirisi (1993) (Declaration on the Elimination of Violence Against Women) 19
3.6. Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi (Belém do Pará Sözleşmesi) (1994) 20
3.7. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol (1999) 20
3.8. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Sözleşmeleri 21
3.9. Anneliğin Korunması Sözleşmesi (2000) 22
3.10. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü (2003) 23

3.11. Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi) (2011) 25
3.12. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Kadın Hakları 25
4. TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL DÜZENLEMELER 28
4.1. Hukuk-ı Aile Kararnamesi 29
4.2. Medeni Kanun 30
4.3. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 30
4.4. Ceza Kanununda Kadın Hakları 31
4.5. İş Kanununda Kadın Hakları 31
4.6. Devlet Memurları Kanununda Kadın Hakları 32
4.7. Belediye Kanununda Kadın Hakları 33
4.8. Anayasal düzeyde Kadın Hakları 34

2. BÖLÜM
ULUSLARARASI HUKUKTA KADIN HAKLARI AÇISINDAN ÖNEME SAHİP İKİ SÖZLEŞME: CEDAW VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

1. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW) 36
1.1. Sözleşmenin Amacı 36
1.2. Sözleşmenin Yürürlüğe Girmesi 37
1.3. Sözleşmenin Kapsamı 37
1.4. Pozitif Yükümlülükler 38
1.5. Denetim Mekanizması 39
1.6. Çekinceler 40
2. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ 41
2.1. Sözleşmenin Amacı 41
2.2. Sözleşmenin Yürürlüğe Girmesi 42
2.3. Sözleşmenin Kapsamı 43
2.4. Pozitif Yükümlülükler 46
2.5. Denetim Mekanizması 48
2.6. Çekinceler 49

3. BÖLÜM
KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ÖNEMLİ ULUSLARARASI KARARLAR

1. ULUSLARARASI YARGI DIŞI KARARLAR 51
2. ULUSLARARASI YARGI KARARLARI 52
2.1. Diğer Ülkeler ile İlgili Yargı Kararları 52
2.1.1. Rumor/İtalya Kararı 52
2.1.2. E.S. ve diğerleri/Slovakya Kararı 55

2.1.3. Izevbekhai/İrlanda Kararı 56
2.1.4. S.A.S. / Fransa Kararı 57
2.1.5. B.S. / İspanya Kararı 58
2.2. Türkiye ile İlgili Yargı Kararları 59
2.2.1. Nahide Opuz/Türkiye Kararı 59
2.2.2. M.G./Türkiye Kararı 64
2.2.3. Şerife Yiğit/Türkiye Kararı 69
2.2.4. Emel Boyraz/Türkiye Kararı 72
2.2.5. Halime Kılıç/Türkiye Kararı 73

SONUÇ 75
KAYNAKÇA 80
ÖZGEÇMİŞ 86

KISALTMALAR

AİHM	**:** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	**:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	**:** Birleşmiş Milletler
CEDAW	**:** Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
DEVAW	**:** Declaration on the Elimination of Violence against Women
GREVIO	**:** Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence
ILO	**:** International Labour Organization
mad.	**:** Madde
S	**:** Sayı
ss.	**:** Sayfa sayısı
TCK	**:** Türk Ceza Kanunu
YUKK	**:** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Kural olarak, insan onuruna dayanan, temel haklar ve özgürlükler dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez niteliğe sahiptir. İnsanların temel hakları ve özgürlükleri kavramı ele alındığında, erkekler ve kadınların hiçbir ayrım gözetilmeksizin uluslararası sözleşmelerde düzenlenen tüm haklardan yararlanacağı açıktır. Buna karşın, yalnızca kadınları konu alan bir sözleşmeye niçin ihtiyaç duyulduğu en başta yanıtlanması gereken bir sorudur. Bu sorunun cevabı, uluslararası faaliyetlerin ve denetimlerin, kadınların cinsiyetleri ve medeni durumları nedeniyle uygulanan kadın ayrımcılığının engellenmesi noktasında yeterli olmaması şeklinde verilebilir.[1] Kadınların cinsiyetleri sebebiyle maruz kaldıkları ayrımcılık, azımsanamayacak bir sıklıkla geri planda tutulmaları bölgesel bir sorun olmayıp her toplumda rastlanan, halen sıklıkla yaşanmakta olan evrensel bir sorundur.[2]

İkinci dünya savaşı sonrasında, insan hakları alanındaki gelişmelerle, kadına yönelik ayrımcılığın sona erdirilmesine yönelik çalışmalar hızla artmıştır. Kadın haklarının, insan haklarının önemli bir kısmını oluşturduğu kabul edilerek, uluslararası ve bölgesel kurumların, sivil toplum kuruluşlarının gayretleri ile birçok belge yürürlüğe girmiştir. İlk aşamada, kadın haklarına genel hatlarıyla, ayrımcılık yasağı ve benzeri konularda değinilmiştir. Ancak sonrasında, genellikten uzaklaşarak, münhasıran kadın haklarını düzenleyen pek çok belge yayınlanmıştır.[3]

"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin" ("Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women") kadının insan hakları yönünden temel bildirge niteliğinde olduğu söylenebilir. Sözleşmenin amacı kadına karşı her türlü ayrımcılığın kaldırılmasını sağlamaktır. Sözleşmeye taraf devletlerin ayrımcılığı önleyen tedbirler alma yükümlülüğü bulunmaktadır.[4]

---

[1] Dereboylular, Ö., Arman, P., *"Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme, Terazi Hukuk Dergisi",* Cilt: 16, Sayı: 173, Ocak 2021, Sayfa: 39-48

[2] Börü Parlak Ş., *"Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi"*, Yıl: 2017 Sayfa: 43-63 s.45

[3] Börü Parlak Ş., s.46

[4] Börü Parlak Ş., s.48

Münhasıran kadın haklarını düzenleyen bir diğer sözleşme *"Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesidir."* Sözleşme, İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinmektedir. Sözleşme, kadına yönelik şiddetin önlenmesi hususunda taraf devletlere daha somut ve etkili tedbirler almaya teşvik etmesi bakımından önemlidir.[5]

Bu çalışmada, gerek genel olarak insan haklarına ilişkin düzenlemeler içeren hukuki belgelerdeki kadın haklarına ilişkin özel düzenlemelere, gerekse münhasıran kadın haklarını düzenleyen hukuki belgelere yer verilerek uluslararası hukukta kadın hakları ele alınmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, insan haklarına, özel gruplar başlığı altında çocuk, hasta, mülteci, azınlık ve kadın haklarına ilişkin temel kavramlara ve uluslararası hukuktaki temel düzenlemelere yer verilmiştir. Kadın haklarına ilişkin hukuki belgeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına temel olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi birinci bölümde incelenmiştir. Ayrıca, Türk hukukunda, kadın haklarına ilişkin tarihsel sürece kısaca değinilmiş, yasal ve anayasal düzenlemeler incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye açısından öneme sahip olan iki sözleşme olan *"Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine" ve "Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşmesine (İstanbul Sözleşmesi)"* yer verilmiştir. Her iki sözleşme amaçları, hukuki süreçleri, kapsamları, taraf devletlere yükledikleri pozitif yükümlülükler ve denetim mekanizmaları bakımından ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, uluslararası yargıda kadın haklarına ilişkin verilen kararlara yer verilmiştir. Kararlar, yargı dışı kararlar, Türkiye hakkında verilen kararlar ve diğer ülkeler hakkında verilen kararlar şeklinde kısımlara ayrılarak ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde ise tezde ele alınan konulara değinilmiş, kadın haklarına ilişkin sözleşmelerin amaçları ve önemleri, Türkiye'de kadın haklarına ilişkin yasal ve anayasal düzenlemeler, tezde yer alan uluslararası yargı kararlarının önemli yönleri de

[5] Börü Parlak Ş., s.48

ele alınarak, uygulamadaki sorunlar ve Türkiye'deki mevcut durumun değerlendirmesi yapılmıştır.

Tezimizde literatür taraması yapılarak kadın hakları ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar incelenmiştir.

"Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Kadının Toplumsal ve Siyasal Hayatındaki Etkisinin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde[6] insan hakları, kadının toplumsal ve siyasal hayatı, şiddetin tanımı ve türleri hakkında bilgiler verildikten sonra kadına yönelik şiddet hususunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, (özellikle Opuz Davası İstanbul Sözleşmesi'ne temel oluşturduğu bilgisi verilerek detaylı şekilde anlatılmıştır), CEDAW Komitesi ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından verilen kararlar ele alınmıştır. Çalışmada kısaca CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'ne yer verilmiştir. Araştırma neticesinde kadının şiddet görmesinin toplumsal ve siyaset hayatını olumsuz yönde etkilediği, insan hakkı ihlaline sebep olduğu problem olarak belirlenmiştir. Problemin çözülebilmesi için tüm yurttaşların bu konuda eğitilmeleri gerektiği, yasal düzenlemelerin hazırlanması gerektiği, siyasal yaşama eşit katılımı sağlamanın ilk adım olarak belirlenmesi gerektiği, toplumun genel yapısını göz önünde bulundurarak kadını güçlendirmeye yönelik projeler yapmak gerektiği, halka sistemli şekilde *"insan hakları eğitimi"* verilmesi ve bu eğitime katılımın zorunlu tutulması gerektiği belirtilmiştir. Tespit edilen problem, kadın hakları konusunda yapılmak istenen çalışmam ile benzerlik gösterse de çalışmanın içeriği Türkiye ile sınırlı kalmıştır. İlgili sözleşmeler ve diğer uluslararası düzenlemelerin detaylı ele alınması için bu alanda yeni çalışma yapılması gereklidir.

"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadın Hakları" başlıklı yüksek lisans tezinde[7]; Türkiye'de kadın hakları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye ile ilgili kararları çerçevesinde incelenmiştir. İnsan hakları, kadın hakları, feminizm, toplumsal cinsiyet gibi temel konular ve uluslararası sözleşmelere ilişkin bilgilere yer verilmiş, Türkiye'de kadın haklarının tarihsel gelişim

[6] Handan Ceylan, "*Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Kadının Toplumsal ve Siyasal Hayatındaki Etkisinin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi"* Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2019

[7] Tülay Demir, *"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadın Hakları",* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) Kayseri 2017

süreci aktarılmıştır. Sözleşmelerle ilgili bilgilere, tezin esas konusu olmaması yönünden detaylı yer verilmemiştir. Son bölümde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına yer verilmiştir. Tezde kadın haklarına ilişkin ulusal düzenlemelere başlıklar halinde ayrılarak her birine dair temel bilgiler verilmiştir. Kadın haklarına ait uluslararası düzenlemelerin daha fazla olduğu ve detaylı ele alınması gerektiği açıktır. Mahkeme kararları kişisel, siyasal, sosyal ve ekonomik haklar bölümlerine ayrılarak değerlendirilmiş bu açıdan yeterli bir çalışma olmuştur. Türkiye'nin kadın hakları alanında yalnız yasa yapmakla yetinmesi, yasalardaki gelişmelerin uygulamaya yansıtılmaması, çalışmanın problemi olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de kadınların eşit haklar elde etme mücadelesinde ataerkilliğin ve toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici olduğu, kadınların kamusal alandaki görünürlüklerinin artmasına rağmen eşit temsil edilmesinin mümkün olmadığı ve Türk hukuk sisteminde kadınlara pek çok hak tanınmış olmasına rağmen kadınların haklarını etkin şekilde kullanamadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışmadaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına ilişkin verilerden yararlanılacaktır. Kadın hakları hususundaki uluslararası düzenlemelerin detaylı ele alınması açısından yeni bir çalışma yapılması ihtiyacı vardır.

"Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin ilgili uluslararası sözleşmeler ve 6284 sayılı kanun çerçevesinde değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde[8] kadına yönelik şiddetin önlenmesi hususunda mevcut ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere ne kadar uyulduğuna yönelik değerlendirme yapılmış, feminist teorinin tarihsel gelişimi, kadına yönelik şiddetin insan hakkı ihlali sayılmasının aşamalı gelişimi ve devletin pozitif yükümlülükleri hakkında bilgi verilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kadına yönelik şiddet konulu kararlarını Opuz davasından önce ve sonra şeklinde ayırmış ardından İstanbul Sözleşmesi'ne yer vererek bu sözleşmenin uygulanırlığına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Kadına yönelik şiddetin ve ev içi şiddetin sonlanmaması çalışmanın problemi olarak belirlenmiştir. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin önlenememesi uygulamadaki sorunlardan kaynaklanması, Kadına yönelik şiddetin önlenememesinin sebepleri yasal çerçevenin

[8] Rabia Gündoğmuş *"Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin İlgili Uluslararası Sözleşmeler ve 6284 Sayılı Kanun Çerçevesinde Değerlendirilmesi",* Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2020

uygulanmak istenmemesi ve siyasi iradenin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dair dönüştürücü yükümlülüğünü ısrarla kabul etmemesi, yerine getirmemesi, 6284 sayılı kanunun eleştiriye açık tek yönü tedbir kararlarına aykırılığın tazyik hapsine tabi tutulması, bu durum caydırıcılık açısından yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. İstanbul Sözleşmesi ve devletin pozitif yükümlülüklerine ilişkin verilerden yararlanılacaktır. Çalışmada diğer uluslararası hukuktaki düzenlemeler detaylı incelememiştir, bu eksikliğin giderilmesi için yeni bir çalışmanın yapılmasına ihtiyaç vardır.

"Uluslararası ve Avrupa Konseyi belgelerinde, Avrupa Birliği ve Türk hukukunda ayrımcılık yasağı ve denetimi" başlıklı doktora tezinde[9]; birinci bölümde ayrımcılık yasağına ilişkin temel bilgiler verilmiş, ikinci bölümde uluslararası belgelerde ayrımcılık yasağı ve denetimi, üçüncü bölümde Avrupa Konseyi belgeleri ve Avrupa Birliği hukukunda ayrımcılık yasağı ve denetimi, dördüncü bölümde AİHM ve ABAD kararları son olarak beşinci bölümde Türk Hukukunda Ayrımcılık yasağı ve denetimi incelenmiş, incelemenin ardından sonuç, değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir. İster kendi tercihi, isterse kendi tercihi dışında oluşsun, bireyin sahip olduğu özelliklerden dolayı dışlanması, aşağılanması, kötü muameleye maruz kalması, belirli hak ve özgürlüklerden yararlanmada ayrımcılığa tabi tutulması insan hakları ihlali olup çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Türkiye'de ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yasal ve idari tedbirlerin yanında ayrımcılık karşıtı siyasi, ekonomik ve kültürel politikalara ihtiyaç duyulduğu, bu bağlamda İş Kanununda *"istihdama girişte"* gözetilen farklı muamelenin ayrımcılık kapsamına alınması gerektiği, Türk Ceza Kanununda, nefret saikiyle olmasa dahi, ayrımcılığın yasaklanması, Devlet memurluğuna alım ve terfi işlemlerinde, Anayasa'da sayılan özellikler nedeniyle gözetilen farklı muamelenin engellenmesi için caydırıcı müeyyideler getirilmesi, kamu kurumlarında, kamu ve özel istihdama erişim ve çalışma koşullarında kadınlar arasında başörtülü ve başörtüsüz temelinde uygulanan ayrımcılığın kaldırılması, koruma altına alınan gruplar için Anayasa'ya ve benzeri durumdakiler gibi bir ibarenin eklenmesi, kadın istihdamını artırmak için Devlet tarafından önlemler alınması, ayrımcılık yasağı kanununun çıkarılması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

[9] Ensari Yücel, *"Uluslararası ve Avrupa Konseyi Belgelerinde, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı ve Denetimi",* İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015

Bizim yaptığımız çalışma, yukarıda tarama özeti verilen çalışmalardan, kadın haklarının yalnızca kadına yönelik şiddet ya da ayrımcılık açısından değil, bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve Türkiye'nin taraf olmadığı uluslararası sözleşmelere de yer verilmesi yönüyle ayrılmaktadır. Tezimizde esas olarak kadın haklarına ilişkin uluslararası düzenlemeler, Türkiye'nin yaptığı yasal ve anayasal düzenlemeler, Türkiye'nin taraf olduğu kadın haklarına ilişkin sözleşmeler, uluslararası kadın haklarına ilişkin düzenlemeler arasında büyük öneme sahip İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW, uluslararası yargı kararları konuları ele alınarak tüm bu düzenlemelerin hayata geçirilmesinde bir takım eksiklikler olduğu, bu düzenlemelerin tamamıyla uygulanabilmesindeki en önemli engelin geleneksel ve kültürel bakış açıları olduğu sonuçlarına ulaşılmış, Türkiye açısından değerlendirme yapılmıştır.

1. BÖLÜM

İNSAN HAKLARI, ÖZEL GRUPLAR VE KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

1. İNSAN HAKLARI

İnsan haklarının kavramlaştırılması noktasında öğretide pek çok farklı görüşler mevcuttur. Karaosmanoğlu'nun esas aldığı modele göre, *"hak kavramını değer unsuru ile tanımlamak"* gerekir[10]. Buna göre, *"hak, koruma altında olan değer, insan hakları, hukuksal koruma altında olan insani değerler bütünü"* olarak kavramlaştırılabilir[11].

İnsan haklarının özellikleri, *"sırf insan olmaktan doğması, genellik (tüm dünyada tüm insanlar için geçerli olması) yetkili idarenin hakların korunmasını ve uygulanmasını sağlaması, ancak birtakım şartlarla sınırlandırılabilir olması, dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez hakların bütününü içerdiğinden kapsamının geniş olması"* şeklinde sayılabilecek olup özelliklerinden yola çıkarak tanımlanması mümkündür[12].

[10] Karaosmanoğlu F., İnsan Hakları, 2012 Ankara, s. 64

[11] Karaosmanoğlu'nun esas aldığı c.a.n.i.m. modelinin temel unsuru "değer" kavramıdır. İnsan, akla ve değerlere sahiptir. İnsanın *"can, akıl, nesil, inanç ve mal değerleri"* insanın üst değerlerini oluşturmaktadır. Söz konusu üst değerlerin baş harfleri ise modelin ismini meydana getirmektedir. İnsanın alt değerleri, insanın üst değerlerinin bir görünümü ya da uzantısı niteliğindedir. Örnek vermek gerekirse, fikir, akıl üst değerinin görüntüsü, dua ise ibadet üst değerinin bir görüntüsüdür. Karaosmanoğlu F., s.64

[12] Aydın N., İnsan Hakları, Demokrasi ve Medya, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2008.akt. Çatal B., İnsan Haklarının Korunmasında Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Mekanizmalar, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, C. 1, S. 1, 2018, s. 69-99, s. 73

İnsan hakları ile ilgili uluslararası hukuki düzenlemelerden bazıları, *"İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*[13] (1948), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*[14] (1950), *Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi*[15] (1978), *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi*[16] (1981)" olarak sayılabilir.

2. ÖZEL GRUPLAR

Uluslararası ve ulusal hukuk normlarında herkesin dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep vb. şekilde ayrım gözetmeden eşit olduğu,

---

[13] İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, BM Genel Kurulu tarafından 1948'de kabul edilmiştir. Oylama neticesinde kabul edildiğinden teknik yönüyle "tavsiye" özelliği taşımaktadır. Bu nedenle, bağlayıcı bir düzenleme olma niteliği yoktur. Türkiye, bildirinin kabulü sırasında olumlu oy kullanmıştır. Bildiri, başlangıç bölümü ve 30 maddeden oluşmaktadır. Bildiri, tüm bireylerin, hür, şerefleri ve hakları yönünden eşit olduğunu temel alır. Bildiri, ayrımcılık yasağı, yaşama hakkı, kölelik yasağı, işkence yasağı, yasal hükümlerin uygulanmasında ve mahkemeye başvurmada eşitlik, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, mülkiyet hakkı, düşünce özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma hakkı, yönetime katılma, kamu hizmetlerine girme hakkı, eşit ücret hakkı, sendika hakkı konularını kapsamına almıştır. Aybay R., Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 113 TBB İHAUM Dizisi: 7, Ankara, Aralık 2006, s. 5
(http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/iheb.pdf , Erişim Tarihi 02.03.2023)

[14] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından 1950 yılında imzalanmıştır. Türkiye sözleşmeyi 1952 yılında imzalamıştır. Sözleşme, insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini temel almaktadır. Sözleşme başlangıç bölümü, 59 madde ve ek protokollerden oluşmaktadır. Sözleşme, insan haklarına saygı yükümlülüğü, yaşama hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, düşünce özgürlüğü, toplantı ve dernek kurma özgürlüğü, ayrımcılık yasağı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kuruluşuna ve görevlerine ilişkin esaslar, mahkeme kararlarının bağlayıcılığı konularını kapsamına almıştır.
Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf, https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/cmk/aihs.pdf (E.T.: 02.03.2023)

[15] Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, San Jose/Kosta Rika'da 1969 yılında kabul edilmiş ve 1978 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, sözleşmenin uygulandığı bölgede, temel insan haklarına herkesin eşit bir şekilde sahip olması ve insan haklarının etkin bir şekilde korunması için sosyal adalet sisteminin oluşturulmasını hedeflemektedir. Sözleşme, başlangıç bölümü ve 81 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme kapsamında, ayrımcılık yasağı, yaşama hakkı, işkence yasağı, kölelik yasağı, adil yargılanma hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, vatandaşlık hakkı, mülkiyet hakkı, seyahat ve yerleşme özgürlüğü, yönetime katılma hakkı, taraf devletlerin taahhütlerini yerine getirmedeki denetim mekanizmaları olan komisyona (Amerikalılar-arası İnsan Hakları Komisyonu) ve mahkemeye (Amerikalılar-arası İnsan Hakları Mahkemesi) ilişkin esaslar ele alınmıştır. Sözleşmenin orijinal metni için bkz; http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1464695201.pdf (E.T.: 02.03.2023)

[16] Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi, Afrika Birliği Örgütü tarafından 1981 yılında kabul edilmiş ve 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin denetim mekanizması, mahkemenin kurulmasına kadar Afrika İnsan ve Halkların Komisyonu Örgütüdür. AİHHS, sömürgeciliğin net bir şekilde sona erdirilmesi ve bölge halkının hayat standartlarının artırılmasını esas alır. Özeler N., *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Karşılaştırılması,* Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, sayı. 2, s. 43-62, Tem. 2017 s. 48
Sözleşme, başlangıç bölümü ve 68 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme kapsamında, ayrımcılık yasağı, yaşama hakkı, sömürü, aşağılama, kölelik, işkence yasağı, adil yargılanma ve savunma hakkı, bilgi edinme hakkı, toplanma, örgütlenme hakkı, mülkiyet hakkı, yönetime katılma, kamu hizmetine girme hakkı, sağlık ve eğitim hakkı, bireylerin ödevleri, komisyona ilişkin esaslar ele alınmıştır. Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://hukukbook.com/afrika-insan-ve-halklarin-haklari-sarti/ (E.T.: 02.03.2023)

eşit haklara sahip olduğu düzenlenmiştir. Ancak, toplum içerisindeki konumları, fiziksel koşulları vb. nedenlerle haklardan eşit şekilde yararlanamayan gruplar için özel düzenlemeler yapılması ve onlara uygun tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu gruplar lehine yapılan düzenlemelerin ve tedbirlerin tümü pozitif ayrımcılık kapsamındadır. Bu bağlamda Türk Hukukunda Anayasanın 10. Maddesinde de belirtildiği gibi, "*kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması için, çocuklar, yaşlılar, engelliler, malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz*[17]*."*

Özel gruplar kapsamında, çocuklar, hastalar, engelliler, mülteciler, azınlıklar ve kadınlar ele alınacaktır.

2.1. Çocuklar

Uluslararası sözleşmelerde ve ulusal düzenlemelerde yapılan tanımlarda genellikle, *"çocuk"* tanımının *"18 yaşın altında bulunan bireyler"* şeklinde yapıldığı görülmektedir[18]. Çocuk haklarını, *"çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararları"* şeklinde tanımlamak mümkündür[19].

Çocuk hakları alanında en önemli uluslararası gelişmelerden biri olan, Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuklara temel haklarının ilerisinde haklar tanımayı, çocuklara sosyal gelişimleri için fırsatların sunulmasını hedeflemiştir[20]. Sözleşme'de *"ayrım gözetmeme ve çocuğun yüksek yararı ilkesi düzenlenmiş, başlıca yaşama ve gelişme, isim ve vatandaşlık, kimliğin korunması, anne ve baba ile birlikte yaşama, çocuğun görüşünün alınması, ifade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, dernek kurma, özel hayatın gizliliği, suistimal ve ihlalden korunma, bilgiye erişim, özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olan aile ortamından yoksun çocuğun, mülteci çocukların, engelli çocukların,*

[17] Akdemir D., *Ayrımcılığın İnsan Hakları Boyutu ve 'Pozitif Ayrımcılık*', İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2014, Cilt: 3, Sayı: 4, Sayfa: 890-908, s. 896
[18] Kalabalık H., İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 646
[19] Akyüz E., Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara, 2000, 3-4 akt. Uğurlu Z. Gülsen İ., *Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması,* Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi Cilt: 1 Sayı: 1, 2014 s. 4
[20] Çevik Ö., *Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme* Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 18/3 2016 s. 887-996, s. 889

azınlıklara ve yerli halklara mensup çocukların hakları, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, uyuşturucu kullanımından, cinsel sömürüden, satılma, kaçırılmadan, sömürünün diğer biçimlerinden, silahlı çatışmalardan korunma hakları" güvence altına alınmıştır.

"Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi[21] *ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi*[22]*"* çocuk haklarına ilişkin uluslararası bildirgelerdendir.

"Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi" ile çocuğun gelişim hakkı, sağlıklı beslenme, sağlık, eğitim, çatışma ve savaş durumlarında öncelikli olarak korunma, istismara karşı korunma, terk edilen çocukların korunması hakları güvence altına alınmıştır.

"BM Çocuk Hakları Bildirgesi" ile çocuğa karşı ayrımcılık yasağı, çocuğun üstün yararının gözetilmesi, her durumda korunma ve yardımdan ilk yararlanacak olması ilkeleri benimsenmiş, çocuğun isim ve vatandaşlık, güvenlik, sağlık, beslenme, barınma, eğitim, engelli, ailesi ve yeterli desteği bulunmayan çocuklara özel eğitim ve bakım hakları, her türlü zulüm ve sömürüye karşı korunma hakları güvence altına alınmıştır.

2.2. Hastalar

Hasta hakları, sağlık alanındaki insan haklarıdır[23]. Hasta hakları yönetmeliğinde, hasta, *"sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı bulunan kimse",* hasta hakları, *"sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı bulunan fertlerin, sırf insan olmaları sebebiyle sahip bulundukları ve anayasa, uluslararası anlaşmalar, kanunlar ve diğer mevzuat ile teminat altına alınmış bulunan haklar"* şeklinde tanımlanmıştır[24].

---

[21] Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 5 maddelik, çocuk haklarına ilişkin ilk bildirge ve ilk belgedir. 1931 yılında Türkiye kabul etmiştir. Dirican R., *Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları*, Çocuk ve Gelişim Dergisi, Cilt 2 (2018) Sayı 2 51-62, s.52

[22] Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 tarihlidir. 10 maddeden oluşmaktadır. "Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesini" temel alarak daha ileri bir düzenlemeyi hedeflemektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, bildirgenin hazırlanmasında göz önüne alınmıştır. Çocuk hakları daha ileri bir noktaya taşınmıştır. Ancak, bildirgelerin, taraf devletleri hukuki anlamda bağlayıcılığı bulunmadığından, bildirge ile düzenlenen hakların sözleşme kapsamında da ele alınması ihtiyacı doğmaktadır. Bu doğrultuda, bildirgedeki düzenlemeler, 1989 tarihli "Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" ile taraf devletler bakımından bağlayıcılık kazanmıştır. Dirican, s.58

[23] Sert G., *Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Açısından Hasta Hakları*, 2019 Ankara, s.27

[24] Hastaların, sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı, sağlık hizmetlerinden adalete ve hakkaniyete uygun yararlanma hakkı, hizmet konusunda bilgi

Hasta hakları ile ilgili uluslararası hukuktaki düzenlemelerden bazıları, "*Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi*[25] *(1981), Avrupa'da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesi*[26] *(1994), Avrupa Hasta Hakları Şartı*[27] *(2002)"* olarak sayılabilir[28].

Lizbon Hasta Hakları Bildirgesinde, başlıca nitelikli sağlık hizmeti alma hakkı, hekim ve sağlık kurumunu seçme hakkı, tedaviye onam verme ya da vermeme hakkı, bilgilenme hakkı, gizlilik hakkı, sağlık eğitimi alma hakkı, onurunu koruma hakkı ve dini destek hakkı güvence altına alınmıştır.

Avrupa'da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesinde sağlık hizmetlerinde insan hakları ve değerleri, bilgilenme hakkı, tedavinin uygulanmasında onay verme ya da vermeme hakkı, özel hayatın gizliliği ayrımcılık yasağı ele alınmıştır.

Avrupa Hasta Hakları Şartı ile *"hastaların önleyici tedbir hakkı, erişim hakkı, bilgi alma hakkı, onam hakkı, özgür seçim hakkı, mahrumiyet ve gizlilik hakkı, hızlı ve önceden belirlenmiş bir sürede tedavi alma hakkı, kalite standartlarının gözlemlenmesi hakkı, güvenlik hakkı, yeniliğe erişim hakkı, gereksiz acı ve ağrıdan korunma hakkı, kişiye özel tedavi alma hakkı, şikayet etme hakkı ve tazminat hakkı"* güvence altına alınmıştır.

2.2.1. Engelliler

Birleşmiş Milletler belgelerinden *"Engelli Hakları Bildirgesi"* engelli kişiyi; *"fiziksel veya zihinsel kapasitelerine doğuştan veya sonradan ortaya çıkan bir*

---

isteme hakkı, sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı, sağlık personelini seçme ve değiştirme hakkı, öncelik sırasının belirlenmesini isteme hakkı, tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi ve bakım alma hakkı, tıbbi gereklilikler dışında müdahale edilmemesi hakkı ve tıbbi özenle hizmet alma hakkı gibi hakları kapsamaktadır. Bununla birlikte, hastaların, aydınlatılma ve onam verme hakkı, tedaviyi reddetme hakkı, onuru ile ölme hakkı, özel hayatına saygı hakkı ve şikâyet hakkı bulunmaktadır. bkz. Sert G.,51-90

[25] Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi, 1981 yılında Dünya Hekimler Birliği toplantısında kabul edilmiştir. 11 maddeden oluşmaktadır.
Bildirgenin orijinal metni için bkz;
https://ttb.org.tr/images/stories/haberler/file/DTB_Hasta_Haklari_Bildirgesi.pdf (E.T.: 02.03.2023)

[26] Avrupa'da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesi 1994 yılında kabul edilmiştir. 6 bölümden oluşmaktadır. Bildirgenin orijinal metni için bkz;
http://www.saglikhakki.org/amsterdam1.htm (E.T. 02.03.2023)

[27] Avrupa Hasta Hakları Şartı, Active Citizenship Network isimli grup tarafından hazırlanmıştır. İçeriğinde, hasta haklarına ilişkin uluslararası pek çok belgeyi esas alarak, hasta haklarına ek haklara ve tüm hasta haklara ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Hasta haklarının ilerlemesinde, Avrupa'da temel alınan önemli bir belgedir. Emre Ö., Sert G., Avrupa Hasta Hakları Şartı, Türkiye Biyoetik Dergisi, 2014, Cilt. 1, Sayı. 4, 198-205, s. 199

[28] Bkz. Sert G., 51-90

bozukluk nedeniyle, normal bir insan olmanın ve/veya sosyal hayatın gereklerini, tümden ya da kısmen kendi kendine yerine getiremeyen kişi" şeklinde tanımlamıştır[29].TDK, engelli kişileri *"engeli olan, mânialı, vücudunda eksiklik veya kusuru olan kimse"* şeklinde tanımlamaktadır[30].

Temel engelli hakları, eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, siyasi katılım hakkı olup haklardan yararlanma konusunda her türlü erişilebilirliğin sağlanması ve ayrımcılık yasağına maruz kalmamaları için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir[31].

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 25. Maddesinde engellilik ve kişi iradesi dışında gerçekleşen diğer durumlardan kaynaklanan geçim sıkıntısı yaşamaları halinde güvenlik hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Birleşmiş milletler belgelerinde, engellilik haklarına ilk kez bu maddede değinilmiştir[32].

"Zihinsel Engellilerin Haklarına Dair Bildirge (1971)[33], Engelli Hakları Bildirgesi[34] (1975), Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (2006)[35]" engelli haklarındaki uluslararası düzenlemelerdendir[36].

2.3. Mülteciler

Mülteci kavramı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 61. Maddesinde hem tanımlanmış hem de mülteci statüsü verilmesinin şartları bu madde ile düzenlenmiştir. YUKK'un 61. Maddesine göre, *"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için*

[29] Deniz B., Engelli Hakları ve Ayrımcılık Yasağı, Seçkin Yayınları, Ankara, Eylül 2020, s. 39
[30] Çeviker A., Mumcu H., Şekeroğlu M.,Bayrak M., *Unıcef'e Göre Türkiye'de Dezavantajlı Kabul Edilen Grupların Sportif Etkinliklerle Sosyal Uyumun Sağlanması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y:2018, Sayı: 12, Sayfa: 221-238, s. 225
[31] Bkz. Deniz B., s. 47 - 67
[32] Deniz B., s. 68
[33] BM Genel Kurulu tarafından 1971 yılında yayınlanmıştır. Birleşmiş Milletlerin münhasıran engelli haklarına ilişkin olarak yayınladığı ilk belgedir. Deniz B., s. 49
[34] BM Genel Kurulu tarafından 1975 yılında yayımlanmıştır. İlk bildiriye kıyasla, daha kapsayıcı şekilde ele alınmıştır. Deniz B., s. 49
[35] Birleşmiş Milletler tarafından 2006 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme 2007 yılında imzaya açılmış, Türkiye tarafından imzaya açıldığı gün imzalanmıştır. Engelli haklarını düzenleyen temel nitelikte bir sözleşmedir. Sözleşmenin amacı engellilerin, tüm insan haklarından eşit faydalanmasını sağlamaktır. Deniz B., s. 74
[36] Deniz B., s. 54

vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi" mülteci olarak tanımlanmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 14. Maddesi ile sığınma konusu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; *"herkes zulüm karşısında diğer ülkelerden sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.*[37]*"*

Uluslararası düzenlemelerle, mülteciler *"geri gönderilmeme ilkesi, ayrımcılık yasağı, din özgürlüğü, karşılıklılık koşulundan muaf tutulma, mülkiyet, örgütlenme, mahkemeye başvurma, kazanç getirici işlerde çalışma, eğitim, sağlık, sosyal yardım, sosyal güvenlik, seyahat özgürlüğü, sınır dışı edilme işlemlerine karşı güvence ve vatandaşlık hususunda kolaylaştırma gibi" haklardan ve güvencelerden yararlanmaktadır*[38]*.*

"Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi[39] *(1951), Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol*[40] *(1967), Afrika'da Yaşanan Mülteci Sorunlarının Belirli Yönlerine İlişkin Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi*[41] *(1969),"* mülteci haklarına ilişkin kurallar ve ilkeler içeren uluslararası belgeler arasındadır[42].

Türkiye'de mülteci haklarına ilişkin, öncelikle uluslararası düzenlemeler esas alınarak hazırlanan 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği mevcuttu. Bununla birlikte uygulamada İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelge ve talimatlar esas alınmaktaydı. Ancak, bu durum, düzenlemelere kolay erişimin mümkün olmaması, güncel durumun tespitinin zorluğu gibi nedenlerle eleştiri konusu olmuştur.

[37] Çiçekli B, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, Nisan 2016, s. 227
[38] Çiçekli B., s.221
[39] 1951 tarihinde kabul edilmiştir. Savaş sonrası mültecilerin haklarının korunmaya alınmasını ilke edinöştir. İlk kez mülteci kavramı tanımlanması ve geri gönderilmeme ilkesinin benimsenmesi yönünden önemlidir. Çiçekli B., s. 221
[40] Devletlere, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine taraf olma zorunluluğu bulunmadan imzacı olma imkanı sunmaktadır. 1951 tarihli sözleşmenin sınırlarının ve kapsamının genişletilmesini amaçlamaktadır. Çiçekli B. s. 222
[41] 1974 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Mülteci sorunlarına ilişkin düzenlemeler içeren ilk bölgesel sözleşmedir. Çiçekli B., s. 222
[42] Çiçekli B.,, s. 223

Türkiye'de mülteci haklarını düzenleyen ilk yasal düzenleme *"Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur"*[43]

2.4. Azınlıklar

Azınlık, çeşitli hukuk sözlüklerinde, *"bir devlette, çoğunluğu oluşturan halktan, dil, din, ırk hars bakımlardan ayrılan, küçük topluluk ya da azınlık gruplar, ekalliyet"* olarak tanımlanmıştır[44].

"Her Çeşit Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme[45] (1969), *Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge*[46] (1992), *Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme*[47] (1994)" azınlık haklarına ilişkin düzenlemeler içeren evrensel nitelikli uluslararası belgelerdendir[48].

Azınlık haklarını düzenleyen hukuki metinlerin temeli sayılan Lozan anlaşması (1924) ve Türk Bulgar Dostluk Anlaşması (1925) Türkiye'de azınlık haklarına ilişkin düzenlemeler içeren anlaşmalardır. Bu iki anlaşmada, Rum, Ermeni, Musevi, Nasturi, Asuri ve Bulgarların azınlık konumunda oldukları düzenlenmiştir[49].

---

[43] Çiçekli B., s. 233

[44] Bağdatlı S. Hukuk Sözlüğü, Derin Yayınları, İstanbul, 2002, s.66

[45] *"Her Çeşit Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme",* BM Genel Kurulu tarafından 1965 yılında kabul edilmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 1972 yılında imzalanmıştır. Sözleşme, ırk ayrımcılığının her şekilde engellenmesini hedeflemektedir. Sözleşme, başlangıç bölümü ve 25 maddeden oluşmaktadır. Türkiye sözleşmeyi kabul ederken iki beyan sunmuş ve sözleşmeye, sözleşmeden kaynaklanan bir uyuşmazlık olması durumunda uyuşmazlığın Uluslararası Adalet Divanına intikal etmesinden önce açık rızasının olması gerektiği yönünde çekince koymuştur. Sözleşmenin orijinal metni için bkz;
https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanuntbmmc08604750.pdf (E.T.: 02.03.2023)

[46] Bildirge niteliğinde olması sebebiyle hukuki ve teknik anlamda bağlayıcılığa sahip değildir. Bildirge, münhasıran azınlık haklarını düzenleyen ilk uluslararası insan haklarına belgesidir. Çavuşoğlu N., Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları, Su Yayınları, 2. Bası, Ankara, Nisan 2001 s. 23 Akt. Bilgin Ü., Azınlık Hakları ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2005, s. 111

[47] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1994 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme, taraf devletlerin, ulusal azınlıkların insan haklarının güvence altına alınmasını, azınlıklar aleyhine olan ayrımcılığın engellenmesini, azınlıkların çoğunluk ile aynı haklara sahip olmasını ve azınlık haklarına ilişkin etkin koruma sağlanmasını hedeflemektedir. Reisoğlu, S., Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları, Beta Yayınları., İstanbul, 2001, s.258, 259, 262, 264-265. Akt. Bilgin Ü., s. 119

[48] Bilgin Ü., s. 122

[49] Aytaç, M., *İnsan Hakları Yönünden Türkiye'de Azınlıkların Hukuki Durumu*, Adalet Dergisi, S.: 1, s. 2, Akt. Ciddi O, Türkiye'de Azınlıklar ve Antakyalı Ortodoks Hristiyanlar, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 12, Aralık 2018, Sayfa: 97-116, s. 106

2.5. Kadınlar

Kadınlar da, hakları, diğer insan hakları sözleşmelerinden ayrı bir sözleşme ile korunan özel gruplardan birisini oluşturmaktadır. Kadın hakları ifadesi, *"kadınların insan haklarını ifade etmek"* için kullanılmaktadır[50]. Bu tezin konusu esas olarak kadın hakları olduğu için kadın haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelere çalışmada detaylı olarak yer verilecektir.

3. KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Uluslararası hukukta münhasıran kadın haklarını düzenleyen bildiri, sözleşme vb. belgeler bulunmakla birlikte, insan haklarına ilişkin belgelerde de kadın haklarına ilişkin düzenlemeler yer almıştır. Örneğin, kadına yönelik ayrımcılık hususunda, *"Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme"* birçok hüküm içermektedir. Sözleşmenin 3. maddesinde düzenlenen *"sözleşmede yer alan medeni ve siyasi haklardan kadınların ve erkeklerin eşit şekilde yararlanması"* noktasında taraf devletlere ödevler yüklemektedir[51]. Sözleşmede, halen ölüm cezası uygulaması bulunan taraf devletlerde hamile kadınlara ölüm cezasının uygulanamaması, olağanüstü durumlarda taraf devletlerin yükümlülüklerini azaltacak tedbirler alınması mümkün kılınmışsa da bu tedbirlerin ayrımcılık yasağına aykırı olamayacağı ve evliliğin ancak kadının ve erkeğin tam ve serbest iradesiyle muteber olacağı kadın haklarına ilişkin başlıca önemli düzenlemelerdendir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 16. Maddesinde *"kadınların ve erkeklerin evlenme konusunda, evlilik süresinde ve evliliğin sona ermesinde eşit olduğu"* düzenlenmiştir[52]. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin evlenme hakkını düzenleyen 12. maddesinde *"evlenme çağına gelen her erkek ve kadın"* ifadesiyle, kadın ve erkek arasındaki eşitlik vurgulanmıştır.

---

[50] Kaypak Ş., Kahraman M., *"Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması"*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016 Cilt: 13 Sayı: 33, s. 298-315, s. 304

[51] Göçeçiçek Ayata - Sevinç Eryılmaz Dilek - Bertil Emrah Oder*, Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s. 28

[52] Aybay R, Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, s. 16

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin, 17. Maddesindeki *"Evlenme yaşına gelmiş erkeklerin ve kadınların evlenme ve bir aile kurma hakkı, Sözleşmede öngörülen ayrımcılık yapılmaması ilkesine aykırı düşmeyen koşullarda gerçekleşmiş ve ulusal yasalarda öngörülen koşullara uygun olması kaydıyla tanınacaktır"* ve *"Taraf devletler, evlenmede, evlilik süresinde ve evliliğin sona ermesinde eşlerin haklarda eşitliğini ve sorumluluklarının yeterli biçimde dengelenmesini temin edecek uygun önlemleri alacaklardır."* düzenlemeleriyle, aileye ilişkin haklarda cinsiyet yönünden ayrım yapılmayacağı belirtilerek, bu yönde taraf devletlere pozitif yükümlülükler yükletilmiştir.

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesinin 18. maddesindeki *"Devlet, kadınlara karşı ayrımcılığın her biçiminin ortadan kaldırılmasını ve ayrıca uluslararası bildiriler ve sözleşmelerde düzenlendiği üzere kadın ve çocuk haklarının korunmasını temin edecektir."* düzenlemesiyle, kadına yönelik ayrımcılığın önlenmesi için taraf devletlere yükümlülük getirilmiştir.

Avrupa'da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesindeki, *"Kadın veya erkek herkesin insan olması dolayısıyla saygı görmeye hakkı vardır."*, *"Kadın veya erkek herkesin özel yaşamına saygı gösterilmelidir."*, *"Herkes, kadın ve erkek olarak koruyucu bakım ve sağlığının geliştirilmesi çalışmalarını içeren, sağlık ihtiyaçlarının karşılamaya yönelik yeterli sağlık bakımı alma hakkına sahiptir."* düzenlemeleriyle, hasta haklarına ilişkin ayrımcılık yasağı, cinsiyet bakımından ele alınmıştır.

3.1. Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi (1952)

Sözleşmenin amacı, siyasal alanda kadın ve erkek haklarının eşitliği ilkesinin tamamlanmasıdır[53].

Sözleşme başlangıç bölümü ve 11 maddeden oluşmaktadır[54]. Sözleşme içeriğinde, kadınların erkeklerle eşit biçimde seçme ve seçilme hakları, kamu

[53] Çelikel A., *Kadınların Siyasal Yaşama Katılımı Konusunda Yeni Uluslararası Çalışmalar*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. 54, sayı. 1-4, ss. 45-53, Tem. 2011, s. 45

[54] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı ile 1952 yılında kabul edilen sözleşmeye, Türkiye 1954 yılında katılmıştır. Türkiye, sözleşmeyi 1959 yılında onaylamış, 2 Haziran 1959 tarihli 10220 sayılı Resmî Gazetede sözleşmeyi yayınlamıştır. Sözleşmenin 7. Maddesinde sözleşmenin maddelerine çekinme konulmasına ilişkin usuller düzenlenmiştir. Türkiye sözleşmeye herhangi bir çekince koymamıştır. (Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşmenin orijinal metni için bkz;

görevlerini icra etme hakları ve sözleşmenin uygulanmasına ilişkin kurallar düzenlenmiştir. Sözleşme maddelerine çekince konulması mümkündür.

Sözleşmeye göre, taraf devletler, *"kadınların ve erkeklerin doğrudan doğruya ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığı ile kendi ülkesinin kamu işlerinin yönetimine katılmak ve eşit koşullar altında, kendi ülkesinin kamu hizmetlerine katılmak hakkını kabul ederek Birleşmiş Milletler Antlaşmasına ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hükümlerine uygun olarak kadınların siyasal haklardan yararlanmasını ve bu hakları kullanmaları yönünde erkekler ile eşitlik tanınmasını"* üstlenmiştir.

3.2. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirisi (1967)

Taslağı İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan *"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirisi"* Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1967 yılında kabul edilmiştir. Bildiri, kadına yönelik ayrımcılığın daha kapsamlı ele alınması yönüyle önemlidir. Ayrımcılığın önlenmesi için çeşitli tedbirler öngörülmüştür[55].

Bildiride, kadınlara karşı cinsiyet nedeniyle uygulanan ayrımcılık, *"temel bir haksızlık ve insan onuruna karşı işlenmiş bir suç"* olarak değerlendirilmiştir.

Bildiri, sözleşme niteliğine sahip değildir. Sözleşme gibi, taraf devletleri bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bildirinin, bağlayıcılık kazanması için ona uygun bir sözleşme hazırlanması fikri, Kadının Statüsü Komisyonu tarafından değerlendirilmiş, 1. Dünya Kadınlar Konferansında Meksika Bildirisi ve Eylem Planı ile sözleşme yapılması desteklenmiştir. Söz konusu gelişmeler üzerine Kadının Statüsü Komisyonu CEDAW'ı hazırlamaya başlamıştır[56].

---

https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/628/ekutuphane2.1.10.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi: 02.03.2023)

[55] Laura A. Donner, "Gender Bias Drafting International Dicrimination Conventions California Western International Law Journal, Vol. 241, 2003, s. 3," Akt. Erşen Belek U., *"Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması"*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006, s. 13

[56] United Nations (UN) Division for the Advancement of Women (DAW) Department of Economic and Social Affairs, Assessing the Status of Women A Guide to Reporting Under the Cedaw, 2000, s. 4 Akt. Erşen Belek U., s. 13

3.3. Olağanüstü Durumlarda ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge (1974)

Bildirge, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1974 tarihli 3318 sayılı karar ile ilan edilmiştir[57]. Bildirgede, olağanüstü hallerde, silahlı çatışma ve savaş hallerinde sivil kadın ve çocukların sıklıkla insanlık dışı fiillere maruz kalması nedeniyle, kadınlara ve çocuklara özel koruma sağlanmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Bildirge kapsamında *"kadınlara ve çocuklara yönelik saldırıların ve bombardımanların yasaklanacağı ve kınanacağı, kimyasal ve biyolojik silahların kullanılması halinde şiddetle kınanacağı, bütün devletlerin silahlı çatışmalar halinde insan haklarının ihlal edilmeyeceği, uluslararası hukuk belgelerindeki yükümlülüklere uyulacağı, askeri harekatlar sırasında veya işgal edilen yerlerde kadınlara ve çocuklara karşı hapsetme, işkence etme, öldürme amaçlı ateş etme, kitlesel tutuklama, toplu cezalandırma, konutlara zarar verme, zorla konutlardan çıkarma eylemleri gibi her türlü zalimane ve insanlık dışı muamelelerin suç oluşturacağı"* düzenlenmiştir.

3.4. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW) (1979)

CEDAW[58,] BM Genel Kurulunca 1979 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme oldukça geniş katılıma sahiptir. 2016 yılının ortalarına doğru sözleşmeyi imzalayan 198, sözleşmeyi onaylayan 185 devlet bulunmaktadır[59]. Türkiye, sözleşmeyi 1985 yılında onaylamış, 14 Ekim 1985 tarihli 18898 sayılı Resmî Gazetede sözleşmeyi yayınlamıştır.[60]

Sözleşme başlangıç bölümü, altı bölüm ve otuz maddeden oluşmaktadır. Sözleşme, kadınlara uygulanan her türlü ayrımcılığın önlenmesini hedeflemektedir. Sözleşmenin 3. maddesinde, taraf devletlerin bu amacı gerçekleştirmek için uygun

[57] Bildirgenin orijinal metni için bkz; https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Kadin_Haklari.pdf (E.T.: 02.03.2023)
[58] Cedaw metni için bkz; http://www.kaced.org/images/files/CEDAW%20metni.pdf (E.T.: 03.03.2023)
[59] Özçelik Kale F., *Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, c. 0, sayı. 8, ss. 317-340, Ocak 2017, s. 320
[60] https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf (E.T.: 03.03.2023)

yasal düzenlemelerin yapılması dahil bütün önlemleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Sözleşmenin eleştiriye konu, önemli bir özelliği, sözleşmeye çok fazla sayıda çekince konulmasıdır. Kimi görüşlere göre sözleşmeye konulan çekinceler makul sınırları aşmıştır[61]. Çekincelerin fazlalığının sözleşmenin uygulanabilirliğini etkilemesi sebebiyle, çekincelerin geri alınması için sözleşme organı olan komite tarafından birçok kez taraf devletlere çağrı yapılmıştır[62]. Sözleşmeye ilişkin detaylı bilgilere çalışmanın üçüncü bölümünde yer verilecektir.

3.5. Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirisi (1993) (Declaration on the Elimination of Violence Against Women)

DEVAW, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1993 yılında kabul edilmiştir[63]. CEDAW Komitesinin 12[64] ve 19 numaralı tavsiye kararları, bildirgede esas alınmıştır[65].

Bildiri, başlangıç bölümü ve altı maddeden oluşmaktadır. Bildirgenin başlangıç bölümünde, *azınlık grubunda, yerli topluluklarda bulunan kadınların, mülteci, göçmen, kırsalda yaşayan, muhtaç, engelli ve yaşlı kadınların özellikle şiddete maruz kalabileceklerine* dikkat çekilmiştir.

Bildiride, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1991/18 kararında, kadına şiddete ilişkin uluslararası bir düzenleme yapılmasını tavsiye ettiği kararına değinilmiştir. Tavsiye kararı ve bildiri ile 2014 tarihli *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesine* zemin hazırlanmıştır.

---

[61] Gemalmaz M.S., *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 7. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 616 Akt. Özçelik Kale F., s. 321

[62] Özçelik Kale F., s. 322

[63] Bildirinin orijinal metni için bkz; https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/352/ekutuphane3.5.1.4.4.pdf?sequence=1&isAllowed=y (E.T.: 03.03.2023)

[64] Cedaw'ın, taraf devletlere , aile yaşantısı, işte ya da sosyal yaşamın tüm alanlarında kadının şiddete karşı korunması yükümlülüğünü yüklediği belirtilmiştir. Özçoban A.D., *Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Engellenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2018, s. 13

[65] Cedaw sözleşme metni içerisinde kadına yönelik şiddet yer almamıştır. Ancak, 12 ve 19 numaralı tavsiye kararları, kadına yönelik şiddete ilişkin düzenlemeler içermesi sebebiyle, bu eksiklik giderilmiştir. 19 numaralı tavsiye kararında, kadına yönelik şiddet tanımlanmıştır.

Bildiride, kadına yönelik şiddet, şiddetin kapsamı, kadınların tüm insan haklarından eşit bir şekilde yararlanması gerektiği, CEDAW'a konulan çekinceler ile ilgili olarak, taraf devletlerin çekincelerinin geri alınması gerektiği, şiddet mağduru kadınların duyarsız kanunlar ve kolluk görevlilerinin müdahaleleriyle tekrar mağdur edilmemesinin sağlanması gibi konulara yer verilmiştir.

Son maddede, bildiride yer alan hükümlerden kadın hakları yönünde daha lehe olan hükümlerin uygulanması gerektiği, bildirinin daha yararlı ve daha etkili herhangi bir hükmü etkilemeyeceği düzenlenmiştir.

3.6. Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi (Belém do Pará Sözleşmesi) (1994)

Sözleşme, 1994 yılında Brezilya'nın Belém do Pará şehrinde imzalanmıştır. Sözleşme, Amerikan Devletleri Örgütüne üye olan örgütlerin imzasına açık olan, bölgesel nitelikte bir sözleşmedir.

Sözleşme, *"Amerikan Devletleri Teşkilatı çatısı altında, kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılmasını ve kadın haklarının etkili bir şekilde korunmasını"* hedeflemektedir.

Sözleşme başlangıç bölümü ve 25 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmede, kadınların *"yaşama hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, işkence yasağı, ailesinin korunması hakkı, yasa önünde eşit korunma hakkı, mahkemeye basit ve hızlı şekilde başvurma hakkı, örgütlenme hakkı, din ve inanç özgürlüğü, kamu hizmetlerine eşit şekilde katılma hakkı"* koruma altına alınmıştır.

3.7. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol (1999)

Ek İhtiyari protokol, Birleşmiş Milletler genel kurulu tarafından 1999 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmeyi, Türkiye 2002 tarihinde onaylamış, sözleşme 18 Eylül 2002 tarihli 24880 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir[66].

[66] https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/09/20020918.htm (E.T.: 02.03.2023)

Protokol başlangıç bölümü ve 21 maddeden oluşmaktadır. Protokol, sözleşmeye ek *"bireysel başvuru hakkı"* ve *"soruşturma usulü"* denetim mekanizmalarına ilişkin düzenlemeler getirmiştir[67]. Sözleşmenin 2. Maddesi ile bireysel başvuru hakkı düzenlenmiş, sözleşmedeki hakların uygulanmaması nedeniyle mağdur olan birey ve bireylere komiteye başvuruda bulunma hakkı getirilmiştir. Sözleşmenin 8. Maddesinde soruşturma usulü düzenlenmiştir. Buna göre, komite *"taraf devletlerin sözleşmedeki hakları önemli ölçüde ve sürekli biçimde ihlal ettiğine ilişkin güvenilir bilgi alınması durumunda"* taraf devleti işbirliğine davet edecek, gerekli görmesi halinde araştırma yapacak, taraf devletin de rıza vermesi halinde, ülkeyi ziyaret edecektir. Protokolün 17. maddesiyle protokole çekince konulamayacağı düzenlenmiştir.

3.8. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Sözleşmeleri

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi, kadının işgücünün gelişiminin sağlanması amaçları doğrultusunda dört sözleşme önerilmiştir. Bu sözleşmeler, "*1951 tarihli 100 sayılı Eşit İş Sözleşmesi, 1958 tarihli 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi, 1981 tarihli 156 sayılı Aile Sorumlulukları Olan Kadın ve Erkek İşçilere Eşit Davranılması ve Eşit Fırsatlar Tanınması Hakkında Sözleşme, 2000 tarihli 183 sayılı Kadının Doğum ve Doğum Sonrası Çalışması Hakkında Sözleşmedir*[68]*."* Türkiye, 100[69] ve 111[70] sayılı sözleşmeleri onaylamıştır[71].

---

[67] Özdamar, D.*, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW) ve Ek İhtiyari Protokol'ün İç Hukukumuza Özellikle Yeni Aile Hukukumuza Etkisi, (CEDAW),* Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 461 Akt. Özçoban A.D., s. 98

[68] Tüzünkan D., *Kadın İşgücüne Yönelik ILO Sözleşmeleri ve Uygulanırlığı: Mevzuatlar Açısından Türkiye İtalya Karşılaştırması,* Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016, Sayı:12, s. 316

[69] 100 sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi 1951 tarihinde ILO tarafından kabul edilmiş, Türkiye'de 1967 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377269/lang--tr/index.htm (E.T.: 03.03.2023)

[70] 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi 1958 yılında ILO tarafından kabul edilmiş, Türkiye'de 1967 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377273/lang--tr/index.htm (E.T.: 03.03.2023)

[71] Türkiye'nin onayladığı ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) sözleşmeleri için bkz; https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_645630.pdf (E.T.: 03.03.2023)

100 sayılı sözleşme, "eşit değerde iş karşılığında kadın işçilerin ve erkek işçilerin eşit ücret almasının sağlanmasını" amaçlamaktadır. Ücret kavramı, prim ve diğer yan ödemeleri de kapsamaktadır[72].

111 sayılı sözleşme, cinsiyet yönünden yapılan ayrımcılık dahil, *"ırk, renk, din, siyasi görüş ve eşitliği ihlal eden tüm durumlar"* nedeniyle ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır[73].

156 sayılı sözleşme, aile sorumluluğu bulunan işçilerin bu nedenle ayrımcılığa maruz kalmaması ve eşit fırsatlardan yararlanmaları için gereken önlemlerin alınmasını amaçlamaktadır[74].

183 sayılı sözleşme, pozitif ayrımcılık yönünde düzenlemeler içermektedir. Kadınlara doğum için 14 haftalık asgari izin verilebileceği, doğum sonrası iznin asgari 6 hafta olacağı, işten çıkarma yasağı gibi konular düzenlenmiştir[75].

3.9. Anneliğin Korunması Sözleşmesi (2000)

ILO tarafından 2000 tarihinde Cenevre'de kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeye taraf değildir[76].

Sözleşme başlangıç metni ve 22 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme ile kadın işçilerin çalışma koşullarının geliştirilmesi ve hamile işçilere ilişkin korumanın sağlanması ihtiyacının karşılanmasını hedeflemektedir[77]. Sözleşmede, azami annelik izni süreleri belirlenmiş, izin sırasında işten uzak kalan işçiler için parasal yardım yapılacağı, annelik sebebiyle işe son verilemeyeceği gibi konular düzenlenmiştir.

[72] Tüzünkan D., s. 317
[73] Tüzünkan D., s. 317
[74] Tüzünkan D., s. 317
[75] Tüzünkan D., s. 318
[76] Türkiye'nin onayladığı ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) sözleşmeleri için bkz; https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_645630.pdf (E.T.: 03.03.2023)
[77] Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://hukukbook.com/anneligin-korunmasi-sozlesmesi/ (E.T.: 03.03.2023)

3.10. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü (2003)

Protokol, Afrika Birliği tarafından 2003 yılında kabul edilmiştir. Protokolün yürürlüğe girmesi 2005 yılında gerçekleşmiştir. Afrika Birliği üyesi 49 devlet protokolü imzalamıştır[78].

Protokol, *"Kadınların sahip oldukları tüm insan haklarından tam olarak yararlanmalarını sağlamak için kadın haklarının teşvik edilmesini, hayata geçirilmesini ve korunmasını güvence altına almayı"* hedeflemiştir[79].

Protokol, başlangıç bölümü ve 32 maddeden oluşmuştur. Protokolde[80]; *"Ayrımcılık yasağı (2. madde), Kadının insan onuruna saygı hakkı (3. madde), Yaşama, vücut bütünlüğü, güvenlik hakkı (4. madde), Kadın sünneti gibi kadınlara yönelik tüm zarar verici eylemlerin önlenmesi (5. madde), Yaş düzenlemesi[81] ve resmi nikâh başta olmak üzere evlilikle ilgili şartlar[82] (6. madde), Boşanmaya ilişkin kanuni düzenlemeler ve bu çerçevede kadın haklarının korunması (7. madde), Adalete erişim ve kanun önünde eşitlik (8. madde), Siyasi ve karar alma süreçlerine katılma hakkı (9. madde), Kadınların barışçı bir biçimde yaşama hakkına sahip olması (10. madde), Kadınların silahlı çatışmalarda korunması[83] (11. madde), Kadınların eğitim ve öğretim hakkı (12. madde); Ekonomik ve sosyal haklar, fırsat eşitliği (13. madde), Başta aile planlaması ve üreme sağlığı olmak üzere kadınların sağlık hakkı (14. madde), Temiz su ve yeterli ve sağlıklı beslenme hakkı (15. madde), Barınma hakkı (16. madde), Kültürel yaşama katılma hakkı (17. madde), Sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama hakkı (18. madde), Kadınlara sürdürülebilir gelişim hakkı (19. madde), Dul kadınların korunması ve miras hakları (20. ve 21. madde), Yaşlı, engelli, risk altındaki kadınlara özel koruma sağlanması (22., 23. ve 24. madde), Kadın*

[78] Hampande M.O., *Afrika Birliği ve İnsan Hakları Koruma Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, 2020 Erzurum, s. 77
[79] Protokol metni için bkz; http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/446_1.pdf (E.T.: 02.02.2023)
[80] Hampande M.O, s. 77
[81] Protokolde, kadınlar için evlilik yaşı asgari 18 olarak belirlenmiştir. (madde 6)
[82] Kadına, evlendikten sonra kızlık soyadını, eşinin soyadı ile birlikte ya da ayrı olarak dilediği gibi kullanma hakkı verilmiştir.
[83] Silahlı çatışma olması halinde öncelikle sivil kadınlar korunacaktır. (madde 11)

haklarının güvence altına alınması için gerekli yargısal ve idari tedbirler (25. madde)" hak ve tedbirleri düzenlenmiştir.

Protokolün 2. maddesinde kadınlara yönelik ayrımcılığın engellenmesi için kapsamlı ve detaylı tedbirler öngörülmüştür. 2. maddeye göre *"taraf devletler uygun mevzuat, kurumsal ve diğer tedbirlerle ayrımcılıkla mücadele edecekler, geleneksel uygulamaları, ayrımcılık yasağına aykırı fikirleri değiştirebilmek için milli eğitim, bilgi, eğitim ve haberleşme stratejilerini araç olarak kullanacaklardır."* Protokol, kalıplaşmış düşünce ve değer kalıplarını değiştirmek adına detaylı tedbirlere yer vermesi bakımından önemlidir.

Protokolün 24. maddesinde risk altındaki kadınlara, marjinal nüfus gruplarındaki kadınlar, aile reisi konumundaki kadınlar, yoksul kadınlar, hamile kadınlar, emziren kadınlar, göz altında bulunan kadınlar örnek olarak sayılmıştır. Protokol, risk altındaki kadın gruplarını diğer sözleşme ve protokollere nazaran daha geniş ele alması ve bu gruplara özel düzenlemeler içermesi nedeniyle diğer hukuki metinlerden ayrılmaktadır.

"*BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi"* ile hamile kadınlara karşı ölüm cezasının infazı yasaklanmışken, protokolde daha geniş olarak hem hamile hem de emziren kadınlara verilen ölüm cezasının infazı yasaklanmıştır.

Protokolün giriş kısmında uluslararası insan haklarını ve kadın haklarını düzenleyen sözleşmelere yer verilmiştir. Sayılan sözleşmelerdeki ve kadın haklarına ilişkin diğer tüm sözleşmelerdeki hakların devredilmez, birbirine bağlı ve bölünmez olduğu kabul edilmiştir. *"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü"* sözleşmeleri giriş kısmında sayılan sözleşmeler arasındadır. Protokol, kadınlara, uluslararası hukukta münhasıran kadın haklarını düzenleyen pek çok sözleşmeye nazaran daha geniş haklar sağlamıştır. Uygulamasında halen eksiklikler mevcut ise de uluslararası hukukta kadının insan haklarının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir.

3.11. Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi) (2011)

İstanbul Sözleşmesi[84], Avrupa Konseyi tarafından 2011 yılında imzaya açılmıştır. Türkiye, sözleşmeyi imzaya açılan 11 Mayıs 2011 tarihinde herhangi bir çekince koymadan imzalamış[85], sözleşme 8 Mart 2012 tarihli 28227 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir[86]. Türkiye'de pek çok eleştiriye maruz kalan sözleşme, 19.03.2021 tarihli 3718 karar sayılı Cumhurbaşkanı kararı ile feshedilmiştir. Türkiye, 30 Nisan 2021 tarihli 31470 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 3928 karar sayılı Cumhurbaşkanı kararı ile sözleşmenin Türkiye bakımından sona erme tarihinin 1 Temmuz 2021 olarak tespit edilmesine karar verilmiştir[87].

Sözleşme, kadına karşı şiddetin önlenmesinde standartlar ortaya koyması ve hukuki olarak bağlayıcılığı bulunan ilk uluslararası belge olması yönünden önem taşımaktadır[88]. Sözleşmeye ilişkin detaylı bilgilere çalışmanın üçüncü bölümünde yer verilecektir.

3.12. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Kadın Hakları

1953 yılında yürürlüğe giren AİHS89 ile temel haklar ve özgürlükler düzenlenmiş, düzenlemelerin ihlali halinde yaptırım uygulama yetkisi bulunan, bağlayıcı nitelikte uluslararası mahkeme oluşturulmuştur[90].

Sözleşme ve sözleşmeye ek protokollerle düzenlenen, kadın hakları ve kadının temel insan hakları bakımından önem taşıyan, AİHM içtihatlarında sıklıkla 14. madde

---

[84] Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf (E.T.: 02.03.2023)

[85] Bakırcı K.*, İstanbul Sözleşmesi,* Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 2015, Sayı: 4, Sayfa 133-204, s. 138

[86] https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.htm (E.T.: 02.03.2023)

[87] Karar metni için bkz; https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430-13.pdf (E.T.: 02.03.2023)

[88] Bakırcı K., s. 134

[89] Sözleşme, *"İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme"* olarak da bilinmektedir. Demir T., "*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadın Hakları"*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2017, s.39
Sözleşmenin orijinal metni için bkz; https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf (E.T.: 17.03.2023)

[90] Doğru O., Nalbant A, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar* 1.Cilt, 1. Baskı, T.C. Yargıtay Başkanlığı 2012, s. 2 Akt. Demir T. s.40

ile birlikte denetimi yapılan hak ve özgürlükler *"yaşam hakkı (madde 2), işkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı (madde 3), kölelik ve zorla çalıştırma yasağı (madde 4), adil yargılanma hakkı (madde 6), özel ve aile hayatına saygı hakkı (madde 8), düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (madde 9), ifade özgürlüğü (madde 10), evlenme hakkı (madde 12), ayrımcılık yasağı (madde 14), 7. protokol ile getirilen eşler arasında eşitlik (madde 5), 12. protokol ile ayrımcılık yasağının kapsamının genişletilmesi (madde 1)"*[91] olarak sayılabilir.

1998 yılına kadar, sözleşmede yer alan düzenlemelere, taraf devletler tarafından uyulup uyulmadığını *"Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (1954)", "Avrupa İnsan Hakları Divanı (1959)" ve "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi (1959)"* denetlemiştir. 98 yılında kabul edilen 11 numaralı protokol ile komisyon ve divanın yerini *"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi"* almıştır. Bununla birlikte, komitenin yargısal yetkisi sonlanmıştır[92].

"Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, 11 numaralı protokol öncesi dönemde yapılan tüm başvurular ölçütlerini denetlenmekle yükümlüydü. Komisyonun kabul edilebilir bulduğu başvurular AİHD önüne yargılama amacıyla götürülebilmekteydi. AİHK'in kabul edilemezlik kararıyla AİHS sistemi içindeki başvuru yolu bitmiş oluyordu.[93]"

İnsan Hakları Divanı, yargılama organı olarak yer almıştır. Sözleşmenin eski 44. maddesine göre, taraf devletler ve komisyon tarafından divana başvuru yapılması mümkündü. Taraf devletin başvuruda bulunabilmesi için özel bir bildirimle yargı yetkisini kabul etmesi gerekirdi. Divanın, kararları kesindi.[94]

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyinin en yüksek karar merciidir. *"Sözleşmeler, deklarasyonlar ve bildirimler"* şeklinde karar alabilmektedir.[95] 14 numaralı protokolde, Bakanlar Komitesinin, AİHM kararlarının yorumu için ve taraf

---

[91] Çınar M.F., *"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Düzenlenen Haklar ve "Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı", "Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi"*, Cilt 4, Sayı 1, 2022 103-123, s. 109, Ayrıca bkz; Demir T., s. 40-42

[92] Çınar M.F., s. 109

[93] Dülger M.V., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Düzenlenen Yargısal Koruma Mekanizması ve 14 Nolu Ek Protokolle Öngörülen Değişiklikler* s. 15
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3790562 (E.T. 17.03.2023)

[94] Dülger M.V., s. 16

[95] Gölcüklü A. F., Gözübüyük A. Ş., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 6. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2004, s.8. Akt. Dülger M.V. s. 6

devletlerin AİHM kararına uymaması üzerine AİHM'e başvuruda bulunma yetkisi düzenlenmiştir[96].

"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi", "sözleşmeye taraf devlet sayısı kadar yargıçtan oluşan", sözleşmenin yargısal denetim organıdır[97]. Taraf devletlerin yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin sağlanması amacıyla kurulmuştur[98]. Mahkemenin taraf devlet hakkında verilen kararının kesinleşmesinin ardından, karar, infazının gerçekleşmesi için Bakanlar Komitesine gönderilir[99].

Mahkemeye başvuru için gereken şartlar aşağıdaki şekilde sayılabilir;

1.Taraf devletin, sözleşmede yer alan bir hakka ya da özgürlüğe yönelik ihlalde bulunduğu ileri sürülmelidir.

2.Taraf devletin düzenlemeleri gereği, hukuki sürecin bütünüyle tamamlanmış olması gerekir.[100]

3.Hukuki sürecin kesin karar ile sonlanmasını takip eden 4 aylık sürede AİHM'ye başvurulmalıdır.

4.Başvurunun *"imza içermemesi, incelenen bir başvurunun yenilenmesi şeklinde olması, uluslararası başka bir soruşturma ya da çözüm merciine sunulmuş olması, mesnetsiz, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olması"* vb. durumlarda kabul edilemezlik kararı verilir.[101]

AİHM'nin incelemesi somut niteliktedir. Taraf devletlerin, mevzuatına yönelik soyut inceleme yapmamaktadır. Ancak, karar metninde yer vereceği değerlendirmeleri ile ihlale sebep olan düzenlemelerin uygun hale gelmesi için yol gösterebilmektedir[102]. AİHM, ihlal kararı vermesi halinde yalnızca taraf devlet aleyhine tazminata

[96] Dülger M.V., s. 6
[97] Dülger M.V., s. 21
[98] AİHS mad. 19
[99] AİHS mad. 46
[100] Fendoğlu H. T., Turhan M., Yazıcı S., Atar Y., Hakyemez Ş. Y., Bilir F., Metin Y., Özcan H., Yanık M., Abdulhakimoğulları E., Türk Anayasa Hukuku Mevzuatı, 3.Baskı, Adalet Yayınları, 2014, Ankaravd., 2014, s. 8 Akt. Çınar M.F., s. 109
[101] Tezcan D., Erdem M. R., Sancakdar O., Önok R. M.; *İnsan Hakları El Kitabı*, 9. Baskı, Seçkin Yayınları, 2021, Ankara s. 969 Akt. Çınar M.F., s. 109
[102] Tezcan vd., 2021, s. 1013 Akt. Çınar M.F., s. 110

hükmedebilir ya da mümkün olması halinde ihlalin giderilmesine yönelik karar vermektedir[103].

4. TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL DÜZENLEMELER

Çalışmanın esas konusu olan kadınların, Türk toplumundaki konumunun tarihsel sürecine kısaca değinmek gerekirse, tarihçiler tarafından Eski Türklerde kadının saygın bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde, devlet, hanlar ve eşleriyle yönetilmektedir. İslamiyet'in kabulünden önce tek eşlilik uygulanmış, erkekler eşlerine saygı göstermişlerdir. Kadın kelimesi, *"güzel, şık ve hoş"* gibi anlamlarda kullanılmıştır. Hanların eşlerine *"kadın, kağatun, kadın ana"* gibi güzel anlamlara gelen sözler kullanılmıştır[104]. Doktrinde birçok yazar tarafından İslam'ın yayılmasının, kadının haklarına halel getirdiği ileri sürülmüştür. Bu görüşün aksine, İslam'da kadın ve erkek eşitliğinin bulunduğu, İslam'ın yanlış uygulanması ve İslam'a bütüncül bakılmaması sebebiyle bu durumun ortaya çıktığı yönünde görüşler vardır[105].

İslam'da kadının ve erkeğin eşit olduğu görüşüne, Ahzap Suresinin, meali *"Müslüman erkeklerle müslüman kadınlara, mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, ibadete devam eden erkeklerle ibadete devam eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah'dan hakkıyla korkan erkeklerle Allah'dan hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerin koruyan kadınlara, Allah'ı çok anan erkeklerle Allah'ı çok anan kadınlara, şüphesiz ki Allah, onların hepsine bir mağfirat ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır"* olan 35. Ayeti örnek gösterilmiştir[106].

Cumhuriyetin ilanı ile Türk toplumunda, kadın hakları konusunda çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, kadın hakları konusundaki düşüncelerini *"Bizim toplumumuzun başarı gösterememesinin sebebi kadınlarımıza*

---

[103] Çınar M.F., s. 110

[104] Erbay H., *"Tarihsel Süreçte Dünyada ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme",* Ege Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, Cilt 1, Ocak 2019, Sayfa 1- 25, s. 12

[105] Bkz; Akdemir S., *Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerîm'de Kadın, İslami Araştırmalar* Cilt: 10, Sayı: 4, 1997, Sarıkoyuncu A., *Türklerde Kadın Hakları Üzerine Bir Değerlendirme* Bilig, Sayı. 8, Ss. 113-124, Haz. 1999

[106] Akdemir S., *Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerîm'de Kadın*, s. 253

karşı gösterdiğimiz ilgisizlik ve kusurdan doğmaktadır...", "Yaşamak demek faaliyet demektir. Bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer organı işlemezse o toplum felç olmuştur... Bizim toplumumuz için ilim ve teknik gerekli ise bunları aynı derecede hem erkek hem de kadınlarımızın edinmeleri lâzımdır. Malûmdur ki, her safhada olduğu gibi sosyal hayatta dahi iş bölümü vardır. Bugünün gereklerinden biri kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir." sözleriyle ifade etmiştir.

Cumhuriyet döneminde, Atatürk tarafından, çok eşliliğin yasaklanması, evlenme ve miras hukukunda kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması, kadınlara belediye, muhtarlık ve milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesi gibi kadın hakları ile ilgili pek çok hukuki düzenleme yapılmıştır[107].

Türkiye'de gerek anayasal düzeyde gerekse pek çok yasal düzenlemeler ile kadın haklarına yer verilmiştir.

Doktrinde, Türkiye'de yapılan düzenlemelerin uluslararası hukuka ve uluslararası standartlara uygun düzenlemeler yapıldığı yönünde olumlu eleştiriler mevcut ise de bu düzenlemelerin zaman zaman çelişkiler içermesi, günceli tam olarak yakalayamaması, yeterince ayrıntılı düzenlenip, yeterli şekilde yaygınlaştırılmadığı, eksik olduğu yönünde eleştiriler yapılmaktadır[108]. Kadınların siyasal alanda yeterli katılımının olmadığı, bu kapsamda yasal düzenlemenin de mevcut olmadığı eleştiriler arasındadır[109].

Yine, evlenme yaşının uluslararası standartlarda 18 yaş belirlenmesi ve bunun altındaki evliliklerin çocuk evliliği sayılmasına karşın, medeni kanunda evlenme yaşının en az 17 yaş olarak belirlenmesi insan haklarının ihlali olarak görülmektedir[110].

4.1. Hukuk-ı Aile Kararnamesi

Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, 1917 yılında yürürlüğe girmiş, 1919 yılında yürürlükten kalkmıştır. Kararname toplamda

[107] Kocatürk 1984, Akt. Sarıkoyuncu A., "Türklerde Kadın Hakları Üzerine Bir Değerlendirme s. 120
[108] Acar F., *Türkiye'de Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk ve Sivil Toplum*, (25.02.2023) s. 14
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/129567/mod_resource/content/0/Feride%20Acar-T%C3%BCrkiyede%20kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20insan%20haklar%C4%B1.pdf
[109] Acar F., s. 20
[110] Acar F., s. 19

157 maddeden oluşmaktadır. Kararname ile aile hukukunun düzenlenmesi amaçlanmıştır[111]. Düzenlemelerden bazıları, nikah akdinin resmi memur huzurunda yapılması gerekliliği, evlilik yaşının asgari sınırlarının belirlenmesi, rıza dışı evlendirmenin hukuksuz ve geçersiz olması şeklinde sayılabilir[112].

4.2. Medeni Kanun

Medeni Kanun 4 Ekim 1926 tarihinde kabul edilmiştir. Medeni Kanun ile tek eşlilik, resmi nikah şartı ve zorunluluğu, velayet ve miras hakkında kadın ve erkek arasında eşitlik yönünde düzenlemeler getirilmiştir. Ancak, bu kanun, erkek lehine düzenlemeler içerdiği, gelişmelerin yeterli olmadığı gibi gerekçelerle eleştirilmiştir. İlk olarak, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusunda medeni kanunda birtakım değişiklikler yapılmış, sonrasında 1 Ocak 2002 tarihinde yeni Medeni Kanun kabul edilmiştir[113].

2002 tarihli yeni Medeni Kanun ile evlilik birliğini temsil hakkının her iki eşe verilmesi, miras eşitliği, yasal mal rejiminin edinilmiş mallara katılım rejimi olması, evliliğin yaş sınırının kadın ve erkek için eşitlenmesi ve artırılması gibi yenilikler getirilmiştir[114].

4.3. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

8 Mart 2012 yılında kabul edilen kanun, 25 maddeden oluşmaktadır. Kanunun hazırlanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin, özellikle de İstanbul Sözleşmesinin esas alınacağı, kanunun temel ilkeleri arasında sayılmıştır.

Kanun, kadınlarla birlikte, çocukların, aile bireylerinin ve ısrarlı takip mağdurlarının şiddete karşı korunmasının sağlanması için alınacak önlemlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

---

[111] Çeker O., *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, Kasım 2017, s. 10
[112] Kadınlara Yönelik Yasal Düzenlemeler (05.02.2023) https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/
[113] Yaşar Coşkun S., *Türkiye'de ve Dünya'da Kadının İnsan Hakları*, Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, Yıl: 4 Sayı: 20 Nisan 2013 sayfa 77-95, s. 86
[114] Yaşar Coşkun S., Türkiye'de ve Dünya'da Kadının İnsan Hakları, s. 86

Ailenin Korunması Hakkında Kanuna, öncelikle kanunun ismi itibari ile kadının bağımsız bir birey olarak değil ailenin bir bölümü olarak ele alındığı, aile içi şiddetin aile bütünlüğüne karşı bir suç olarak görüldüğü, kadının insan hakları boyutunda ele alınmadığı yönünde eleştiriler yöneltilmektedir[115].

4.4. Ceza Kanununda Kadın Hakları

2005 yılında kabul edilen Yeni Türk Ceza Kanunu ile eski kanunda bulunan birçok düzenlemede değişiklik yapılmıştır. Cinsel suçların kişilere karşı suçlar başlığı altında düzenlenmesi, cinsel saldırının evlilik içinde gerçekleşmesi halinde suçun şikayete tabi olması, cinsel suçlarda evli-evli olmayan ayrımının kaldırılması, mağdurla evlenme halinde tecavüzcüye cezadan kaçınma sağlayan uygulamanın sona erdirilmesi, kasten yaralama, işkence, eziyet suçlarının hamile kadına karşı işlenmesi halinde ceza artırımı yapılması, uluslararası sözleşmeler doğrultusunda kadın ve çocuk ticaretine karşı düzenlemeler getirilmesi yapılan değişiklikler arasındadır[116].

TCK 105. maddesi ile cinsel taciz suçu düzenlenmiş, bir kimseyi cinsel saikle taciz eden kişinin şikayet üzerine cezalandırılacağı belirlenmiştir. Suçun aile içi ilişkinin sağladığı kolaylıktan faydalanılarak işlenmesi nitelikli hal sayılmıştır. Cinsel taciz madde gerekçesinde *"Cinsel taciz, cinsel yönden, ahlâk temizliğine aykırı olarak mağdurun rahatsız edilmesinden ibarettir."* şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkarak, doktrinde, bu tanımın belirsizliği artırdığı, keyfiliğin oluşmasına neden olabileceği, kanunilik ilkesine uygun olmadığı yönünde eleştiriler yapılmıştır[117].

4.5. İş Kanununda Kadın Hakları

2003 tarihli İş Kanunu ile cinsiyet bakımından ayrımcılık yasağı, cinsel taciz durumunda işçinin haklı nedenle derhal feshi imkânı olması, çalıştığı süreçte evlenen kadının kıdem tazminatı ile işten ayrılma hakkı, hamile kadınlar lehine getirilen izin ve çalışma şartlarında kolaylık sağlanması, yönetmelikle bazı işlerin ağır ve tehlikeli

[115] Acar F., s. 18
[116] Yaşar Coşkun S., s. 89
[117] Çakmut Yenener Ö., Cinsel Şiddet Mağduru Kadın ve Türk Ceza Kanunu'ndaki Konumu, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, Ocak 2016, Sayfa: 3-21, s. 18

işler kapsamından çıkarılarak kadın istihdamının artırılması gibi düzenlemeler getirilmiştir[118].

Örneğin, İş Kanununun *"eşit davranma ilkesi"* başlıklı 5. maddesi ile *"İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayrım yapılamaz. ... İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz"* düzenlemesi getirilmiştir.

4.6. Devlet Memurları Kanununda Kadın Hakları

2011 tarihli Devlet Memurları Kanunu ile hamile memura gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilmesi, analık izni, babalık izni, süt izni, evlat edinme halinde verilen izinler gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır[119].

Örneğin, Devlet Memurları Kanununun 104/A maddesi ile *"Kadın memura; doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı hafta süreyle analık izni verilir. Çoğul gebelik durumunda, doğum öncesi sekiz haftalık analık izni süresine iki hafta eklenir. Ancak beklenen doğum tarihinden sekiz hafta öncesine kadar sağlık durumunun çalışmaya uygun olduğunu tabip raporuyla belgeleyen kadın memur, isteği hâlinde doğumdan önceki üç haftaya kadar kurumunda çalışabilir. Bu durumda, doğum öncesinde bu rapora dayanarak fiilen çalıştığı süreler doğum sonrası analık izni süresine eklenir. Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılamayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir. Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü halinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir."* düzenlemesi getirilmiştir. *"İş Kanunu ve Devlet Memuru Kanunu ile düzenlenen doğum iznine ilişkin süreler mutlak emredici hüküm niteliğindedir.*

[118] Yaşar Coşkun S., s. 91
[119] Yaşar Coşkun S., s. 92

Doğum iznine ilişkin sürelerin tamamının ya da bir kısmının kullanılmaması mümkün değildir." Doktrinde, bu düzenlemeye ve kadını koruma amacı taşıyan, doğum öncesi ve sonrası izinlerin makul sürelerin üzerinde oluşu, kreş hizmeti sağlama ya da ücretinin karşılanması yükümlülüğünün işverene verilmesi gibi düzenlemelere, kadın çalışanların maliyetini artırarak kadının istihdamını zorlaştırdığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır[120].

4.7. Belediye Kanununda Kadın Hakları

Belediye Kanunu ile 2005 yılında, "*Büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 50.000 kişinin* üzerindeki *belediyelerde kadın ve çocuk koruma evleri açılacağına ilişkin,* 2012 yılında, *"Büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100.000 kişinin üzerindeki belediyelerde kadın ve çocuk koruma evleri açma zorunluluğuna ilişkin"* düzenlemeler getirilmiştir[121].

Güncel durumda; *"Türkiye'de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 81 ilde 110 kadın sığınma evi 2.717 kapasite ile hizmet vermektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bağlı 2 kadın konukevi 42 kapasite ile hizmet verirken büyükşehir belediyelerine bağlı 9 kadın sığınma evi, il/ilçe belediyelerine bağlı 23 kadın sığınma evi olmak üzere toplam 32 kadın sığınma evinde 703 kapasite ile hizmet verilmektedir. Ayrıca bir sivil toplum kuruluşuna bağlı 1 kadın sığınma evi 20 kapasite olmak üzere, ülke genelinde 145 kadın konukevi 3 bin 482 kapasite ile hizmet vermektedir."*[122] 2013 yılında ise, kadın sığınma evlerinin toplamda 120 olduğu, nüfusu 100.000'in üzerinde olan 8 ilde kadın sığınma evinin açılmadığı görülmektedir[123].

Yasal düzenlemelere karşın, Türkiye'deki kadın sığınma evi sayısının azlığı, yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde fiiliyata geçirilemediğini göstermektedir.

---

[120] Süral, N. *"Türkiye'de Kadın İstihdamı: Fırsatlar, Engeller ve Hukuki Çerçeve".* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 15 (2013): 279-310, s. 292

[121] Çötok Akıncı N., *Şiddet, Çalışma Yaşamı ve Medya Bağlamında Kadın*, Pegem Akademi, 2. bs., Ankara 2020, s. 11-13 s. 11-13 Akt. Metin Y., Erdoğan D., Kaplan Yaman A., Erece B., *İstanbul Sözleşmesine Yöneltilen Eleştirilerin Analizi,* Aile Kurumunun Bekasına Yönelik Çağdaş Fırsatlar/Tehditler Bildiriler Kitabı 15-17 Ekim 2020, 543-557, s. 545

[122] Yılmaz Ş. "Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları" (E.T.: 24.03.2023) http://www.sosyaldemokratdergi.org/senay-yilmaz-dunyada-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmalari/

[123] Ustabaş, F. S. (2014). *Kadın Sığınmaevleri Olanak ve Sınırlılıkları*, Yaratıcı Drama Dergisi , 9 (18), 101-106, s. 105

4.8. Anayasal düzeyde Kadın Hakları

Yazılı ilk *anayasamız* kanun-u esasidir. Kanun-u esaside *"Bütün Osmanlılar kanun önünde din ve mezhepten doğan konular dışında hak ve ödevler bakımından eşittirler."* hükmü mevcuttur. Bu hükümden eşitlik anlamı çıkmakta ise de kadınların medeni haklar yönünden şer'i hukuka tabi olması nedeniyle eşitliğin tam anlamıyla sağlanamadığına ilişkin görüşler mevcuttur[124].

1876 anayasasının önemi, ilk kez devlete karşı ileri sürülerek hakların bulunduğuna ilişkin düzenleme[125] ve ayrım gözetmeksizin ilkokulun zorunlu hale getirilmesidir[126].

23 madde ve 1 ayrık maddeden oluşan ve kısa bir anayasa olan 1921 anayasasında, (diğer adı ile teşkilat-ı esasiye kanunu) anayasal kurumlar dışında temel haklara ilişkin düzenlemelere yer verilmemiştir[127].

1924 anayasası döneminde, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, meclise ilk kadın milletvekillerinin seçilmesi gibi gelişmeler yaşanmıştır[128].

1961 anayasasında, eşitlik ve ailenin korunması başlığı altında düzenlemeler yapılmıştır[129]. Ailenin korunması alt başlığı altında, kadın bir "anne" olarak korunmaktadır[130].

1982 anayasasında, 2. maddede, *"Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına saygılı bir devlet"* olduğu düzenlenmiştir. Uluslararası sözleşmeler doğrultusunda anayasada pek çok değişiklik yapılmıştır.

---

[124] Odyakmaz, Z., *Anayasalarımızda kadın hakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 5 (14), 1989, 455-466, s. 458 Akt. Ş. Kaypak ve M. Kahraman , *Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 13, sayı. 33, 298-315, Nis. 2016, s. 310

[125] Uygun, 1996 Akt. Ş. Kaypak ve M. Kahraman , *Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması,* s. 310

[126] Kaypak ve M. Kahraman , s. 310

[127] Kaypak ve M. Kahraman , s. 310

[128] Tezel, 1982 Akt. Ş. Kaypak ve M. Kahraman, s. 310

[129] 1961 anayasasının "Eşitlik" başlıklı 12. Maddesi "Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir." şeklinde, "Ailenin Korunması" başlıklı 35. Maddesi "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" şeklindedir.

[130] Kaypak ve M. Kahraman , s. 311

2001 yılında eşlerin durumunu düzenleyen madde hükmü, eşler arasında eşitliğin olduğu yönünde değiştirilmiştir. 2004 yılında, anayasanın 10. Maddesine *"'kadın ve erkek, eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür"* fıkrası eklenmiş, 2010 yılında, *"Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz"* şeklindeki pozitif ayrımcılığa ilişkin düzenleme ilave edilmiştir[131].

Kadın haklarına ilişkin en önemli hukuksal düzenlemelerden olan CEDAW, Türkiye tarafından, 1982 anayasası döneminde, 1985 yılında kabul edilmiştir. İstanbul Sözleşmesi, 1982 anayasası döneminde 2011 yılında kabul edilmiştir[132].

[131] Kaypak ve M. Kahraman , s. 312
[132] Kaypak ve M. Kahraman , s. 312

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA KADIN HAKLARI AÇISINDAN ÖNEME SAHİP İKİ SÖZLEŞME: CEDAW VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

Uluslararası hukukta kadın haklarını düzenleyen sözleşmeler arasında, 1979 tarihli *"Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)"* ve *"Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi)"* önemli bir yere sahiptir. Bu bölümde her iki sözleşmeye ilişkin detaylı bilgi verilecektir.

1. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW)

CEDAW, kadın haklarını *"*insan *hakları"* olarak nitelendiren ilk uluslararası sözleşme olması,[133] uluslararası hukukta oldukça yaygın olması ve çok sayıda devletin taraf olduğu bir sözleşme olması nedeniyle[134] büyük önem taşımaktadır.

1.1. Sözleşmenin Amacı

Sözleşmenin 3. maddesi ile sözleşmenin amacı düzenlenmiştir. Buna göre, sözleşmenin amacı, ayrımcılık yasağı ilkesi çerçevesinde, kadınların tam gelişmesinin ve ilerlenmesinin sağlanması ve bütün alanlarda eşitliğin sağlanmasıdır.

Sözleşmenin 4. maddesi ile de bu amacı gerçekleştirmek üzere, taraf devletlerin alacağı geçici ve özel önlemlerin, sözleşmede düzenlenen türde bir ayrım olarak düşünülemeyeceği, eşitsizlik ve farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacağı, amaca ulaşıldığı noktada önlemlere son verileceği, anneliğin

---

[133] Mullins L.B., *"Cedaw: The Challenges of Enshrining Women's Equality in International Law, Public Integrity",* Volume 20, 2018 - Issue 3
https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10999922.2017.1381542 (E.T. 18.03.2023)

[134] Hellum A., Aesen H.S. 2013, Women's human rights: CEDAW in international, regional and national law, Cambridge University Press. Akt. Vijeyarasa R., "Quantifying CEDAW: Concrete Tools for Enhancing Accountability for Women's Rights," Harvard Human Rights Journal 34, no. 1 (2021): 37-80 s. 38

korunması amacıyla alınan özel önlemlerin ayrımcı olarak nitelendirilemeyeceği düzenlenmiştir.

1.2. Sözleşmenin Yürürlüğe Girmesi

1979 yılında BM Genel Kurulunca kabul edilen sözleşme, 1981 senesinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır. 1999 yılında sözleşmeye ek İhtiyari Protokol kabul edilmiştir. Türkiye, protokolü 2000 yılında imzalamış, protokol 2002 yılında yürürlüğe girmiştir.[135]

1.3. Sözleşmenin Kapsamı

Sözleşmenin 1. maddesi ile kadına karşı ayrımın tanımı yapılmıştır. Buna göre, "*kadına karşı ayrım, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın, politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını, yararlanmasını kısmen ya da tamamen engelleyen, kadının cinsiyetine yönelik yapılan ayrım"* anlamına gelmektedir.

Sözleşmenin 1. maddesi ile doğrudan ve dolaylı ayrımcılık tanımlanmıştır. Ayrıca, madde kapsamında *"ve diğer alanlardaki"* ifade ile ayrımcılığın kapsamı geniş tutulmuştur.[136]

Sözleşmede yaşamın hemen hemen bütün alanlarında kadın hakları problemleri düzenlendiği halde kadına karşı şiddet hususunda özel bir düzenleme bulunmamaktadır.[137] Bunun sebebi kadına yönelik şiddetin "özel alan meselesi olduğunun düşünülmesidir. Ancak, 1992 yılında CEDAW Komitesinin 19 numaralı Genel Tavsiye Kararı ile "kadına yönelik şiddet" tanımlanmıştır. İlgili kararda; "*cinsiyete dayalı şiddetin, kadının eşitliğine dayanan haklarını ve özgürlüklerini zedeleyen bir ayrım biçimi olduğuna, üye devletlerin aile içi şiddete, her türlü cinsel istismara, tacize ve tecavüze karşı kadınların korunması için ilgili yasal düzenlemeleri*

[135]https://kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/cedaw/ (18.11.2022)
[136] Arslan G*., Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller),* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Yıl 2004, Cilt 62, Sayı 1-2 s. 10
[137] *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu,* TC Başbakanlık KSGM yayını, Ankara,2001, s.16, 40 Akt. Moroğlu N., *Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları*, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 13 Sayı: 1, s.9

yapmaları gerekliliğine, taraf devletlerin, komiteye sundukları ülke raporlarında kadına yönelik şiddetin sürdürülmesine sebep olan davranışların, örf ve adetin, uygulamaların niteliğine ve yaygınlığına değinilmesinin gerekliliğine" değinilmiştir. Bu genel tavsiyeden sonra, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge (1993) kabul edilmiştir.[138]

1.4. Pozitif Yükümlülükler

Sözleşmenin, temel ilkeleri düzenleyen ikinci maddesinde genel olarak taraf devletlerin genel yükümlülükleri düzenlenmiştir. Buna göre, taraf devletler, kadın-erkek eşitliğini yasalarına dahil edilmesini ve uygulanmasını, ayrımı yasaklayan, gerektiğinde yaptırım öngören uygun önlemlerin alınmasını, kurum ve kuruluşlar eliyle kadının ayrımcılığa karşı korunmasını, kamu yetkilileri ve kuruluşlarının kadına karşı herhangi bir ayrımcı hareketten kaçınmalarını, kişilerce ya da kuruluşlarca yapılan ayrımcılığı önlemek için uygun önlemlerin alınmasını, ayrımcılık oluşturan mevcut yasal düzenlemelerin kaldırılmasını, ayrımcılık içeren ulusal ceza yasalarının kaldırılmasını sağlamalıdır. Taraf devletlerinin uygun araçlar ve önlemlerle ayrımcılığı kaldırma yükümlülüğü bulunmaktadır.[139]

Kültürel görecelilik savunması ile sözleşme hükümlerinin uygulanmasının engellenmesi amacıyla, sözleşmenin 2-f, 5 ve 10-c maddelerinde, kadın ya da erkeğin üstünlüğü düşüncesine, cinsiyetlerin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılması düzenlenmiştir.[140]

Sözleşmenin 6. maddesi ile yalnızca kadına özgü olarak, kadın ticareti ve kadının fuhuş suçuna teşvikinin önlenmesi için taraf devletlerin bütün önlemleri alacakları düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 8. maddesinde düzenlenen, uluslararası düzeyde ülkeyi temsil etmek konusunda, 9. maddesinde düzenlenen vatandaşlığın kazanılması,

---

[138] Moroğlu N, s.9

[139] Cook R. J., "State Accountabilit y Under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women", Human Rights Women National and International Perspectives, Edit. Rebecca Cook University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1994, s. 236 akt. Arslan G., s. 13

[140] Arslan G., s. 13

değiştirilmesi, korunması ve çocukların vatandaşlığı konusunda eşitliğin sağlanması, taraf devletlerin yükümlülükleri arasındadır.

Sözleşmenin 3. bölümünü 10. maddeden 16. maddeye kadar olan kısım oluşturmaktadır. Bu maddelerde, eğitimde, çalışma hayatında, sağlık hizmetlerinden yararlanmada, ekonomik ve sosyal hayatın her alanında fırsat eşitliğinin sağlanmasına ilişkin taraf devletlerin yükümlülükleri, kırsal kesimlerde bulunan kadınların hakları detaylı olarak ele alınmıştır. Kadına özgü bir durum olan evlilik ve annelik sebebiyle kadınlara yönelik ayrımın önlenmesi ve etkin çalışma hakkının sağlanması, taraf devletlerin yükümlülüklerindendir.

Sözleşme, kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasında üç temel strateji ile hareket etmektedir. Bu stratejiler, bireysel haklar bakımından ayrımcılık yasağı ilkesinin uygulanması, toplumsal destek bakımından kadınların uygulamadaki yerlerinin iyileştirilmesi, gelişim bakımından geleneksel uygulamaların ve düşüncelerin ortadan kaldırılmasıdır.[141]

Sözleşmenin Türkiye açısından önemi ve pozitif yükümlülükler noktasında, sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren kadına yönelik ayrım hususunda özel politikalar ve sistemler oluşturulduğu, akademik alandaki çalışmaların arttığı, kadın kuruluşlarının etkili baskı grupları oluşturduğu söylenebilir. Kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması maksadıyla kadınlara pozitif ayrımcılık sağlayan bazı düzenlemeler getirilmiştir. Bununla birlikte, konuya toplumsal bakışın değişmesinde de sözleşmenin büyük bir katkısı olmuştur.[142]

1.5. Denetim Mekanizması

Sözleşmenin 17. maddesi ile *"Kadınlara Karşı Ayrımın Ortadan Kaldırılması Komitesi"* kurulmuştur. Komitenin amacı, sözleşmenin uygulanmasındaki gelişmeleri takip etmektir.

Komitenin sözleşme kapsamında dört önemli görevi, sözleşmenin 18. maddesi çerçevesinde taraf devletlerin hazırladığı raporları incelemek, 21. maddesi

[141] Holtmaat Rikki/Tobler Christa, 'CEDAW and The European Union's Policy in The Field of Combating Gender Discrimination', Maastricht Journal of European and Comparative Law, V.12, I.4, s. 404 vd. akt. Börü Parlak s. 51
[142] Börü Parlak, s.54

çerçevesinde genel tavsiye kararı vermek, CEDAW ihtiyari protokolüne göre ise bireysel şikâyet başvurularını incelemek, soruşturma usulünü gerçekleştirmektir.[143]

Sözleşme kapsamında şikâyet usulüne yer verilmemiş, bu durum sözleşmenin etkililiğinin azalması sonucunu oluşturmuştur. Ancak, ihtiyari protokol ile bu eksiklik giderilmiştir. İhtiyari protokol ile bireysel şikâyet usulüne yer verilmesi, sözleşmeyi BM sözleşmelerinden olan Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Her Türlü Irksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve İşkenceye Karşı Sözleşme ile bu bakımdan eşit hale getirmiştir. Yine, ihtiyati protokol ile getirilen soruşturma usulü İşkenceye Karşı Sözleşmesindeki düzenlemeler ile paraleldir.[144]

Sözleşmenin 21. maddesine göre, Komite, taraf devletlerce sunulan raporlara karşı önerilerde ve genel tavsiyelerde bulunabilir.

1.6. Çekinceler

Sözleşmenin 28. maddesi kapsamında çekince koymak mümkündür. Ancak, çekince koyabilmenin sınırı, aynı maddenin ikinci fıkrasında sözleşmenin hedef ve amacına uymayan çekincelerin koyulamayacağı şeklindeki düzenleme ile belirlenmiştir. 28. maddenin 3. fıkrasına göre de çekincelerin geri alınabilmesi mümkündür. Bununla birlikte, ihtiyari protokolün 17. maddesine göre, ihtiyari protokole çekince konulamamaktadır. Ancak, protokolün 10. maddesi ile ihtiyari protokolün imzalanması sırasında, taraf devletlerinin komitenin araştırma yetkisini (soruşturma usulünü) tanımadıklarına ilişkin beyanda bulunabilecekleri düzenlenmiştir. Bu, beyanın her zaman geri alınabilmesi mümkündür.

Sözleşme, en geniş katılımlı sözleşmelerden biri olmasına karşın taraf devletlerce en fazla çekince konulan sözleşmelerden biridir. Türkiye de bu sözleşmeyi çekince koyarak imzalamıştır.[145]

Türkiye, medeni kanunun evliliği ve aile ilişkilerini ele alan bir kısım düzenlemeleri ile çeliştiğini gerekçe göstererek "s*özleşmenin 15/2-4, 16/1-c, d, f, g maddelerine ve uluslararası tahkimi düzenleyen 29/1 maddesine"* çekince koymuş,

[143] Arslan G., s. 24
[144] Arslan G., s. 33
[145] Börü Parlak, Ş.,s.53

Türk Vatandaşlık kanununa aykırı düzenlemeler içerdiği gerekçesi ile sözleşmenin 9. maddesine karşı beyanda bulunmuştur. Türkiye'nin *"4. Dünya Kadın Konferansı Pekin Eylem Platformunu"* imzalayarak, sözleşmedeki çekincelerin geri alacağını bildirmesi[146] ve Türkiye'de Türk Medeni Kanunun tasarısında kadın erkek eşitliğinde büyük ilerleme kaydedecek yasal düzenlemeler yapılması neticesinde, sözleşmenin 15. ve 16. maddesindeki çekinceler kaldırılmıştır.

Türk Vatandaşlık kanununda değişiklikler yapılmasının akabinde sözleşmenin 9. maddesine ilişkin beyan 29.01.2008 tarihinde kaldırılmıştır. Türkiye'nin sözleşme kapsamında devam eden tek çekincesi, sözleşmenin 29. maddesine ilişkin çekincesidir.[147]

2. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

Sözleşme, herhangi bir bağ aramaksızın kadına şiddetin engellenmesi, kadına şiddetin mücadele edilmesi için temel düzenlemeler öngörmesi, Avrupa devletlerini bağlayıcı ilk belge olması özellikleri nedeniyle uluslararası belgeler arasında çok önemli bir yere sahiptir.[148]

2.1. Sözleşmenin Amacı

Sözleşmenin 1. maddesi ile sözleşmenin amaçları düzenlenmiştir. Sözleşmenin amaçları; *"kadını her türlü şiddete karşı korumak, kadın ve erkek arasındaki eşitliği yaygın hale getirmek, kadına karşı ve aile içi şiddetin mağdurlarının korunması, mağdurlara yardım edilebilmesi için uygun tedbirleri almak, kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası iş birliğini artırmak, kadına karşı şiddetin kaldırılması için kuruluşların ve kolluk kuvvetlerinin etkili iş birliği için yardımda ve destekte bulunmak"* olarak sayılabilir.[149]

---

[146] Taşkın L., *Uluslar Arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu*, Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, C. 8, S. 2, Y. 2004, s. 18 Akt. Özçoban A.D., s. 96
[147] Börü Parlak Ş., s.53
[148] Börü Parlak Ş., s.56
[149] https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf (12.12.2022)

Her türlü şiddet ifadesinden anlaşılacağı üzere, *"fiziksel, psikolojik, ekonomik, sosyal, cinsel şiddet ve benzeri şiddet türlerine karşı"* taraf devletlerin yükümlülükleri bulunmaktadır.[150]

2.2. Sözleşmenin Yürürlüğe Girmesi

Sözleşme, 2011 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından, İstanbul'da düzenlenen toplantıda imzalanmaya başlanmıştır. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi olarak da tanınmaktadır. Türkiye sözleşmeyi ilk imzalayan ve ilk onaylayan ülkedir.[151]

İstanbul sözleşmesi 2014 yılında Türkiye'de yürürlüğe girmiştir. (1 Ağustos 2014) Akabinde İstanbul Sözleşmesine uygun olarak düzenlenen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir.[152] Sözleşme, 24 Kasım 2011 tarihinde TBMM tarafından çıkarılan 6251 sayılı kanun ile uygun bulunmuştur.[153]

Sözleşmenin orijinal çevirisi, *"Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme"* olmasına karşın, sözleşme Türkiye'de meclis tarafından onaylandığı sırada, "ev içi" ifadesi "aile içi" şeklinde çevirilmiştir. Canikoğlu'na göre, çevirinin bu şekilde yapılması mağdur olarak kabul edilecek kişileri sınırlaması nedeniyle sözleşmenin ruhuna aykırıdır.[154]

Anayasanın 90. maddesi, *"usulüne uygun yürürlüğe konan uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğunu, uluslararası sözleşmeler hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağı, usulüne uygun yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerle kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası sözleşme hükümlerinin esas alınacağını"*

---

[150] Börü Parlak Ş., s. 55
[151] Moroğlu N, s. 14
[152] Kırbaş Canikoğlu S., s. 369
[153] Durmuş M. T. *Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeler Üzerindeki Tasarruf Yetkisi ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Ayrılmasının Hukuki Analizi*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021; 29(3) s. 1969-2007. s. 1973
[154] Canikoğlu Kırbaş S., *Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)*, Ankara Barosu Dergisi, 2015/3, 355-378, s. 366

düzenlemiştir. Anayasadaki düzenlemeden, uluslararası sözleşme olan İstanbul Sözleşmesinin, temel hakları içerdiği de göz önüne alındığında, normal hiyerarşisindeki yerinin kanundan üst noktada olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.[155]

Gerilimi yüksek tartışmalar ve farklı görüşler neticesinde, 2021 yılında Cumhurbaşkanı kararı ile Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çekildiği açıklanmış,[156] Cumhurbaşkanı, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden yaklaşık 9 sene sonra, 9 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3. maddesinden aldığı yetkiyi dayanak yaparak İstanbul Sözleşmesinin, Türkiye bakımından feshedilmesine karar vermiştir.[157] Durmuş'a göre, Cumhurbaşkanının, İstanbul Sözleşmesinden çekilme kararı, ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemeleri göz önüne alındığında, usule uygundur.[158] Gözler'e göre ise de, İstanbul Sözleşmesinin feshedilmesine ilişkin 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı hukuka aykırıdır. Gözler, uluslararası sözleşmelerden çekilme kararının yasamaya ilişkin olduğu, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin ancak yürütmeye ilişkin konularda çıkarılabileceği, sözleşmeden çekilme kararının dayanağı olan 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin, yasama yetkisine ilişkin bir konuda çıkarılmasının ve yetkide ve usulde paralellik ilkesine uyulmamasının hukuka aykırı olduğu yönünde eleştirilerde bulunmuştur.[159]

2.3. Sözleşmenin Kapsamı

Kadına şiddet, *"cinsiyet olgusuna dayanarak, kadının ev içinde ve/veya ev dışında düzenli bir şekilde şiddete uğraması"* şeklinde tanımlanabilir. Şiddetin şekli, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, güncel hali ile değerlendirdiğimizde dijital şekilde ve benzeri şekillerde uygulanabilmektedir.[160]

---

[155] Canikoğlu Kırbaş S., s. 369
[156] Çamurcu M. H., *İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 2021 Cilt: 79 Sayı: 4 Sayfa: 63-106, s. 75
[157] Durmuş M. T. s. 1973
[158] Durmuş M. T. s. 1973
[159] Gözler K., *Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var Mı? (İstanbul Sözleşmesinin Feshi Hakkında 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Üzerine Eleştiriler),* (18.12.2022) https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm
[160] Koç O, *Web of Science Üzerinde İndekslenen Kadına Yönelik Şiddet Araştırmalarına Bibliyometrik Bir Bakış*, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 2020, 21: 19-35 s.20

Kadına yönelik şiddet, insan hakkı ihlali olarak değerlendirilmektedir. İstanbul Sözleşmesinin 3. maddesinde kadına şiddet tanımlanmıştır. Buna göre, "*kamusal veya özel alanda meydana gelmesi fark etmeksizin, kadınlara fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar veren, zarar verebilecek olan eylemlerin, bu eylemlerin gerçekleşeceğinden bahisle yapılan tehdit, zor kullanma veya özgürlükten yoksun bırakma hallerinin bütünü"* kadına yönelik şiddet olarak tanımlanmıştır. Sözleşmede yer alan tanım, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Kadınların şiddete karşı korunmasına ilişkin" Rec (2002) 5 numaralı tavsiye kararında yer alan tanım ile aynıdır. İstanbul Sözleşmesinde yer alan tanım, diğer uluslararası belgelerde bulunan tanımlarla benzerlik gösterse de ekonomik şiddet türü tanıma eklendiği için, tanımın kapsamı sözleşmede genişletilmiştir.[161] Ayrıca, İstanbul Sözleşmesinde cinsiyet nedeniyle uygulanan şiddet ayrıca ele alınmıştır. Buna göre; kadına cinsiyeti uygulanan veya kadınları oransız bir şekilde etkileyen şiddet, kadına yönelik cinsiyete dayalı şiddet olarak tanımlanmıştır. Toplumsal cinsiyet tanımına sözleşmede yer verilmesi uluslararası düzenlemeler kapsamında bir ilktir.[162]

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 19 numaralı tavsiye kararı ile kadına yönelik cinsiyetinden kaynaklanan şiddet *"kadınların, erkeklerle eşit olarak hak ve özgürlüklerini ciddi şekilde engelleyen bir ayrımcılık biçimi"* şeklinde tanımlanmıştır.[163]

Kadına yönelik şiddetin tanımının Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü ile yapıldığı görülmektedir. Buna göre, *"kadınlara yönelik olarak işlenen ve fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik zarara yol açan veya açabilecek olan eylemler ve bu tür eylemleri işleme veya barış zamanında ve silahlı çatışma ya da savaş hallerinde özel veya kamusal yaşamda temel özgürlüklere keyfi kısıtlamalar getirme veya bunlardan mahrum bırakma tehdidi"* kadına yönelik şiddet olarak tanımlanmıştır.[164]

Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi kadına yönelik şiddeti *"ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel,*

[161] Bölükbaşı Ö. s. 114
[162] Kırbaş Canikoğlu S., s.367
[163] Kırbaş Canikoğlu S., 8
[164] Ayata-Eryılmaz Dilek-Oder, s. 34

cinsel ya da psikolojik acı ve ıstırap veren ya da verebilecek olan, cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma" şeklinde tanımlanmıştır.

Kadına şiddet, halen çözüme kavuşturulamamış önemli bir problem niteliği taşımaktadır. Kadına yönelik şiddet konusunda birçok istatiksel çalışma yapılmış, halen yapılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Birleşmiş Milletler verileri, kadına yönelik şiddette oldukça vahim bir durumun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu verilere göre, kadınların %35 oranındaki kısmı hayatında bir kez şiddet görmüş, 15-49 yaşları arasındaki 5 kadından biri fiziksel ya da cinsel şiddetle karşılaşmıştır. Dünya Sağlık Örgütü verilerinde her üç kadından birinin, yakınında bulunan erkek şiddetine maruz kaldığı tespit edilmiştir.[165] 8 Mart 2015 Kadınlar Gününde BM Genel Kurulu tarafından 18 yaşının altında bulunan her 10 kız çocuğundan 1inin cinsel şiddete maruz kaldığı açıklanmıştır.[166]

Kadına karşı şiddet uygulayan faillerin çoğunluğunu, şiddet mağduru kadının yakın çevresinde, eskiden veya hala birlikte oldukları erkekler oluşturmaktadır.[167]

Kadınlara karşı şiddet olaylarının temeli zihniyet probleminden erkeklerin kadınlardan üstün oldukları algısından kaynaklanmaktadır.[168]

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetin, kadının eşitsizliğinden kaynaklandığı ön kabulü ile düzenlenmiştir. Kadına yönelik şiddet ile mücadele için kadınların güçlendirilmesini, toplumlardaki zihniyetlerin değiştirilmesinin sağlanmasını öngörmektedir.[169]

İstanbul Sözleşmesi hazırlanış sürecinde, "*İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesini ve bu sözleşmenin protokollerini, Avrupa Sosyal Şartını, İnsan Ticaretine Karşı Eyleme ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini, Cinsel Taciz ve Cinsel İstismara Karşı Çocukların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini, Bakanlar Komitesinin Avrupa Konseyi üye devletlerine sunduğu, Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Rec(2002)5 tavsiye kararını,*

---

[165] Koç O, s.21
[166] Çınar A. "*Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin İstanbul Sözleşmesinin Ceza Hukuku Alanında Öngördüğü Yükümlülükler"* Terazi Hukuk Dergisi. 2015; 10(106): 55 - 79. s. 57
[167] Çınar A. s. 57.
[168] Börü Parlak, s. 54
[169] Moroğlu N, s. 15

*toplumsal cinsiyet eşitliği standart ve mekanizmalarına ilişkin CM/Rec(2007) 17 Tavsiye Kararını, çatışmaların önlenmesi ve çözümünde ve barışın tesisinde kadın ve erkeklerin rolüne ilişkin CM/Rec(2010) 10 Tavsiye Kararını, ve diğer tavsiye kararlarını, AİHM'nin içtihatlarını, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşmeyi (1966), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi (1966), Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini, (CEDAW, 1979), CEDAW İhtiyari Protokolünü (1999), CEDAW Kadınlara Yönelik Şiddet Komitesinin 19 numaralı Genel Tavsiye Kararını, Çocuk Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini (1989) ve İhtiyari Protokollerini (2000), Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini (2006), Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsünü (2002), Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesini (1949) ve sözleşmenin ek 1. ve 2. protokollerini (1977)"*göz önüne almıştır.[170]

2.4. Pozitif Yükümlülükler

Sözleşme, kısa ve uzun vadeli olarak imzacı devletlere pek çok yükümlülük getirmiştir. İmzacı devletler gerek kamusal gerek özel alanda, İstanbul Sözleşmesi kapsamında korunan bireylerin şiddete uğramayacakları bir hayat sürebilmeleri için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması yükümlülüğüne sahiptir. İmzacı devletlerin İstanbul Sözleşmesinin amacının sağlanabilmesi için alacak olduğu tedbirlerin ve düzenlemelerin ayrımcılık olarak değerlendirilmeyeceği sözleşmede ayrıca düzenlenmiştir.[171]

İmzacı devletlerin, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için gerekli özeni gösterme, toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar geliştirme, kadına yönelik şiddet konusunda çalışmalar yapma, mali kaynak sağlama, farkındalık kazandırma ve artırma, eğitim verme, yardım hattı kurulmasını sağlama, cinsel şiddet mağdurları için özel çalışmalar yapma, tecavüz kriz merkezi, travma desteği, danışmanlığı için gerekli kurumların kurulması, nitelikli sığınma evleri yapma, bunların sayılarını artırma,

[170] https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf
(Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi)
[171] Kırbaş Canikoğlu S., s.368

şiddet mağdurlarına güvenli bir yaşam sürebilmesi adına gerekli desteğin sağlanması gibi bir çok yükümlülükleri bulunmaktadır.[172]

İstanbul Sözleşmesinde geleneksel bakış açısının, sözde namusun sözleşme kapsamında bulunan şiddet türleri için bir gerekçe olamayacağı düzenlenmiştir. Türkiye'de de kadın cinayetlerinde, failler, namuslarını korumak için cinayet işlediklerini sıklıkla ileri sürmekte, ileri sürülen bu husus ataerkil zihniyetin ürünü olarak zaman zaman kabul görmekte ve verilen cezalarda indirime gidilmektedir[173]. Ancak, İstanbul Sözleşmesi'nden görüleceği üzere, bu şekilde bir indirime gitmek, sözleşmeye aykırılık teşkil edecektir.[174]

İstanbul Sözleşmesi, taraf devletlere, cezai yaptırımları hususunda bazı yükümlülükler getirmiştir. Bu kapsamdaki yükümlülüklerden birisi, kadına şiddetin önlenmesi adına psikolojik şiddetin cezalandırılması için gereken düzenlemelerin yapılmasıdır. Psikolojik şiddete örnek vermek gerekirse, hakaret, tehdit, eziyet, kişiyi özgürlüğünden yoksun kılma ve intihara yönlendirme gibi suçlar, psikolojik şiddet kapsamında işlenebilecek suçlardır.[175]

Mağduru, hedef alarak, güvenliği için endişe duyacak şekilde sürekli olan, kasıtlı, tehdit niteliğine sahip davranışların cezalandırılması konusunda taraf devletlerin yükümlülükleri bulunmaktadır. Türkiye'den, somut olayın niteliğine göre, TCK kapsamında, huzur ve sükunu bozma, taciz, cinsel saldırı, tehdit ve hakaret suçları kapsamında ısrarlı takipte bulunan faillerin cezalandırılmasına karar

---

[172] Kırbaş Canikoğlu S., s.368

[173] Y.1.CD 2006/4434 E., 2007/5959 K., 18.07.2007 T., *"Sanık savunmasında kendisini aldattığı için eşini öldürdüğünü, ölmeden önce olay günü saat 18.00' da maktul eşinin "Boşanacağım, Hüseyin ile birlikte evleneceğim." sözü üzerine ve telefonda gelmesi nedeniyle "Hüseyin seni alıp gitsin." dediğini ve eşinin kardeşlerini aradığını, sonradan maktulün kardeşleri geldikten sonra tartışmanın bittiğini, çocuklarını kırmayarak paten kaymaya gittiğini, gelirken yine Hüseyin'den telefon geldiğini, eşinin "Seni bu zamana kadar boynuzluyorum, kavat, şerefsiz." gibi sözler söylediğini belirtmiş, tüm dosya kapsamına göre maktulün Hüseyin ile konuşmasının veya telefon ile görüşmesinin olay günü olmadığı, bundan önce uzun süredir bu görüşmelerin devam ettiği, sanığın bunu bildiği, tartışmaların olduğu olay gecesi akrabaların girişimi ile durum tatlıya bağlanır gibi görünmüşse de, daha sonra sanık ile maktulün dolaşmaya çıktıkları, eve dönerken tekrar telefon gelmesi üzerine tartışmanın büyüyüp sanığın maktulü tahrik altında öldürdüğü…" anlaşılmıştır."*
İlgili Yargıtay kararında, sanığa 20 yıl hapis cezası verilmiş, akabinde 62. madde uygulanarak sanığın cezası 16 yıl 8 ay hapis cezasına indirilmiştir. Ayrıca bkz; Y 1.CD 2007/6780 E., 2008/5801 K., 09.07.2008 T., Y.1.CD 2007/5653 E., 2008/1186 K., 20.02.2008 T. Otacı, C., Töre Saikiyle Kasten Öldürme Suçuna Dair Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararlarının Eleştirisi, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 77, Ocak 2013, Sayfa: 123-166 s.126

[174] Kırbaş Canikoğlu S., s.368

[175] Çınar A. s. 65

verileceğinden bu yükümlülük kapsamındaki cezai düzenlemelerin sağlandığını söylemek mümkündür.[176]

Sözleşmeye taraf devletlerin fiziksel şiddet eyleminin cezalandırılmasını sağlamak için gerekli yasal düzenlemeleri yapma yükümlülükleri bulunmaktadır. TCK'de ceza yaptırıma tabi tutulan kasten öldürme, kasten yaralama ve cebir fiziksel şiddet içerikli suçlardandır.[177]

Sözleşmenin 37. maddesiyle çocuk ya da yetişkin olduğu fark etmeksizin evlendirmeye zorlama fiilinin suç olarak düzenlenmesi konusunda taraf devletlerin yükümlülüğü bulunmaktadır. TCK'de böyle bir suç düzenlenmemişse de cinsel suçlar kapsamında, zorla yapılan evliliklerin yaptırıma tutulduğunu söylemek mümkündür.[178]

Sözleşmeyle kadın sünneti eyleminin suç olarak düzenlenmesi yükümlülüğü bulunmasına karşın, TCK'de böyle bir suç düzenlenmemiştir. Yine, sözleşmeyle kürtaj ve kısırlaştırmaya zorlama fiillerinin suç olarak düzenlenmesi yükümlülüğü getirilmiştir. Bu suçlar TCK'nin çocuk düşürtme ve kısırlaştırma başlığı altında yaptırıma tabi tutulmuştur.[179]

2.5. Denetim Mekanizması

İstanbul Sözleşmesinde, taraf devletlerin kendilerine yüklenen yükümlülüklerini yerine getirmemesi, bu yükümlülüklerin ihlali, yükümlülüklere aykırı fiillerin ortaya çıkması halinde hangi yaptırımın uygulanacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Sözleşmeye göre, sözleşmenin uygulanmasını izleyecek olan, kadına şiddete karşı eylem grupları oluşturulacaktır. Bu eylem gruplarına GREVIO *("Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu"*) denilmektedir. Taraflar Komitesi GREVIO, rapor ve sonuçlarını dayanak yaparak, sözleşmeye uygun şekilde düzenlemeler yapılmasını sağlamak ve taraflar ile iş birliğini teşvik etmek amacıyla tavsiye kararları verebilir. Bu durumda, imzacı

[176] Çınar A. s. 65
[177] Çınar A. s. 73
[178] Çınar A. s. 66
[179] Çınar A. s. 67

devletlerin sözleşmeyi imzalamaları sonrasında, sözleşmeye uyup uymamaları yalnızca onların uluslararası prestijleri bakımından önem arz etmektedir. İstanbul Sözleşmesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki taraf devletlerin AİHS'ye aykırı uygulamalarda bulunmaları halinde AİHM tarafından tazminata mahkûm edilmesi gibi bir yaptırımı söz konusu değildir. Ancak, bu durumun aksi düşünüldüğünde, bu şekilde bir yaptırım sisteminin sözleşmenin taraf devletlerce uygulanmasında daha yararlı olacağı söylenebilirdi.[180]

2.6. Çekinceler

Sözleşmede çekincelere ilişkin hükümler 78. ve 79. maddelerde düzenlenmiştir. Sözleşmedeki düzenlemeler ile çekince konulması sınırlandırılmış ve çekince konulmasının zorlaşması için önlemler alınmıştır. Konulan çekincenin tamamen ya da kısmen geri alınması ise Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunulmasıyla mümkündür.

Çekinceler hususunda, esas kural sözleşmenin hiçbir hükmüne çekince konmamasıdır. Çekince konulmasının istisnaları ise 78. maddenin 2. ve 3. fıkralarında düzenlenmiştir. Sözleşmenin mad. 30/2, mad. 44/1.e,3,4, mad. 55, mad. 35/1, mad. 37, 38, 39 ve mad. 58, mad. 59, mad. 33, mad. 34 ile düzenlenen hükümlerine çekince konulabilir.

Sözleşmenin 30/2. hükmü ile mağdurların sözleşmede düzenlenen herhangi bir suç nedeniyle oluşan zararın sigorta veya devlet tarafından karşılanamaması durumunda ciddi şekilde sağlığı bozulan mağdurlara devlet tarafından yeterli tazminatın sağlanacağı düzenlenmiştir. Bu tazminattan, devletin mağdur kişinin güvenliğine dikkat edilmesi koşuluyla fail tarafından ödenen miktar kadar indirim yapılması mümkündür.

Sözleşmenin 44. maddesi ile taraf devletlerin yargı yetkisi düzenlenmiştir. 44/e hükmüne göre, sözleşmede belirlenen suçların ikametgahı taraf devletin sınırları içinde olan bir kişi tarafından işlenmesi halinde taraf devlet, yargı yetkisi oluşturmak üzere gerekli tedbirleri alacaktır. 44. maddenin 3. ve 4. fıkralarında sözleşmenin 36 – 39. maddeleri arasında düzenlenen suçların (cinsel şiddet, zorla evlendirme, kadın

[180] Kırbaş Canikoğlu S., s. 369

sünneti, zorla kürtaj ve kısırlaştırma işlemi yapma) etkili şekilde kovuşturulmasının sağlanması için taraf devletlere yükümlülükler getirilmiştir.

Sözleşmenin 55. maddesi ile re'sen yargılama konusu düzenlenmiştir. Sözleşmenin 35 – 39. maddeleri arasında düzenlenen suçların (35. maddede fiziksel şiddet suçu düzenlenmiştir.) mağdurun haklarının güvenceye alınması için taraf devletlere yükümlülükler getiriilmiştir.

Sözleşmenin 58. maddesinde, 36 – 39. maddeler arasında düzenlenen suçlara ilişkin zamanaşımının uygulanmasında mağdur lehine makul bir zamanaşımı süresinin belirlenmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 59. maddesi ile oturma izni konusu düzenlenmiş, taraf devletlerin evliliği ya da ilişkisi nedeniyle zor durumda kalan mağdurlara hangi şartlarda oturma izni verileceği düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 33. maddesi ile psikolojik şiddet uygulayan faillerin cezalandırılması için taraf devletlerin uygun tedbirleri alma yükümlülüğü düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 34. maddesi ile taciz amacıyla mağdurları takip eden faillerin cezalandırılması için taraf devletlerin uygun önlemleri alacağı düzenlenmiştir.

Çekincelerin 5 yıl geçerlilik süresi bulunmaktadır. Bu sürenin geçmesinden sonra çekincelerin yenilenmesi mümkündür. Ancak bu durum sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur.

Çekince yenilenmeden önce veya talep üzerine çekincenin devam etmesinin gerekçelerinin GREVIO'ya bildirilmesi gerekmektedir.

Türkiye, İstanbul Sözleşmesine çekince koymamıştır[181].

[181] Bakırcı K., s. 138

3. BÖLÜM

KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ÖNEMLİ ULUSLARARASI KARARLAR

1. ULUSLARARASI YARGI DIŞI KARARLAR

Denetim organı niteliğinde olan *"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi"*, tarafından bireysel şikâyet, soruşturma yetkileri çerçevesinde az sayıda karar verilirken[182], çok sayıda genel tavsiye kararı verilmiştir. Genel tavsiyelerin amacı, sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Komite, yirmi beş adet genel tavsiye kararı vermiştir. Bu kararlar genel hatlarıyla, *"rapor sunma yükümlülüğü, geçici özel önlemler, çekinceler, kadın sünneti"* gibi konulara ilişkindir[183].

Komite, on adet bireysel başvuru kararı vermiştir. Bireysel başvuru kararlarından bir tanesi Türkiye hakkındadır. Bireysel başvuru kararlarının bir kısmı kabul edilemezlik kararıdır. Türkiye hakkında verilen kararda, kabul edilemezlik nedeniyle başvuru reddedilmiştir. Başvurunun konusu, başörtüsü yasağı nedeniyle bir öğretmenin işten çıkarılması, öğretmenin çalışma hakkı ihlali iddiasıdır. Bu başvuruda, kabul edilemezlik kararı verilmesinin sebebi, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olmasıdır[184].

Macaristan hakkındaki aile içi şiddet konulu başvuruda ise, başvurunun esasına girilerek tavsiye kararı verilmiştir. Tavsiye kararında, Macaristan'a, aile içi şiddetin son bulması için gerekli önlemleri alınması, mağdurlara yeterli koruma sağlanması, sözleşme ve ek protokolü hakkında hakimlere, avukatlara ve kolluğa yeterli eğitimin verilmesi gibi yükümlülükleri hatırlatılmıştır[185].

---

[182] Özçelik Kale F., s. 322

[183] Özçelik Kale F., s. 333

[184] Rahime Kayhan v. Turkey, Decision of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Thirty-fourth session, concerning Communication No. 8/2005, 16 January- 3 February 2006, Özçelik Kale F., s. 333

Ayrıca, Almanya hakkında 2003 yılında verilen B.J. kararı aynı gerekçe ile kabul edilmemiştir. ("B. J. v. Germany, Decision of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women" Özçelik Kale F., s. 333

[185] A. T. v. Hungary, Views of the Committee on the Elimination of Discrimination against

Komitenin soruşturma usulü kapsamında yalnızca bir kararı mevcuttur. 2006 yılında, Meksika'nın iki kentinde gerçekleşen kadınların kaçırılması, cinsel ve vücut bütünlüğüne yönelik suçlara maruz kalması neticesinde, komite, ülkeyi ziyaret etmiştir. Komite, soruşturma neticesinde kadınlara karşı işlenen bu suçlar nedeniyle kadına yönelik ayrımcılığın bulunduğu belirtilmiştir[186].

Komitenin kararları, sözleşmeye taraf devletlerin çokluğu ve sözleşmenin niteliği göz önüne alındığında sayısının çok az olması, başvuruların katı bir tutumla ele alındığı, komitenin daha esnek şekilde değerlendirme yapması gerektiği yönleriyle eleştirilmektedir[187].

2. ULUSLARARASI YARGI KARARLARI

2.1. Diğer Ülkeler ile İlgili Yargı Kararları

2.1.1. Rumor/İtalya Kararı

Rumor/İtalya kararı ile AİHS'ye taraf devletlerin işkence yasağını düzenleyen 3. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükleri ele alınarak kadına yönelik aile içi şiddetin gerçekleştiği somut olayda, bu yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği denetlenmiştir.

Karara konu olaylar, J.C.N. isimli şiddet uygulayanın, başvurucu Rumor'u, bir ortak arkadaşlarıyla olan ilişkisi konusunda çıkan tartışma sonrası, bıçak ve makasla tehdit etmesi, eve kilitlemesi şeklinde gerçekleşmiştir. Şiddet olayına şahit olan komşuların ihbarı üzerine, şiddet uygulayan J.C.N., cinayet teşebbüsü, adam kaçırma, ağırlaştırılmış şiddet ve tehdit suçları yönünden yargılanarak, tutuklanmış, çocukların velayeti kendisinden alınmış, çocuklarla kişisel ilişki kurması yasaklanmış ve hakkında dört yıl sekiz ay hapis cezasına hükmedilmiştir. Temyiz sonucu cezası üç yıl dört ay gözaltı cezasına indirilmiştir.

Women, Thirty-second session, Communication No. 2/2013, 26 January 2005. Özçelik Kale F. s. 334
[186] Özçelik Kale F. s. 334
[187] Özçelik Kale F. s. 334

J.C.N. tutukluluğunun başlarında, başvurucuya tehdit anlamına gelebilecek mektuplar göndermiştir.

J.C.N., başvuranın yaşadığı belediyede bulunan bir resepsiyon merkezinde ev hapsi altında cezasının geri kalanını yerine getirmek istemiş ve Venedik Temyiz Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Venedik Temyiz Mahkemesi, J.C.N.'nin başvurusunu, resepsiyon merkezinin başvurana 2 km kadar yakın olması, J.C.N.'nin psikolojik durumu, başvuran ile iletişime geçme riski sebebiyle reddetmiştir. Bunun üzerine J.C.N. başvurucudan 15 km uzaklıkta bulunan başka bir resepsiyon merkezinde ev hapsi için başvuruda bulunmuştur. Temyiz Mahkemesi tarafından yapılan inceleme sonucunda J.C.N.'nin başvurusu kabul edilmiştir. J.C.N. cezasını tamamladıktan sonra resepsiyon merkezinde kalmaya devam etmiştir.

Venedik Çocuk Mahkemesine başvuranın talepleri üzerine, çocukların velayetini başvurana vermiş ve J.C.N.'yi çocuklarla her türlü teması yasaklamıştır. Mahkeme, J.C.N.'ye cezasını çektikten sonra ebeveynlik becerileri edinmeyi amaçlayan bir yol izleyebileceğini vurgulamıştır.

Başvurucu, J.C.N.'nin şiddet olaylarının ardından, sürekli bir acı ve kendisine ve çocuklarına yönelik şiddetin tekrarlanmasından korkan bir durumda yaşadığını iddia etmiştir. Başvurucu, maruz kaldığı şiddetten sonra İtalyan makamlarının kendisini korumadığını, desteklemediğini, eylemsiz kaldığını iddia etmiştir. Bu ihmallerin ve aile içi şiddetle mücadelede yerel yasama çerçevesinin yetersizliğinin, cinsiyeti temelinde ayrımcılığa uğradığını kanıtladığını ileri sürmüştür. Başvurucuya, J.C.N.'nin ceza davalarının durumu hakkında bilgi verilmediği iddia edilmiştir. Başvurucu, J.C.N.'nin cezasını çekerken herhangi bir psikolojik iyileşme programı izlemediğini ve onun hayatı ve çocuklarının hayatı için bir tehdit oluşturmaya devam ettiğini iddia etmiştir.

Rumor, sözleşmeye taraf devletin, şiddete uğrayan bir kadın olarak kendisini yeterli ve etkin şekilde korumadığını, tekrar şiddet göreceğine dair korku yaşadığını iddia ederek işkence yasağını düzenleyen 3. maddenin ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddenin ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur.

AİHM tarafından somut olayda, yerel makamların pasif kalmadığı, J.C.N.'nin derhal tutuklanıp göz altına alındığı, cezai işlemlerin etkin şekilde yürütüldüğü değerlendirmelerinde bulunulmuştur.

Başvuranın J.C.N.'nin psikolojik tedavi görmediği yönündeki şikayetine ilişkin olarak, yerel makamların psikolojik terapi izlenmesine yönelik karar vermediği belirtilmiştir. Ancak, tavsiye niteliğinde karar verilmesi mümkündür.

Başvurucunun şikayetlerinin aksine, başvurucu ile J.C.N. arasında e-mail alışverişinin olması, J.C.N.'nin salındıktan sonra ya da J.C.N. hakkında ev hapsi kararı verildikten sonra saldırıların tekrar etmediğine dikkat çekilmiştir.

AİHM tarafından, ihlal iddiasında bulunulan taraf devletin, aile içi şiddet ile suçlanan kişilere karşı tedbirler öngören bir yasal çerçeveye sahip olduğu, bu çerçevenin, başvuranın mağdur olduğu suçun failini cezalandırmada ve şiddetli saldırıların tekrarlanmasını önlemede etkili olduğu sonucuna varılmıştır

AİHM, Rumor/İtalya kararında[188], ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddenin ihlal edildiği yönünde inceleme yapılmasına gerek görmemiştir. AİHM, sözleşmenin işkence yasağını düzenleyen 3. maddesi yönünden sözleşmeye taraf devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirdiğine, herhangi bir ihlal olmadığına karar vermiştir. 3. maddeden dolayı ihlal olmadığına karar vermesi sebebiyle, başvuruyu 14. madde yönünden incelememiştir.[189]

Kararın 31. paragrafı ile Opuz-Türkiye davasına atıf yapılarak aile içi şiddetten korunma ve kadına karşı ayrımcılığa ilişkin ilgili uluslararası materyalin bir özetinin Opuz-Türkiye davasında yapıldığına değinilmiştir.

AİHM tarafından yapılan değerlendirmede, taraf devletin aldığı tedbirler yeterli görülmüş ise de başvurucunun mağdur olması nedeniyle psikolojik tedavi görmesi kadar, bu tedaviye sebep olan fiili gerçekleştiren kişinin de tedavi görmesi normal bir durumdur. İhlal iddiasında bulunulan taraf devletin cezalarının caydırıcı niteliği de göz önüne alınmalıdır. Şayet, cezalar yeterli caydırıcı etkiye sahip değilse,

[188] "Rumor/İtalya, Başvuru No. 72964/10, 27.05.2014
[189] Kuyucu N. s. 65

cezaların yanında cezalandırılan kişilere özel psikolojik tedavi gibi bir takım tedbirlerin getirilmesinde kanaatimizce sakınca bulunmamaktadır.

2.1.2. E.S. ve diğerleri/Slovakya Kararı

Es. ve diğerleri/Slovakya kararı ile işkence yasağı ve özel ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında taraf devletlerin pozitif yükümlülükleri ele alınarak taraf devletin hukuksal düzenlemelerinin kızlarına eşi tarafından cinsel şiddet uygulanan mağdurun haklarının korunmasında yeterli olup olmadığı ve hukuksal düzenlemenin değiştirilmesi sonrasında mağdurun zararının gideriminin sağlanıp sağlanmadığı ele alınmıştır.

Başvuruya konu olaylar şu şekilde özetlenebilir: E.S. isimli kadının eşinden ayrılmasından sonra, eşinin E.S.'yi tehdit etmesi, kızlarından birine karşı cinsel taciz suçunu işlediği yönünde ulusal makamlara başvuruda bulunmuş, eşinin müşterek konuttan uzaklaştırılmasını talep etmiştir. Ulusal makamlar tarafından, başvurucunun talebi *"eşin mülkiyet hakkının sınırlandırma yetkisi bulunmadığı"* gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvurunun reddinden sonra yeni bir kanun düzenlemesi yapılması ile eşin konuttan uzaklaştırılması kararı verilmiştir. Ancak, aradaki süre zarfında E.S. evinden, ailesinden uzaklaşmak ve çocuklar da okullarından uzaklaşmak zorunda kalmıştır[190].

Mahkeme, değerlendirmesi sonucunda *"kocanın konuttan uzaklaştırılmadığına ve mağdurlara gerekli giderimin sağlanmadığına"* kanaat getirmiştir.

Sözleşmenin işkence yasağını düzenleyen 3. maddesi ve özel hayata ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8. maddeleri ihlal edilmiştir[191].

Karar, temel insan hakları arasında olan mülkiyet hakkının, hangi durumlarda kısıtlanabileceğine örnek bir somut olay içermesi sebebiyle önemlidir. Mağdurun

[190] Öncü Arslan G., *"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Kadına Karşı Aile İçi Şiddet Olgusu ve Bununla Mücadele Araçları, Public And Private International Law Bulletin,"* Volume: 32, Issue: 2, s. 1-37 s. 18

[191] Öncü Arslan G., s. 18

korunmasına ilişkin düzenlemeler, daha üstün bir hak olarak şiddet uygulayanın temel haklarını kullanmasının önüne geçmiştir.

2.1.3. Izevbekhai/İrlanda Kararı

Izevbekhai/İrlanda kararı ile sözleşmenin işkence yasağını, adil yargılanma hakkını, etkili başvuru hakkını ve ayrımcılık yasağını düzenleyen maddelerinin ihlal edildiği iddiası ile yapılan başvuru öncelikle kabul edilebilirlik bakımından incelenmiştir.

Başvuruya konu olay, başvurucu annenin, büyük kızını kadın sünneti uygulanması sonucunda oluşan kanama nedeniyle kaybettiğini, diğer iki kızını bu uygulamadan korumak istediğini, bu nedenle İrlanda'ya sığınma başvurusunda bulunduğu, İrlanda'nın başvuruyu reddettiği, sınır dışı edilmeleri halinde diğer iki kızının aynı tehlikeye maruz kalacağından endişe etmesidir.[192]

Mahkeme yaptığı değerlendirmeler neticesinde, başvurucunun ve eşinin maddi durumunun ve sosyal konumlarının iyisi olduğu, bu nedenle kızlarını koruyabilecekleri kanaatine varmış ve başvuruyu kabul edilmez bulmuştur.

Kadın sünnetine ilişkin Omeredo/Austria davasında da başvurucu kadın sünnetinden kurtulmak için Avusturya'ya gelerek sığınma talep etmiş ancak talebi kabul edilmemiştir. Başvurucu, kadın sünnetine izin vermemesi halinde öldürüleceğini iddia etmiştir. Ancak, mahkeme yaptığı değerlendirmeler neticesinde, başvurucunun eğitimli ve iş tecrübesi bulunduğunu, kendisini kadın sünneti uygulamasına karşı koruyabileceği kanaatine ulaşarak başvuruyu kabul etmemiştir[193].

Benzer doğrultuda olan her iki kararda da başvurunun kabul edilmemesi ile başvuruda bulunan kişilerin *"yaşama hakkı"* konusunda risk alınmıştır. Her ne kadar AİHM tarafından bu risk az görülerek başvurular kabul edilemez bulunmuşsa da başvuruların kabul edilerek başvurucuların sığınma taleplerinin kabul edilmesi gerektiği yönünde kanaatimiz oluşmuştur.

[192] Öncü Arslan G., s. 20,
[193] Öncü Arslan G., s. 20

2.1.4. S.A.S. / Fransa Kararı

S.A.S./Fransa kararı ile özel ve aile hayatına saygı hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ve ayrımcılık hakkını düzenleyen maddelerin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvuruda taraf devlet tarafından uygulanan sınırlamaların hukuka ve amaca uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Karara konu olaylar şu şekilde özetlenebilir; Başvuruya konu olayın gerçekleştiği devlette, 2010 tarihinde çıkarılan yasa ile kişilerin kamuya açık alanlarda yüzlerini saklamaları yasaklanmıştır. Başvurucu, İslam dinine mensup bir Müslümandır. Dini ve kültürü doğrultusunda, her zaman olmasa da vücudunu örten şekilde çarşaf ve yüzünü gözleri dışında örten peçe takmak istemektedir. Bu şekilde giyinmek istemekle iç huzuruna kavuşmayı hedeflemiştir. Kimseye rahatsızlık verme kastıyla hareket etmemektedir.

Fransa, söz konusu yasağa aykırı hareket edilmesi halinde, yasağa uymayan kişilerin 150 euro para cezası ödemesi ya da vatandaşlık dersi almaları yaptırımlarının uygulanacağını düzenlemiştir.

AİHM tarafından sözleşmenin 8. (*"özel ve aile hayatına saygı hakkı"*) 9. (*"düşünce, vicdan ve din özgürlüğü"*) ve 14. (*"ayrımcılık yasağı"*) maddeleri yönünden hukuki değerlendirme yapılmış ve oy çokluğu ile 8. ve 9. maddelerin ihlal edilmediğine, oy birliği ile 14. maddenin ihlal edilmediğine karar verilmiştir.

8. ve 9. maddeler kapsamında, başvurucunun kurallara uyarak görüşüne göre dini kurallara uygun giyinemeyeceği, görüşleri doğrultusunda giyindiği takdirde yaptırımla karşılaşacağı, söz konusu yasanın bir sınırlama içerdiği, ancak, davalı devlete göre bu sınırlamanın iki amacının bulunduğunun, bunlardan ilkinin *"kamu güvenliğinin sağlanması"*, ikincisinin *"açık bir demokratik toplumun asgari değerlerine saygı"* olduğu, yaptırım olarak öngörülen cezanın en hafif nitelikte cezalardan olduğu, yasağın herhangi bir dini kuralı ihlal etme amacı taşımadığı, yüzü örtmesi ve kimliğin tanınmasını zorlaştırması sebebiyle getirildiği, yasağın *"başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasının bir parçası olarak birlikte yaşamanın koşullarının muhafaza edilmesiyle orantılı olduğu"* tespitleri yapılmıştır.

14. madde kapsamında, belli bir grup hakkında (Müslüman peçe takmak isteyen kadınlar) özel olarak yapılacak düzenleme ayrımcılık yapma amacı taşımasa

bile ayrımcılık yasağını ihlal edebileceği, ancak bu durumun olması için, ilgili düzenlemenin *"objektif ve makul bir gerekçesinin olmaması, araçla amaç arasında ölçülülüğün dikkate alınmaması"* gerektiği değerlendirilmiştir. Başvuruya konu olayda ise, ilgili düzenlemenin ölçülü ve uygun olduğu kanaatine varılmıştır[194].

Taraf devletin aldığı tedbirin dini bir yasak ya da herhangi bir dine karşı hoşgörüsüzlük içermemesi, güvenlik endişesi ile bir kimsenin yüzünü, yalnızca gözleri açıkta kalacak şekilde kapatabilmesinin kötü niyetli kimseler için rahatça bir gizlenme aracı olarak kullanılabileceği göz önüne alındığında yapılan düzenlemenin amacına uygun ve ölçülü olduğu kanaati oluşmuştur.

2.1.5. B.S. / İspanya Kararı

Kararda, başvurucu kadın olması, azınlık gruba mensup olması, fiziksel durumu vb. sebeplerle ayrımcılık yasağının ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Kadına yönelik şiddetin ve ayrımın yalnızca cinsiyet yönüyle ele alınmaması yönüyle önemli bir karardır.

Davaya konu olaylar şu şekilde özetlenebilir; *"Başvurucu, Palma de Mallarca'nın bir mahallesinde hayat kadını olarak çalışmaktadır. Başvurucu Nijerya kökenlidir. Başvurucu, mesleğini icra ettiği sırada polis tarafından sorgulanmak üzere durdurulduğunu, polislerin, kendisini sözlü ve fiziksel şekilde taciz ettiklerini söyleyerek şikayetçi olmuştur. Başvuran, kendisine ten rengi, cinsiyeti ve hayat kadını olarak çalışması nedeniyle ayrımcılık yapıldığını ileri sürmüştür."* AİHM tarafından sözleşmenin 3. (*"işkence yasağı"*) ve 14. (*"ayrımcılık yasağı"*) maddeleri yönünden hukuki değerlendirme yapılmıştır[195].

Mahkeme yaptığı incelemede, başvurucunun, polis memurları tarafından kötü muamele gördüğüne ilişkin iddialarının gereken şekilde incelenmediği, yeterli ve etkin bir soruşturma yapılmadığı, *"yerel mahkemelerin başvuranın hayat kadınlığı yapan Afrikalı bir kadın olarak içinde bulunduğu duruma özgü savunmasızlık halini dikkate*

---

[194] https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-153688%22]} (E.T.: 15.03.2023) *"S.A.S. - Fransa Karar 1.7.2014" (karar metni ilgili linkten alınmıştır.) Kararın orijinal metni için bkz;*
https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112459%22]} (E.T.: 18.03.2023)

[195] Tematik Bilgi Notu – Kadınlara Yönelik Şiddet, 2016, s. 4 https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_TUR.pdf (E.T.: 18.03.2023)

almamış olduklarını ve bu nedenle, söz konusu olaylarda ayrımcı bir tutumun rol oynayıp oynamadığını tespit etmek için olası tüm tedbirleri alma yükümlülüklerini yerine getirmediklerini değerlendirerek" işkence yasağını düzenleyen 3. madde ile bağlantılı olarak ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddenin ihlal edildiği yönünde karar vermiştir[196].

Yeterli ve etkin bir soruşturma yürütülmesi, soruşturma sürecinin hızlı ilerlemesi devletlerin pozitif yükümlülükleri kapsamında AİHM tarafından sıklıkla denetlenmektedir. Somut olayda, polislerin hal ve tutumları, cezasızlık ortamının ve keyfiliğin oluşmasına izin verecek ölçüde mağdurların şikayetlerinin zaman zaman dikkate alınmaması, taraf devletin uluslararası sözleşmeler kapsamında üstlendiği pozitif yükümlülüklerin hayata geçirilmesinde, düzenlemeleri uygulayacak olan kolluk kuvvetlerinin yeterli şekilde bilgilendirilmediğini göstermektedir.

2.2. Türkiye ile İlgili Yargı Kararları

2.2.1. Nahide Opuz/Türkiye Kararı

Nahide Opuz/Türkiye kararı ile AİHS'ye taraf devletlerin işkence yasağını düzenleyen 3. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükleri ele alınarak kadına yönelik aile içi şiddetin oldukça karmaşık, sürekli ve ağır şekilde gerçekleştiği somut olayda, bu yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği denetlenmiş, öncelik 3. ve 14. maddelere verilerek sözleşmenin 6. ve 13. maddeleri yönünden başvuru değerlendirilmemiştir.

Başvuruya konu olaylar şu şekilde özetlenebilir; başvuranın annesi ve A.O. dini nikahlıdır. A.O.'nun oğlu H.O. ve başvuran arasında 1990 yılında ilişki başlamış, 1995 yılında resmi nikahla evlenmişlerdir. İlişkilerinin başladığı ilk zamanlardan itibaren tarafların arasında sürekli gerginlik olmuştur. A.O. ve H.O., başvurana ve ailesine karşı sürekli olarak fiziksel ve ağır saldırılarda bulunmuşlardır.

[196] Tematik Bilgi Notu – Kadınlara Yönelik Şiddet, s. 4*, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin Rehber",* AİHM, 2020, s. 14 https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_14_Art_1_Protocol_12_TUR.pdf (E.T.: 18.03.2023)

İlk saldırıda, başvuran ve annesi A.O. ve H.O.'nun ölümle tehditlerine, fiziksel şiddetine maruz kalmışlardır. Ancak, şikayetlerinden vazgeçmeleri nedeniyle haklarında açılan kamu davasının düşürülmesine karar verilmiştir.

İkinci saldırıda, H.O., başvurana, hayati tehlike geçirmesine sebep olacak ölçüde ağır fiziksel şiddet uygulamıştır. Aynı gün H.O.'nun tutuklanmasına karar verilmiştir. Mahkemede H.O.'nun tutuksuz yargılanmasına karar verilen aşamadan sonra başvuran H.O. hakkındaki şikayetini geri çekmiştir. Bu nedenle dava düşmüştür.

Üçüncü saldırıda, başvuran, annesi, kız kardeşi ve H.O. arasında çıkan arbedede H.O. başvurana bıçak çekmiştir. Arbede esnasında H.O., başvuranın annesi ve başvuran yaralanmıştır. Savcılık tarafından delil yetersizliği gerekçesi ile kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir. Başvuran bu saldırıdan sonra annesinin yanına taşınmıştır.

Dördüncü saldırıda, H.O. başvurana ve başvuranın annesine arabayla çarpmıştır. Başvuranın annesi ağır yaralanmıştır. Olay sonrasında başvuran H.O.'ya karşı boşanma davası açmıştır. Bir süre sonra boşanma davasından vazgeçmiştir. Olayın yargılanmasında yerel mahkeme tarafından H.O.'nun beraatine karar verilmiştir. Sonrasında şikayetten vazgeçilmesi nedeniyle düşürülme kararı verilmiştir.

Başvuranın annesi şikayetinden vazgeçmesine karşın, yaralanmaların ağır olması nedeniyle H.O. hakkında 3 ay hapis ve para cezasına hükmedilmiştir.

Beşinci saldırıda, H.O. başvurana bıçaklı saldırıda bulunmuştur Başvuranın vücudunda 7 farklı bıçak darbesi bulunmuştur. Yargılama neticesinde H.O.'ya adli para cezası verildi.

Altıncı saldırıda H.O. başvuranı ölümle tehdit etmiştir Savcı makamı yeterli delil olmadığı gerekçesiyle kamu davası açılmaması yönünde karar verilmiştir.

Sonrasında, başvuranın annesi başvuranla birlikte H.O., A.O. ve yakınları tarafından sürekli tehdit edildiklerini, hayatlarına kastedildiğini, H.O.'nun silahla başvuranın olduğu yerlerde bulunarak korku saldığını savcılığa verdiği bir dilekçe ile bildirmiştir. Ölümü halinde, H.O.'nun sorumlu tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Başvuran, yeniden H.O. aleyhine boşanma davası açmıştır.

Başvuran, meydana gelen şiddet olaylarının katlanılmaz hale gelmesi üzerine annesiyle birlikte yaşamaya başlamıştır. Başvuranın annesi başka bir şehre taşınmak üzere nakliye şirketi ile anlaşmış, eşyaların taşınması için nakliye kamyonu ile sefer yaptığı sırada H.O. nakliye kamyonunu durdurmuş ve başvuranın annesini silahla öldürmüştür.

Karara konu olaylar neticesinde, Nahide Opuz isimli Türk vatandaşı, 2002 yılında, Türkiye aleyhine bireysel başvuruda bulunmuştur.[197]

Kararın ele alınmasında pek çok uluslararası düzenlemelere ve içtihatlara yer verilmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki düzenlemeler göz önünde bulundurulmuştur; *"CEDAW'un 2. maddesinde düzenlenen pozitif yükümlülükler*[198]*; CEDAW Komitesi tespit ve kararları*[199]*, Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması hakkında*

---

[197] https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/opuz-turkiye-davasi-aihm.pdf ("AİHM 3. Daire Opuz-Türkiye Davası, Başvuru No: 33401/02, 9.6.2009 T.", Gayriresmi tercümesi) (17.12.2022)

[198] *"(e) Herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak; (f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak "*

[199] *"Komite toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadının hak ve özgürlüklerini erkeklerle eşit biçimde kullanabilme ehliyetini ciddi biçimde engelleyen bir ayrımcılık biçimi olduğunu ve dolayısıyla CEDAW'ın 1. madde kapsamında yasaklandığını tespit etmiştir. Komite, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet genel kategorisi içerisine, "özel kişilerin eylemleriyle" gerçekleştirilen şiddeti ve "aile şiddeti"ni dahil etmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet Devletlerin ödevlerini harekete geçirmektedir. 19 No'lu Genel Tavsiye Beyanı bu ödevleri sınıflandırmaktadır. Bu ödevler arasında, Devletlerin "toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı kadınların etkili biçimde korunmasını sağlamak bakımından gerekli olan ve kadını her türlü şiddete karşı koruyacak cezai müeyyideler, hukuk yolları ve tazminat hükümlerini de içeren tüm hukuki ve diğer tedbirlerin alınması" ödevi de yer almaktadır. Türkiye hakkındaki birleştirilmiş dördüncü ve beşinci dönemsel raporu hakkındaki Sonuç Gözlemlerinde CEDAW Komitesi, aile içi şiddet de dahil olmak üzere kadına yönelik şiddetin bir ayrımcılık türü olduğunu yinelemiştir.*
CEDAW Komitesinin 19 No'lu Genel Tavsiye Beyanı'ndaki açıklamaları;
"...ayrımcılık toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, yani bir kadının sırf kadın olması nedeniyle maruz kaldığı veya kadınları artan oranlarda etkileyen şiddeti de içermektedir. Bu şiddet, kadına fiziksel, ruhsal ya da cinsel yönden zarar veya acıya neden olan davranışları, bu davranışlara ilişkin tehditleri, zorlamayı ve özgürlüklerin kaybedilmesine neden olan diğer davranışları kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, ilgili Sözleşme hükümleri açıkça şiddeti vurgulamasa da bu hükümlerin ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.
7. Kadınların genel uluslararası hukuk veya insan hakları sözleşmeleri altındaki insan hakları ve temel özgürlüklerini kullanmalarını engelleyen ya da tehlikeye sokan cinsiyete dayalı şiddet, Sözleşmenin 1. Maddesi kapsamında bir ayrımcılık biçimi oluşturmaktadır.
Sözleşmenin birtakım maddeleri hakkında yorumlar ... 2(f), 5 ve 10(c) maddeleri 11. Kadınların erkeklere göre ikincil konumda olduğu veya kalıplaşmış rolleri olduğu fikrine dayalı geleneksel tutum ve davranışlar, aile içi şiddet ve istismar, zorla evlendirme, başlık parası ölümleri, kezzap saldırıları ve kadın sünneti gibi yaygın görülen şiddet veya zorlama uygulamalarının sürmesine neden olmaktadır. Bu türden önyargı ve uygulamalar, kadınların korunmasının veya kontrol edilmesinin bir türü biçiminde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mazur gösterilmesine yol açabilmektedir. Bu türden şiddetin kadınların fiziksel ve ruhsal bütünlüğü üzerindeki etkisi, onların insan hakları ve temel

Birleşmiş Milletler Genel Kurul Beyannamesi[200]*, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, kadının şiddete karşı korunması hakkındaki 30 Nisan 2002 tarihli 2002/5 sayılı Tavsiye Kararı*[201]*, Bakanlar Komitesi tavsiye kararları*[202]*"*

Opuz-Türkiye kararında, AİHM, başvurucunun yaşadığı şiddet olayları arasında bir takım zaman aralıkları söz konusu olsa dahi bir bütün halinde birbirine

---

özgürlüklerden eşit yararlanılmasından, kullanımından ve bu hak ve özgürlüklerin eşit bilgisinden mahrum kalmasıdır. Bu açıklama temelde fiili veya tehdide dayalı şiddeti kapsasa da bu türden toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemlerinin temel sonuçları, kadınların ikincil konumlarının sürmesinde etkili olmakta, siyasete katılım oranlarının ve ayrıca eğitim, beceri ve iş imkânlarının düşük düzeylerde seyretmesine katkıda bulunmaktadır."

CEDAW Komitesi, başvurucunun resmi nikâhsız eşinin ve iki çocuğunun babasının 1998'den bu yana kendisine fiziksel olarak kötü muamele ettiğini ve kendisini tehdit ettiğini ileri sürdüğü A.T. – Macaristan (26 Ocak 2005 tarihli karar) davasında, Macaristan'ı "başvurucunun ve ailesinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü garanti altına almak" ve aynı zamanda, başvurucuya çocukları ile birlikte yaşayabileceği güvenli bir ikametgâh temin edilmesini ve başvurucunun çocuk desteği, hukuki yardım ve uğradığı zarardan ve haklarına yönelik ihlalden ötürü orantılı bir tazminat almasını sağlamak için tedbirler almaya yöneltmiştir. Komite ayrıca, aile içi şiddete karşı kadının korunması konusunda iyileştirmeler sağlamak bakımından Macaristan'a, etkili soruşturma, hukuk ve yargı süreçleri tesis etmek ve tedavi ve destek kaynaklarını arttırmak gibi birçok genel tavsiyede bulunmuştur.

CEDAW Komitesi, Fatma Yıldırım'ın kocası tarafından öldürülmesi olayıyla ilgili Fatma Yıldırım – Avusturya (1 Ekim 2007 tarihli karar) davasında, Taraf Devlet'in Fatma Yıldırım'ı korumak için gerekli özeni gösterme yükümlülüğünü ihlal ettiğini saptamıştır. Bu nedenle, Taraf Devlet'in CEDAW'ın 1. maddesi ve Komite'nin 19 No'lu Genel Tavsiye Beyanı ile birlikte yorumlandığında CEDAW'ın 2(a) ve (c)-(f) maddeleri ve 3. madde kapsamındaki yükümlülüklerini ve maktul Fatma Yıldırım'ın yaşam hakkını ve fiziksel ve ruhsal bütünlük haklarını ihlal etmiş olduğu sonucuna varmıştır.

[200] *"Beyannamenin 4(c) maddesine göre, Devletler "kadına yönelik şiddet eylemleri, bu eylemler ister Devlet ister özel şahıslar tarafından gerçekleştirilmiş olsun, önlemek, soruşturmak ve ulusal mevzuata göre cezalandırmak için gerekli özeni göstermelidir."*

[201] *"Kararda, başka şeylerin yanı sıra, üye Devletlerin, gereken hallerde, şiddet mağdurlarının azami güvenliği ve korunmasına, destek ve yardıma, ceza hukukunun ve medeni hukukun intibakına, kamusal bilincin arttırılmasına, kadına yönelik şiddetle karşı karşıya kalan meslek sahiplerinin eğitilmesine ve şiddetin önlenmesine dayalı olarak şiddete karşı ulusal politikalar yaratması, geliştirmesi ve/veya bu politikaları iyileştirmesi gerektiğini dile getirmiştir."*

[202] *"Bakanlar Komitesi, üye Devletlerin cinsel şiddet ve tecavüz, hamile, savunmasız, hasta, engelli veya bağımlı mağdurların hassas durumlarının suistimali gibi kadına yönelik ağır şiddeti cezalandırması ve yanı sıra fail tarafından kendi konumunun suiistimalinin de cezalandırılması gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur.*

Tavsiye Karar ayrıca, üye Devletlerin, tüm şiddet mağdurlarının dava açabilmesinin sağlaması, savcı tarafından ceza yargılamalarının başlatılabilmesini sağlayacak hükümleri getirmesi, savcıların kovuşturma başlatılmasında kamu yararı bulunup bulunmadığı konusunda karar verirken kadına yönelik şiddeti ağırlaştırıcı veya belirleyici bir faktör olarak görmeleri yönünde teşvik edilmesi, gereken hallerde mağdurları tehditlere ve olası intikam eylemlerine karşı etkili biçimde korumak için tedbirler alınmasını sağlaması ve yargılamalar esnasında çocukların haklarının korunmasını sağlamak için özel tedbirler alması gerektiğini dile getirmiştir.

Bakanlar Komitesi, aile içi şiddete ilişkin olarak da, üye Devletlerin aile içerisindeki tüm şiddet biçimlerini suç olarak nitelendirmesi ve başka şeylerin yanı sıra, yargının mağdurları korumak amacıyla tedbir kararları almasını sağlamak, failin mağdurla temasa geçmesini, haberleşmesini veya mağdura yaklaşmasını ya da belirlenmiş bölgelerde ikamet etmesini veya bu bölgelere girmesini engellemek, faile uygulanan tedbirlerin tüm ihlallerini cezalandırmak ve polis, sağlık ve sosyal hizmetler tarafından uygulanacak zorunlu bir protokol hazırlamak için tedbirler alma olasılığını değerlendirmesi gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur."

bağlantılı olaylar zinciri olarak ele alınması gerektiğini, başvurucunun, iç hukuktaki hukuk yollarının etkisizliğinin bariz şekilde fark edildiği tarih olarak sayılabilecek, başvurucunun annesinin H.O. tarafından öldürüldüğü tarihten itibaren 6 ay içerisinde yapmış olması sebebiyle, başvuruda gecikme olmadığını, bununla birlikte başvurucunun kocasının, başvurucuya tehditlerde bulunmaya devam etmesi nedeniyle şiddet olaylarının sona ermediğini kabul etmiştir.

Opuz-Türkiye kararında, başvurucunun annesinin yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin değerlendirme neticesinde, makamların gerekli özeni göstermediği, başvurucunun annesinin yaşam hakkını koruma hususunda üzerine düşen pozitif yükümlülüğü yerine getirmediğine karar vermiştir.

Opuz-Türkiye kararında, sözleşmenin *"Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz."* şeklindeki hükmünün ihlal edildiğine ilişkin değerlendirme neticesinde AİHM, Devlet makamlarının, başvurucunun kişisel bütünlüğünü, şiddet uygulayan H.O.'nun ciddi şekilde ihlal etmesine karşı etkili ve caydırıcılık özelliği olan koruma tedbirlerinin alamamasını, Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

Opuz-Türkiye kararında, sözleşmenin 14. maddesi ile düzenlenen *"ayrımcılık yasağına"* ilişkin değerlendirme sonucunda, 14. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

Sonuç olarak, 9 Haziran 2009 tarihinde, Opuz-Türkiye kararı verilmiştir. AİHM, Opuz-Türkiye kararı, kadına yönelik fiziksel şiddetin ilk kez kadına yönelik ayrımcılıkla ilgili bir sorun olarak ele alındığı karar olması bakımından da önem taşımaktadır.[203]

AİMHM, somut davada, sözleşmeye taraf devlet olan Türkiye'nin, 14. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiş, sözleşmenin 2., 3, ve 14. maddeleri kapsamında, taraf devletin yükümlülüklerini ihlal ettiğine yönelik karar vermesi sebebiyle, sözleşmenin 6. *("adil yargılanma hakkı"*) ve 13. (*"etkili başvuru hakkı"*) maddeleri bağlamında inceleme yapmayı gerekli görmemiştir.

[203] Kuyucu N,.s. 64

2.2.2. M.G./Türkiye Kararı

Kararda, yargılamanın uzunluğuna, etkin ve hızlı bir soruşturma yapılmamasına dikkat çekilmiştir.

Başvuruya konu olaylar şu şekilde özetlenebilir; *"Başvuranın, 2006 yılında Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığına, eşinin kendisine karşı tecavüz, kasten yaralama, işkence etme, özgürlükten yoksun bırakma, tehdit, hakaret suçlarını işlemesi ve fiziksel, sözel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet uygulaması nedeniyle şikayette bulunduğu, başvuranın şikâyet dilekçesinde, 1997 yılından beri evli olduğunu, evlendiği tarihten bu yana eşinden şiddet gördüğünü; üç çocuğuna da eşi tarafından fiziksel ve sözel şiddet uygulandığını, eşinin, başvurucunun evden çıkmasına, doktora gitmesine ve adli mercilere başvurmasına engel olduğunu, eşinin, sopa ile ayaklarına vurması sonucunda sol ayak bileğinde kırık, sağ ayağında ezilmeler meydana geldiğini; jiletle dudağını kestiğini; çakıyla yanağını deldiğini; sol kalçasını yaktığını; yumruk attığını bunların yanı sıra kollarında sigara söndürme izleri olduğunu, eşinin kendisini, istemediği cinsel ilişki biçimlerine zorladığını ve evli oldukları süre boyunca birçok defa tecavüz ettiğini, eşinin, daha önce üç kez daha evlendiğini; eski eşlerini de dövdüğünü ve eski eşlerinden birini silahla yaralaması nedeniyle on beş ay hapiste yattığını eşinden gördüğü şiddete daha fazla dayanamadığını ve hayatından endişe ettiğini belirterek evden kaçtığını, oğullarının ve kendisinin hayatının tehlike olduğunu ifade ederek, maruz kaldığı işkencelerin tespit edilmesi amacıyla Adli Tıp Kurumuna gönderilmeyi talep ettiği,*

Cumhuriyet savcısının aynı gün, Gaziosmanpaşa Adli Tıp Kurumundan, başvuranın cinsel şiddete maruz kaldığı iddialarıyla ilgili olarak adli tıp raporu düzenlenmesi ve bununla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nun 86, 87 ve 88. maddelerinde (kişinin fiziksel bütünlüğüne yönelik saldırıları cezalandıran) belirtilen koşulların bulunup bulunmadığının tespit edilmesi talebinde bulunduğu,

Başvuranın Adli Tıp Kurumu tarafından, 19 Temmuz 2006 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümüne sevk edildiği, Psikiyatri Bölümü tarafından raporda başvuran için şu şekilde tanıda bulunulduğu "Major depresif bozukluk ve kronik travma sonrası stres bozukluğu ... Geriye dönük yapılan değerlendirmede en az bir yıldır travma sonrası stres bozukluğunun devam ettiği

dolayısıyla hastalığın kronik olduğu anlaşılmaktadır ... Sonuç olarak: Evlilik içi tecavüz, yaralanma, işkenceye maruz kalma,... cinsel ilişkiye zorlanma, hürriyetin engellenmesi ve benzer şiddet olaylarını ... yaşadığı öğrenilen M. [G.]'de saptanan kronik travma sonrası stres bozukluğu ve major depresif bozukluk tablosunun yaşamış olduğu olaylarla bağlantısı olduğu düşünülmektedir."

2006 yılında başvuran için avukat tayin edildiği,

Adli Tıp Kurumu tarafından 15 Eylül 2006 tarihinde düzenlenen raporda, başvuranın vücudunda tespit edilen lezyonların, kişinin yaşamını tehlikeye sokacak nitelikte olmadığı ve basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte olduğunun bildirildiği,

Başvuranın 2006 yılında Cumhuriyet savcısı huzurunda verdiği ifadesinde, aile içi şiddet gördüğünü tekrar ettiği, bir önceki yıl da konuyla ilgili olarak şikâyette bulunduğunu; ancak evrakın akıbeti hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade ettiği,

Başvuranın eşinin, 2006 yılında, Cumhuriyet savcısına sunduğu savunma dilekçesinde, üzerine atılı suçların hiçbirini kabul etmediği, 15 Aralık 2006 tarihinde ifadesi alınan başvuranın eşinin, eşiyle aralarında geçimsizlik olduğunu; bu sebeple, eşinin 2004 yılında evi terk ettiğini, 2005 yılında ise geri geldiğini; ancak beş-altı ay kadar önce, evi yine terk ettiğini ve başka bir adamla yaşamaya başladığını, eşine karşı kötü davranmadığını, vurmadığını ya da zorla cinsel ilişkiye girmediğini, eşinin vücudundaki yaraların sebebini bilmediğini, evden ayrıldıktan sonra başkaları tarafından dövülmüş olabileceğini ifade ettiği, aynı gün çiftin üç komşusunun ifadesinin alındığı, tanıkların başvuranın, eşi tarafından dövülüp dövülmediğini bilmediklerini beyan ettiği,

Başvuranın 2007 yılında savcılık tarafından alınan ifadesinde daha önceki beyanlarını tekrar ettiği, başvuranın avukatının, başvuranın boşanma davası açtığını ve hakkında koruma kararı alındığını belirttiği, başvuranın eşinin tutuklanmasını talep ettiği,

Adli Tıp Kurumu İhtisas Kurulu tarafından 2007 yılında düzenlenen kati raporda, başvuranın ruh sağlının, yaşadığı olaylar nedeniyle bozulduğu ve cinsel saldırı suçu tatbikinin uygun olduğunun bildirildiği,

Cumhuriyet savcısının, 2012 yılında, başvuranın eski eşi hakkında yaralama suçundan iddianame düzenlediği, iddianamede, Cumhuriyet savcısının, sanığı, başvuranı döverek yaralamakla, travma sonrası stres bozukluğuna neden olacak derecede yaralamakla ve ruh sağlığını bozmakla suçladığı, iddianamede bunların yanı sıra, bu yaraların başvuranın hayatını tehlikeye atmadığı ve basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte olduğunun belirtildiği, iddianamenin altına düşülen notta, hakaret, tehdit ve cinsel saldırı suçlarından kovuşturmaya yer olmadığına dair ek karar verildiğinin bildirildiği,

Aile mahkemesindeki yargılamada, başvuranın 2006 yılında, Gaziosmanpaşa Aile Mahkemesine başvurarak boşanma davası açtığı, başvuran hakkında koruma kararı verildiği, başvuranın eşinin başvurana şiddet uygulamaması, başvuranın bir süre başka bir erkekle birlikte yaşaması, bir televizyon programında evliliği ve eşi hakkında konuşması nedeniyle tarafların eşit kusurlu kabul edilerek boşanmalarına karar verildiği, tarafların, çocuklara bakmalarının mümkün görülmemesi nedeniyle çocukların korumaya alındığı,

2012, 2013 ve 2014 başvuran hakkında, taleplerinin kabulü ile koruma kararı verildiği"

Başvurucu, geçici yardım talebiyle yerel makamlara başvuruda bulunmuş, kendisine geçici yardımın eski eşinden tahsil edildiği cevabı verildiğinde bu yardımı almak istemediğini beyan etmiştir. Başvuran, eski eşinin, kendisinden para istenilmesi halinde saldırganlaşacağından ve kendisine zarar vereceğinden endişe etmiştir. Başvurucunun, eski eşinin yerel makamlar tarafından yakalanamaması, başvurucunun yaşamından endişe ederek, tetikte yaşaması, yerel makamlar tarafından hayatı boyunca mağduriyete mahkûm edilmesi sonucunu doğurmaktadır.[204]

Sözleşmenin 3. maddesi *"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."* şeklindedir.

Bu kapsamda, AİHM tarafından somut olay özelinde *"Makul ivedilik ve özen gereksinimi etkin soruşturma yükümlülüğünde zımni olarak yer aldığı, iç hukukta*

[204]Gayriresmi tercüme, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı 18.12.2022) https://www.kahdem.org.tr/aihm-mg-turkiye-karari-3-ve-14-madde-bakimindan-ihlal-karari/

öngörülen koruma mekanizmalarının, uygulamada önlerine gelen somut davaların makul bir sürede derinlemesine incelenmesine imkân verecek şekilde işlemesi gerektiği

Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında Devletlerin pozitif yükümlülüklerinin, kişiler tarafından yapılan kötü muameleleri önlemek ve cezalandırmak amacıyla yasal çerçeve oluşturmanın yanı sıra, yetkililerin, yakın bir kötü muamele riskinden haberdar olduklarında ya da kötü muamele meydana geldiğinde, mağdurların korunması ve kötü muameleden sorumlu olanların cezalandırılması amacıyla konuyla ilgili mevzuatın uygulanmasını kapsadığı,

Ceza Kanunu'nda fiziksel bütünlüğe müdahale ile ilgili durumlar için ceza hükümleri öngörülmüş olmasına rağmen, özellikle aile içi şiddeti cezalandıran ceza hükümlerinin öngörülmemiş olduğu,

Başvuranın şikâyette bulunduğunun ertesi günü, bilirkişi raporlarında başvuranın vücudunda fiziksel lezyonlar bulunduğu bildirilmiş ve maruz kaldığı şiddet ile psikolojik durumu arasında bağlantı olduğu belirtilmiş olmasına rağmen, Cumhuriyet savcısının, başvuranın eski eşi hakkında zorla getirme kararı çıkarması için yaklaşık beş ay, şiddet uygulayanın ifadesinin alınması için ise 15 Aralık 2006 tarihine kadar beklemesi gerektiği,

Aile Mahkemesi 24 Eylül 2007 tarihinde, "toplanan deliller, tanık anlatımları ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı tarafından düzenlenen rapor dikkate alındığında" başvuranın eski eşi tarafından şiddet gördüğü sonucuna vardığı, bununla birlikte Cumhuriyet savcısının soruşturma başlatması için 22 Şubat 2012 tarihini yani, başvuranın şikâyetinden beş yıl altı aydan uzun bir süre; Adli Tıp Kurumunun kati raporundan sonra ise beş yıldan uzun bir süre beklemek gerektiği,

Dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler incelendiğinde, Cumhuriyet savcısı tarafından başlatılan ceza soruşturmalarının derdest olduğu, oysa yalnızca zamanın geçmesinin bile hem soruşturmaya halel getirecek hem de soruşturmanın tamamlanma ihtimalini kesinlikle olumsuz yönde etkileyecek nitelikte olduğu

Cumhuriyet savcısının, ceza soruşturmaları başlatmadan önce böylesine uzun bir süre boyunca –beş yıl altı aydan fazla pasif davranmasının açıklanabilecek bir tarafı bulunmadığı,

İstanbul Sözleşmesi'nin Giriş Bölümünde yer aldığı şekilde, kadına karşı şiddetin "kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en önemli sosyal mekanizmalardan biri" olmasına rağmen, başvuranın maruz kaldığı şiddet eylemlerinden ulusal makamlara başvurduktan uzun yıllar sonra, eski eşinin korkusuyla yaşamak zorunda kalmasının kabul edilemez olduğu" değerlendirmeleri yapılmıştır.

AİHM, değerlendirmeleri sonucunda, sözleşme'nin işkence yasağını düzenleyen 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Başvuran iddialarında, *"olayların meydana geldiği dönemde, kadınlar arasında 4320 sayılı Kanun'a dayalı bir ayrımcılık olduğunu, evli olmayan kadınların, söz konusu Kanun'un koruma kapsamından çıkarıldıklarını; bu nedenle kadınların hayatlarını kaybettiklerini, 12 Mayıs 2009 tarihli Yargıtay kararından anlaşılacağı üzere, 6284 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesine değin, yürürlükteki yasal çerçevenin boşanmış kadınlara, 4320 sayılı Kanun'da bildirilen koruma tedbirlerinden eski eşlerine karşı yararlanma teminatı vermediğini"* ileri sürmüştür.

AİHM, daha önce Türkiye aleyhine verilen Opuz ve Durmaz kararları ile yargılamaların genel ve ayrımcı nitelikte etkisiz, pasif olduğu, aile içi şiddetin teşvik olunduğu bir ortamın mevcut olduğu tespitlerinin yapıldığı, başvuranın şikâyet ettiği şiddet olaylarının, Opuz ve Durmaz kararlarının verilmesinden sonra yaşanmasına karşın, önceki kararlarda tespit edilen durumların devam ettiği kanaatindedir. Bununla birlikte, "*İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından sunulan raporlardan, ihtilaf konusu dönem boyunca, 4320 sayılı Kanunla öngörülen koruma tedbirlerinin boşanmış kadınlar hakkında uygulanabilirliğinin, ulusal makamların inisiyatifine bırakıldığı tespit edilmiştir, şeklinde değerlendirmede bulunmuştur".*

AİHM, değerlendirmeleri sonucunda, devletin, AİHS'nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğine ve söz konusu maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Ayrıca, AİHM tarafından sözleşmenin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesine ilişkin ihlalin değerlendirilmesinde, ceza yargılamasının halen derdest

olduğu, süresinden önce şikâyet yapıldığı gerekçesiyle, bu madde yönünden şikâyetin reddine karar vermiştir.

M.G./Türkiye kararı 2000'li yıllardan itibaren, Türkiye'de yapılan yasal ve yapısal değişikliklerin ve düzenlemelerin uygulamasındaki sorunların ortaya konması bakımından önemlidir.[205]

2.2.3. Şerife Yiğit/Türkiye Kararı

Şerife Yiğit kararı, yasa düzenlemeleri gereğince dini nikahın, resmi nikahsız hiçbir hükmünün olmadığını tespit etmesi yönünden önemlidir.

Başvuruya konu olaylar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

"Başvuranın 1976 yılında Ö.K. ile imam nikâhı yoluyla evlendiği, bu birliktelikten altı çocuklarının olduğu, Ö.K.'nin 10 Eylül 2002 tarihinde vefat ettiği,

Başvuranın, 1 Eylül 2003 tarihinde kendisi ve kızı adına İslâhiye İdare Mahkemesi önünde Ö.K. ile evliliğinin resmi olarak tanınması ve kızının nüfus siciline merhumun kızı olarak kaydedilmesi talebiyle dava açtığı,

İslâhiye Asliye Hukuk Mahkemesinin, 26 Eylül 2003 tarihinde aldığı karar ile başvuranın evliliği hakkındaki talebini reddettiği ancak kızının Ö.K.'nın kızı olarak nüfus kayıtlarına geçirilmesini talebini kabul ettiği, yargılama sürecinin bu şekilde sona erdiği,

Başvuranın, kendisi ve kızının merhum Ö.K.'nin emekli maaşı ile sağlık sigortasından yararlanması için Bağ-Kur Hatay İl Müdürlüğü'ne başvurduğu, Bağ-Kur'un başvuranın talebini reddettiği, kararın iptali için başvurduğu Hatay İş Mahkemesi, imam nikahının yasal olmaması nedeniyle başvuranın Ö.K. ile olan evliliğinin geçerli olmadığını, bu nedenle başvuranın merhumun yerine haklardan yararlanamayacağı, başvuranın kızının ise Ö.K.'nin emekli maaşından ve sağlık sigortasından yararlanabileceği yönünde karar verdiği,

Kararın başvuran tarafından, nüfus kayıt örneğinde Ö.K.'nin eşi yazıldığı, Ö.K. ile 1976 yılında gelenek ve göreneklere uygun şekilde evlendikleri, evliliklerinden

[205] Sönmez Y., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi*, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2020 20, 1–17, s. 9

altı tane çocukları olduğu, resmi nikah kıymaya hazırlandıkları sırada Ö.K.'nin vefat ettiği, altı çocuğun emeklilik maaşı ve sağlık sigortasından yararlanmasına karşın kendisinin yararlanamadığı gerekçeleriyle temyiz edildiği, ancak başvuranın temyiz itirazları yerinde görülmeyerek yerel mahkeme kararının onandığı" şeklinde özetlenebilir.[206]

AİHM, *"Başvuran ile çocuklarının, 2002 yılında vefat edene kadar Ö.K. ile birlikte yaşadıkları hususunda tarafların herhangi bir itirazı bulunmadığı, AİHM'nin Türk hukukunda imam nikâhının yeri ve rolü ile bunun toplumda doğurduğu sonuçlar hakkında herhangi bir karar verme yetkisi olmadığı, başvuran, Ö.K. ve müşterek çocuklarının AİHS'nin 8. maddesi anlamında aile oluşturacak şekilde beraber yaşadıklarının tespit edilmesinin yeterli olduğu,*

Türk hukukunda aynı veya ayrı cinsiyetten iki kişinin resmi nikâh dışında medeni ortaklık oluşturarak resmi nikâhlı bir çiftle aynı veya benzer haklara sahip olmalarını sağlayacak hukuki bir düzenleme bulunmadığı, Sözleşmeci Devletlere tanınan takdir hakkı nedeniyle bu alanda yasal düzenlemeler yapılmasını talep edilemeyeceği, halihazırda, yürürlükteki ulusal kanunlara göre bir imam tarafından kıyılan imam nikâhının üçüncü şahıslar ve devlet nezdinde herhangi bir yükümlülük oluşturmayacağı,

Başvuranın ileri sürdüğü savlardan bağımsız olarak, esas belirleyici unsurun, uzun süreli ve sağlam bir ilişkinin varlığı değil, tüm hak ve yükümlülüklerin akdi olarak belirtildiği resmi bir taahhüdün var olup olmadığının olduğu,

Bağlayıcı bir yasal düzenlemenin yokluğunda, Türk yasama organının sadece resmi nikâhı koruma altına almasının mantıksız sayılamayacağı, bu bağlamda, AİHM'nin daha önceki kararlarında da evlilik kurumunun evli çiftlere özel bir statü tanıdığının genel kabul gördüğüne ilişkin karar verildiği,

Ayrıca, AİHS'nin 8. maddesinin, nikâhsız çiftler kategorisi için özel bir sistem kurma zorunluğu getiriyor şeklinde yorumlanamayacağı,

[206] AİHM Şerife Yiğit-Türkiye Davası Başvuru No: 3976/05 20.01.2009 T. (18.12.2022) http://evici-adalet.hukukfelsefesi.org/wp-content/uploads/sites/4/2015/10/Avrupa-%C4%B0nsan-Haklar%C4%B1-Mahkemesi-%C5%9Eerife-Yi%C4%9Fit-Karar%C4%B1.pdf

Mevcut davadaki özel koşullar çerçevesinde, ölüm yardımları konusunda resmi nikâhlı çiftler ile evli olmayan çiftler arasında gözlemlenen farklı uygulamaların meşru bir amacı gözettiği, geleneksel resmi nikâhla kurulan ailelerin korunması gibi haklı ve makul bir dayanağının olduğunun dikkate alınması gerektiği" şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmeler sonucunda, sözleşmenin 8. maddesine yönelik bir ihlalin oluşmadığına karar verilmiştir.

Çoğunluk görüşe katılmayan karşı oy görüşüne göre, *"AİHM'nin, dini ve resmi nikâhın Türk hukukundaki yeri ve rolü üzerinde herhangi bir yargılama yapmaksızın, yalnızca AİHS'ndeki düzenlemeleri dikkate alarak karar vermesi, AİHM'nin aile hayatı kavramıyla ilgili yerleşik içtihadına göre, başvuranın Ö.K. (vefatına kadar) ve çocuklarıyla birlikte sürdürdüğü bu müşterek yaşam AİHS'nin 8. maddesi anlamında bir aile hayatı oluşturduğu göz önünde bulundurması, AİHM'nin, verdiği birçok kararda, orantılı davranma zorunluluğunun makul ve objektif gerekçe kavramının özünü teşkil ettiğini anımsatmış ve ihtilaflı uygulamanın zorunluluk içermesi ve genel olarak istenilen meşru amaca hizmet etmesi gerektiğini vurgulamış olduğundan mevcut davada da bu unsurun somut olarak ortaya konulması, alınan kararda, başvuranın 14. maddeye atıfta bulunarak böyle bir durumda erkekler değil sadece kadınların mağdur edildiği ve dolaylı yoldan ayrımcılık yapıldığı yönündeki diğer iddiasına da değinilmesi"* gerekmektedir.

Şerife Yiğit/Türkiye kararında[207], sözleşmenin 14. maddesi yönünden ihlal olup olmadığı yönünden re'sen inceleme yapılması yönünden karar önemli bir yere sahiptir. Daire kararında, 14. maddenin ihlal edildiğine ilişkin bir değerlendirme yoktur. Ancak, Büyük Daire bu ihlali kendiliğinden ele almıştır.[208]

Türk Medeni Kanununun 143. maddesinde, evlenmenin geçerliliğinin dini törenin yapılmasına bağlı olmadığı ve aile cüzdanı gösterilmemesi halinde dini nikah kıyılamayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile evlilik işlemlerinin resmi şekilde yapılması ve hukuki bir temelinin olması amaçlanmıştır. Evlilik birliğinin korunması ve eşlerin evliliğin getirdiği haklardan yararlanabilmeleri için evliliğin yasaya uygun şekilde yapılması önemlidir.

[207] Şerife Yiğit-Türkiye Davası Başvuru No: 3976/05
[208] Kuyucu N., s.65

Yiğit/Türkiye kararı dini nikahın, resmi nikahın geçerliliğinin ve aile birliğinin değerlendirilmesi hususunda önemlidir. Bu kapsamda, dini nikahın resmi nikah ile eşdeğer tutulmamasının makul bir gerekçeye dayandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kanun hükmüne karşın halen, kadınlar dini nikahla evlenerek resmi haklarından mahrum kalabilmektedir. Bu nedenle kanun hükmünün herkesçe bilinmesinin sağlanması ve resmi nikah olmaksızın tek başına dini nikah kıyılması uygulamasının son bulması için gerekli önlemler alınmalıdır.

2.2.4. Emel Boyraz/Türkiye Kararı

Karar, kadın istihdamına ilişkin eşitlik ilkesinin göz önünde bulundurulması gerekliliğine dikkat çekmesi yönüyle önemlidir.

Emel Boyraz/Türkiye kararına konu aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

"*Karara ilişkin olayda başvurucu 1999 yılında devlet memuru olmak için girdiği sınavda başarılı olmuş ve devletin işlettiği bir elektrik şirketine güvenlik görevlisi olarak atansa da "erkek olma" ve "askerlik görevini tamamlamış olma" şartlarını taşımadığı için ataması geri alınmıştır. Kadınların güvenlik görevlisi olarak çalışamayacağına gerekçe olarak güvenlik görevlilerinin şehirden uzakta taşrada gece gündüz çalışmaları gerektiği ve saldırı halinde uzun namlulu silahlar dahil olmak üzere silah ve fiziksel güç kullanmak zorunda kalabilecekleri gösterilmiştir."*

AİHM tarafından yapılan değerlendirmede, *"kadınların silah ve fiziksel güç kullanmak zorunda kalabilecekleri gerekçesinin başlı başına kadın ve erkek arasında farklı muameleyi gerekçelendiremeyeceğini vurgulanmıştır."*

AİHM kararında, *"başvuranın sadece cinsiyetine dayanılarak işten çıkarılmasının özel hayata saygı hakkına müdahale teşkil ettiğine ve söz konusu farklı muamelenin meşru bir hedef güttüğü kanıtlanamadığı, başvuranın TEDAŞ'ta güvenlik görevlisi olarak yargılama süresince çalıştığı dönemde görevlerini cinsiyeti yüzünden yerine getiremediğine dair herhangi bir şey olmadığından 8. madde ve ayrımcılık yasağı başlıklı 14. maddesinin ihlal edildiğine karar verilmiştir.*[209]"

[209] Tütüncü, E., *Ekonomik Şiddet ve Kadının Ekonomik Şiddete Karşı Korunması*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Nisan 2020, Cilt: 5, Sayı: 1, Sayfa: 3287-3313 s. 3293

Emel Boyraz/Türkiye kararı hükümet uygulaması sebebiyle ekonomik şiddet örneği olması yönüyle önem taşımaktadır.[210]

2.2.5. Halime Kılıç/Türkiye Kararı

Kararda, sözleşmenin yaşam hakkını düzenleyen 2. maddesi ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesi yönünden taraf devletin yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği, etkin bir soruşturma sürecinin yürütülüp yürütülmediği, yargısal sürecim etkin ve hızlı bir şekilde ilerleyip ilerlemediği konuları incelenmiştir.

Karara[211] konu olaylar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

"Başvurucu Halime Kılıç, eşinden şiddet ve tehdit gören Fatma Babatlı'nın annesidir. 16 Temmuz 2008 tarihinde Fatma Babatlı, eşi S.B hakkında şikayette ve koruma talebinde bulunmuştur. 18 Temmuz 2008 günü Aile Mahkemesi ilk koruma kararını vermiş ve S.B'nin aile konutuna yaklaşmasını ve eşine herhangi bir şiddet eyleminde bulunmasını yasaklamıştır. Bu karar 6 Ağustos 2008'de tebliğ edilmiş ve karara uyulmaması halinde özgürlükten mahrum bırakma cezasına hükmedileceği bildirilmiştir. Ekim 2008'de ise savcı, S.B'nin basit yaralama fiilini işlediğini iddia etmiştir. Temmuz ve Ekim 2008'de Fatma Babatlı tekrar şiddet sebebiyle Aile Mahkemesi'nden ihtar kararı almıştır. Aile Mahkemesi, Ceza Mahkemesi'ne bilgi vermiş ve S.B hakkında hapis cezası istenmiştir. Ceza Mahkemesi bu talebi reddetmiştir. Fatma Babatlı bunun üzerine savcıya acil yardım talebinde bulunmuş, eşinin çocuklarından ikisini alarak ölüm tehdidinde bulunduğunu belirtmiştir. Dördüncü şikayetinin ardından, 7 Kasım 2008 tarihinde S.B Fatma Babatlı'yı ve kendisini öldürmüştür. Ocak 2009'da Halime Kılıç, savcı hakkında görevi ihmal sebebiyle ve diğer tüm yetkililer hakkında kızının hiçbir şikayetinin ardından etkili bir soruşturma yürütmedikleri ve kızının ölümüne sebep oldukları için suç duyurusunda bulunmuştur. Bu da kovuşturmaya yer olmadığına dair bir kararla sonuçlanmış ve Kılıç'ın itirazları da reddedilmiştir."[212]

---

[210] Tütüncü, E. s. 3293

[211] *"AİHM Halime Kılıç-Türkiye Davası, Başvuru No. 63034/11, 28.06.2016 T.,"* Kararın orijinal metni için bkz; http://www.cocukgozlemevi.org/aihm-davalari/halime-kilic-turkiye (E.T.: 05.03.2023)

[212] Kama S., Çelik A., Gökçen G., Nisan-Eylül 2016 İHAM – Türkiye Kararlarına Kısa Bir Bakış https://anayasader.org/wp-content/uploads/2020/04/Kama-AYHD-10.pdf (E.T.: 04.03.2023)

Mahkeme, sözleşmenin yaşama hakkını düzenleyen 2. maddesi için yaptığı değerlendirmelerde, başvurucunun kızının, eşinin ruhsal durumunun bozuk olduğunu defalarca ifade etmesine karşın, S.B.'nin ruhsal durumu üzerinde herhangi bir inceleme yapılmadığını, Fatma Balatlı'nın şikayetleri üzerine verilen üç koruma kararı ve tedbir kararının koruma sağlamaya elverişli olmadığını, koruma tedbirlerinin hızlı şekilde alınması gerekliliğine karşın, tedbir kararlarının Fatma Balatlı'ya tebliği için 19 gün ve 8 hafta gibi uzun sürelerin geçirildiğini, hatta bu sürelerde, Fatma Balatlı'nın yine şiddet görmüş olduğunu, S.B.'nin tehlikeli olduğunun açıkça görülmesine karşın tutuklama tedbirine başvurulmadığını, etkin bir soruşturma sürecinin olmadığını, ulusal makamların, tedbir kararlarına aykırı hareket eden S.B.'yi cezalandırmadıklarını, S.B.'nin fiillerini tekrarlayabilmesine ve cezasızlık ortamının oluşmasına sebep olunduğunu, somut olayların gerçekleştiği sırada mevcut sığınma evlerinin yeterli sayıda olmadığını tespit etmiştir. Bu tespitler neticesinde, sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Mahkeme sözleşmenin 14. maddesi için yaptığı değerlendirmelerde, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve CEDAW raporlarının, şiddet nedeniyle hayatını kaybeden kadınların sayıca çokluğunun ihtilaf konusu dönemde kadınlara yönelik şiddet konusunda etkili bir koruma sisteminin olmadığı yönünde delil başlangıcı olduğunu, ulusal makamların başvuranın kızının korunmasında ihmalkar davrandığını, başvurucunun kızının, kendisine uygulanan şiddet karşısında yalnız ve korunmasız bırakıldığını, başvuruya konu olayların mahkemenin Opuz kararından sonra meydana gelmiş olmasına karşın, Opuz davasında yapılan tespitlerin halen geçerli olduğunu tespit etmiştir.

Mahkeme, yukarıdaki değerlendirmeleri neticesinde, sözleşmenin yaşam hakkını düzenleyen 2. ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesinin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada ilk olarak, insan haklarının, özel gruplar kapsamında çocukların, hastaların, mültecilerin, azınlıkların ve kadınların haklarına ilişkin temel kavramlar ve başlıca hukuki belgelere yer verilmiştir. Kavramsal açıklamalardan sonra, temel insan hakları ve özgürlüklerini düzenleyen sözleşmelerdeki kadın haklarına ilişkin düzenlemeler ile münhasıran kadın haklarını düzenleyen uluslararası belgelerde ele alınmıştır. Türkiye açısından önemine binaen CEDAW ve İstanbul Sözleşmesine ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. Türkiye'de kadın haklarına ilişkin gelişmeler, kadın haklarına ilişkin uluslararası düzenlemelerin hangi amaçla yapıldığı, önemlerinin, niteliklerinin ne olduğu, kadınların güncel sorunlarının neler olduğu, kadın haklarının etkin şekilde kullanılmasında ve kadına yönelik ayrımcılığın engellenmesinde devletlerin pozitif yükümlülükleri, devletlerin pozitif yükümlülüklerinin yerine getirilip getirilmediğine ilişkin denetimin ve yaptırım uygulamalarının ne şekilde gerçekleştiği, uluslararası hukuk mahkeme içtihatlarında, kadın haklarına ilişkin ihlallerin devam edip etmediği, tespit edilen sorunlar ele alınmıştır.

Uluslararası hukukta kadın haklarını, ilkeleri, yasakları ve kuralları içeren hukuki düzenlemeleri kısaca özetlemek gerekirse,

"Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi" ile *"kadınların ve erkeklerin eşit olarak kamu işlerinin yönetimine katılmasının ve siyasal haklardan yararlanmasının sağlanması"*

"*Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirisi*" ile *"kadın erkek eşitliği ilkesinin hukuken ve fiilen evrensel düzeyde tanınması*"

"Olağanüstü Durumlarda ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge" ile sivil nüfus içerisinde korumasız olan kadınların ve çocukların korunması için özel düzenlemelerin yapılması,

"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme" ile söz konusu ayrımcılığın her şekliyle ve her şekilde (tüm uygun önlemler ile) sona erdirilmesi,

"Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirisi" ile kadına karşı şiddetin sade, anlaşılır ve detaylı bir tanımının yapılması, söz konusu şiddetin her şekliyle ve her şekilde (tüm uygun önlemler alınarak) sona erdirilmesi,

"Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi" ile "kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılması, kadın haklarının korunması"

"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol" ile sözleşmenin denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, sözleşmeye konulan çekincelerin sözleşmesinin uygulanmasına yönelik olumsuz etkisinin giderilmesi,

"ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Sözleşmeleri (100 sayılı Eşit İş Sözleşmesi, 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi, 156 sayılı Aile Sorumlulukları Olan Kadın ve Erkek İşçilere Eşit Davranılması ve Eşit Fırsatlar Tanınması Hakkında Sözleşme, Kadının Doğum ve Doğum Sonrası Çalışması Hakkında Sözleşme ve Anneliğin Korunması Sözleşmesi" ile kadın işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ayrımcılığın engellenmesi, kadın işgücünün geliştirilmesi, hamile işçilere koruma sağlanması,

"Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü" ile *"kadınların tüm insan haklarından tam olarak yararlanmalarını sağlanması, bu kapsamda kadın haklarının teşvik edilmesi, hayata geçirilmesi ve korunması"*

"Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme" ile kadının her türlü şiddete karşı korunması, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin yaygınlaştırılması, kadına karşı ve aile içi şiddetin mağdurlarının korunması, mağdurlara yardım edilebilmesi için uygun tedbirlerin alınması, kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası iş birliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Uluslararası belgelerde, kadın haklarına ilişkin düzenlemeler getirilmişse de bu düzenlemelerin asgari nitelikte olduğuna, ulusal mevzuatta kadınların daha lehine olacak şekilde düzenleme yapılması halinde, bunların esas alınacağına dikkat

çekilmektedir. Uluslararası yargı kararlarında, hak ihlalinde bulunduğu iddia edilen devletin yasal düzenlemeleri göz önünde bulundurulmaktadır.

Türkiye'deki kadın haklarına yönelik mevzuat değişiklikleri kapsamında, anayasal düzeyde *("ilkokulun zorunlu hale getirilmesi, seçme seçilme hakkı, ailenin korunması başlığı altında kadının anne olarak korunması, pozitif ayrımcılık")*, yasal düzeyde Medeni Kanun, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanun, Ceza Kanunu, İş Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Belediye Kanunu ile değişiklikler getirilerek *("evlilik birliğinin temsilinde eşitlik, mal rejimi, evlilik yaşı, şiddet mağdurlarının korunması, evlilik içinde cinsel saldırının suç sayılması, çalışma hayatında kadınlar lehine düzenlemeler, hamile işçilere özel düzenlemeler, koruma evlerine ilişkin zorunluluk vb. konularda"*) düzenlemeler yapılmıştır.

Uluslararası kadın haklarını düzenleyen sözleşmeler arasında önemli bir yere sahip olan CEDAW ve İstanbul Sözleşmesine 2. bölümde detaylı şekilde yer verilmiştir.

CEDAW, "*kadın haklarını, kadının insan hakları kapsamında ele alması,"* uluslararası hukukta oldukça yaygın olması, çok sayıda devletin taraf olması nedeniyle önemlidir. Sözleşmenin denetim organı, *"Kadınlara Karşı Ayrımın Ortadan Kaldırılması Komitesi"dir.* CEDAW'a yönelik, sözleşmeye konulan çekincelerin fazlalığı sebebiyle sözleşmenin uygulanabilirliğinin azaldığına ve sözleşmenin etkili bir denetim sisteminin olmadığına ilişkin en önemli eleştirilere karşı, ek ihtiyari protokol ile çekinceler konusunda düzenleme yapılmış ve iki yeni denetim mekanizması getirilmiştir. Ek protokol ile birlikte, komitenin görevleri, taraf devletlerin raporlarını incelemek, genel tavsiye kararı vermek, bireysel şikâyet başvurularını incelemek, soruşturma usulünü gerçekleştirmektir.

Türkiye, *"medeni kanunun evlilik ve aile içindeki konuları düzenleyen hükümlerle çeliştiğini ileri sürdüğü maddelere, uluslararası tahkimi düzenleyen maddesine çekince koymuş, Türk Vatandaşlık kanununa aykırı düzenlemeler içerdiği iddiası ile sözleşmenin vatandaşlık haklarında ayrımcılığın önlenmesini düzenleyen ilgili maddesine beyanda bulunmuştur. Uluslararası tahkimi düzenleyen maddeye konulan çekince haricindeki çekinceler ve beyan geri alınmıştır."*

İstanbul Sözleşmesi, *"Avrupa Devletlerini bağlayan kadın haklarına ilişkin ilk sözleşme olması nedeni ile büyük öneme sahiptir. Sözleşme, İstanbul'da imzaya açılması sebebiyle, İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinmektedir. Türkiye, sözleşmeyi çekincesiz olarak imzalamıştır. Bununla birlikte, sözleşmeyi ilk imzalayan taraf devlet Türkiye'dir.* Cumhurbaşkanı kararı ile Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi nedeniyle İstanbul Sözleşmesinin Türkiye bakımından bağlayıcılığı sona ermiştir.

AİHM içtihatlarında, kadın haklarına ilişkin ihlaller detaylı bir şekilde ele alınmakta, hak ihlalinde bulunduğu iddia edilen devletin uluslararası sözleşmelerdeki pozitif yükümlülüklerini yerine getirilmesi kapsamında hazırlanan raporlar dikkate alınmakta, hak ihlalinde bulunduğu iddia edilen devlet aleyhine daha önce verilen kararlardaki tespitler de dikkate alınarak, karar doğrultusunda düzenleme yapılıp yapılmadığı, pozitif yükümlülüklerine ilişkin yükümlülüklerinin yerine getirilip getirilmediği, değerlendirilmektedir.

Çalışmada yer alan, *"Rumor/İtalya, E.S. ve diğerleri/ Slovakya, İzevbekhai/İrlanda ve B.S./İspanya kararları",* kadın haklarına ve kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin taraf devletlere yüklenen pozitif yükümlülüklerin sınırlarının belirli hale getirilmesi, bu hususta somut örnekler teşkil etmeleri nedeniyle,

"S.A.S/Fransa kararı" AİHS'nin 14. madde kapsamında, taraf devletlerin ayrımcılık amacı taşımayan uygulamalarının ayrımcılık yasağını ihlal edebileceğinin, ihlalin gerçekleşmesi için ihlal iddiasına konu düzenlemenin objektif ve makul bir gerekçeye sahip olmaması şartının sağlanmasının gerekliliğini ortaya koyması yönüyle,

"Opuz/Türkiye kararı, İstanbul Sözleşmesine kaynaklık ettiğinin düşünülmesi" yönüyle,

"Şerife Yiğit/Türkiye kararı, AİHM'nin, sözleşmenin 14. maddesi kapsamında kendiliğinden inceleme yapması yönüyle"

"Emel Boyraz/Türkiye kararı, hükümet uygulaması nedeniyle ekonomik şiddet örneği teşkil etmesi bakımından"

"M.G./Türkiye ve Halime Kılıç/Türkiye kararları" Türkiye'deki kadın haklarına yönelik hukuki düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi noktasındaki sorunların ele alınması ve problemlerin tespit edilmesi bakımından öneme sahiptir.

Kadın haklarının ihlali, kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet tüm dünyada devam etmektedir. Kadınlar lehine pek çok düzenleme getirilmişse de esas olan bu düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Kadın hak ihlallerinin engellenmesi amacına ulaşmak için, bu düzenlemeleri uygulayan makamların yeterince bilgilendirilmesi, toplumun cinsiyetlerin birbirine üstün olduğuna yönelik fikirlerinin, kadın aleyhine kalıplaşmış ön yargılarının değiştirilmesinin sağlanması ve kadın haklarını ihlal eden bazı geleneksel uygulamaların kaldırılması gerekmektedir.

Türkiye'de kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesinin bu duruma olumlu bir katkısı olduğu söylenemez. Ancak İstanbul Sözleşmesinin, Türkiye'deki bağlayıcılığının sona ermesi sözleşmede kadınlar lehine yapılan düzenlemelerin Türkiye'de uygulanmayacağı ve bütünüyle kaldırıldığı anlamına gelmemektedir. Özellikle İstanbul Sözleşmesi esas alınarak hazırlanan *"Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun"* Türkiye'de yürürlüğünü sürdürmektedir.

Türkiye'de kadın haklarına ilişkin olarak kadınlara pozitif ayrımcılık sunan, mağdur durumda olan kadınlara karşı tedbir alma yükümlülüğü getiren yasal ve anayasal düzeyde düzenlemeler bulunmaktadır. Kadın haklarına ilişkin düzenlemelerin mevzuatta yer alması tek başına yeterli değildir. Bu hükümlerin etkin bir şekilde uygulanması, kadınların haklarını bilmeleri ve kullanmaları için gerekli eğitimlerin verilmesi, televizyon kanalları ve büyük kitlelere ulaşan diğer araçlarla toplumun daha bilinçli hale getirilmesi, kadın aleyhine olan bazı geleneksel uygulamaların sona erdirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar F., Türkiye'de *Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk ve Sivil Toplum*, (25.02.2023)

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/129567/mod_resource/content/0/Feride%20Acar-T%C3%BCrkiyede%20kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20insan%20haklar%C4%B1.ppd

Akdemir D., *Ayrımcılığın İnsan Hakları Boyutu ve 'Pozitif Ayrımcılık*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2014, Cilt: 3, Sayı: 4, Sayfa: 890-908

Akdemir S., *Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerîm'de Kadın* İslami Araştırmalar Cilt: 10, Sayı: 4, 1997

AİHM M.G.-Türkiye Davası, Başvuru No. 646/10, 22.03.2016 T., Gayriresmi tercümesi, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı (E.T.: 18.12.2022)

https://www.kahdem.org.tr/aihm-mg-turkiye-karari-3-ve-14-madde-bakimindan-ihlal-karari/

AİHM Şerife Yiğit-Türkiye Davası Başvuru No: 3976/05 20.01.2009 T. (E.T.: 18.12.2022) http://evici-adalet.hukukfelsefesi.org/wp-content/uploads/sites/4/2015/10/Avrupa-%C4%B0nsan-Haklar%C4%B1-Mahkemesi-%C5%9Eerife-Yi%C4%9Fit-Karar%C4%B1.pdf

AİHM 3. Daire Opuz-Türkiye Davası, Başvuru No: 33401/02, 9.6.2009 T., Gayriresmi tercümesi (E.T.: 17.12.2022) https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/opuz-turkiye-davasi-aihm.pdf

Akyüz E., *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, 2000, Ankara

Arslan G., *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller)* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Yıl 2004, Cilt 62, Sayı 1-2

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin Rehber, AİHM, 2020 https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_14_Art_1_Protocol_12_TUR.pdf (E.T.: 18.03.2023)

Aybay R., *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 113 TBB İHAUM Dizisi: 7, Ankara, Aralık 2006

Aytaç, M., *İnsan Hakları Yönünden Türkiye'de Azınlıkların Hukuki Durumu*, Adalet Dergisi, S.: 1

Aydın N., *İnsan Hakları Demokrasi ve Medya,* İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2008

Bağdatlı S., *Hukuk Sözlüğü*, Derin Yayınları, İstanbul, 2002

Bakırcı K., *İstanbul Sözleşmesi*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 2015, Sayı: 4, Sayfa 133-204

Bölükbaşı Ö., *Genel Olarak İstanbul Sözleşmesi ve Sözleşmenin 6284 Sayılı Kanun İle Karşılaştırılması*, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi Cilt: 14 No: 2 Yıl: 2022

Bilgin Ü., *Azınlık Hakları ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2005

Börü Parlak Ş., *Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl: 2017 Sayfa: 43-63

Canikoğlu Kırbaş S., *Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)*, Ankara Barosu Dergisi, 2015/3, s.355-378

Ciddi O, *Türkiye'de Azınlıklar ve Antakyalı Ortodoks Hristiyanlar*, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 12, Aralık 2018, Sayfa: 97-116

Cook R. J., *State Accountabilit y Under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, Human Rights Women National and International Perspectives, Edit. Rebecca Cook University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1994

Çelikel A., *Kadınların Siyasal Yaşama Katılımı Konusunda Yeni Uluslararası Çalışmalar*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. 54, sayı. 1-4, ss. 45-53, Tem. 2011

Çamurcu M., *İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 2021 Cilt: 79 Sayı: 4 Sayfa: 63-106

Çatal B., *İnsan Haklarının Korunmasında Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Mekanizmalar*, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, C. 1, S. 1, 2018, s. 69-99

Çeker O., *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, Kasım 2017

Çevik Ö., *Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme* Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 18/3 2016 s. 887-996

Çeviker A., Mumcu H., Şekeroğlu M.,Bayrak M., *Unıcef'e Göre Türkiye'de Dezavantajlı Kabul Edilen Grupların Sportif Etkinliklerle Sosyal Uyumun Sağlanması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y:2018, Sayı: 12, Sayfa: 221-238

Çiçekli B., *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, Nisan 2016

Çınar M.F., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Düzenlenen Haklar ve Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı*, Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 2022 (103-123)

Çötok Akıncı N., *Şiddet, Çalışma Yaşamı ve Medya Bağlamında Kadın*, Pegem Akademi, 2. bs., Ankara 2020

Demir T., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadın Hakları*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2017

Deniz B., *Engelli Hakları ve Ayrımcılık Yasağı*, Seçkin Yayınları, Ankara, Eylül 2020

Dereboylular, Ö., Arman, P., *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 173, Ocak 2021, Sayfa: 39-48

Dirican R., *Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları*, Çocuk ve Gelişim Dergisi, Cilt 2 (2018) Sayı 2 51-62

Doğru O., Nalbant A, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar* 1.Cilt, 1. Baskı, T.C. Yargıtay Başkanlığı 2012

Durmuş M. T. *Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeler Üzerindeki Tasarruf Yetkisi ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Ayrılmasının Hukuki Analizi*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021; 29(3) s. 1969-2007.

Dülger M.V. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Düzenlenen Yargısal Koruma Mekanizması ve 14 Nolu Ek Protokolle Öngörülen Değişiklikler*

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3790562 (E.T. 17.03.2023)

Emre Ö., Sert G., *Avrupa Hasta Hakları Şartı,* Türkiye Biyoetik Dergisi, 2014, Cilt. 1, Sayı. 4, 198-205.

Erbay H.,*"Tarihsel Süreçte Dünyada ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme,* Ege Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, Cilt 1, Ocak 2019, Sayfa 1- 25.

Erşen Belek U., *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.

Fendoğlu H. T., Turhan M., Yazıcı S., Atar Y., Hakyemez Ş. Y., Bilir F., Metin Y., Özcan H., Yanık M., Abdulhakimoğulları E., Türk Anayasa Hukuku Mevzuatı, 3.Baskı, Adalet Yayınları, 2014, Ankaravd., 2014

Gemalmaz M.S., *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 7. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010

Göçeçiçek Ayata - Sevinç Eryılmaz Dilek - Bertil Emrah Oder, *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010.

Gölcüklü A. F., Gözübüyük A. Ş., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 6. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2004

Gözler K., *Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var Mı? (İstanbul Sözleşmesinin Feshi Hakkında 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Üzerine Eleştiriler),* (E.T.: 18.12.2022) https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm.

Gürler S., *Engelli Kadınların İnsan Hakları*, Astana Yayınları, 2016, Ankara

Hampande M.O., *Afrika Birliği ve İnsan Hakları Koruma Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, 2020 Erzurum.

Hellum A., Aesen H.S. 2013, Women's human rights: CEDAW in international, regional and national law, Cambridge University Press.

Holtmaat Rikki/Tobler Christa, 'CEDAW and The European Union's Policy in The Field of Combating Gender Discrimination', Maastricht Journal of European and Comparative Law, V.12, I.4

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)

https://kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/CEDAW/ (E.T.: 18.11.2022)

Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme", (Erişim tarihi: 02.03.2023)

https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/628/ekutuphane2.1.10.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (12.12.2022)

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf

Kadınlara Yönelik Yasal Düzenlemeler (E.T.: 05.02.2023)

https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/

Kalabalık H., İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017

Kama S., Çelik A., Gökçen G., Nisan-Eylül 2016 *İHAM – Türkiye Kararlarına Kısa Bir Bakış* https://anayasader.org/wp-content/uploads/2020/04/Kama-AYHD-10.pdf (E.T.: 04.03.2023)

Karaosmanoğlu F., *İnsan Hakları*, Seçkin Yayınları, 2012 Ankara

Kaypak Ş., Kahraman M., *Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016 Cilt: 13 Sayı: 33, s. 298-315

Kırbaş Canikoğlu S., *Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat,* Ankara Barosu Dergisi, 2015/3 s. 357-378

Koç O, *Web of Science Üzerinde İndekslenen Kadına Yönelik Şiddet Araştırmalarına Bibliyometrik Bir Bakış*, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 2020, 21: 19-35

Kuyucu N., *Kadınların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Adalete Erişim Sorunu: Mahkeme Kararlarında Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Kadına Yönelik Şiddet,* Fe Dergi 7, no. 1 (2015), 61-77.

Laura A. Donner, *Gender Bias Drafting International Dicrimination Conventions* California Western International Law Journal, Vol. 241, 2003

Metin Y., Erdoğan D., Kaplan Yaman A., Erece B., *İstanbul Sözleşmesine Yöneltilen Eleştirilerin Analizi,* Aile Kurumunun Bekasına Yönelik Çağdaş Fırsatlar/Tehditler Bildiriler Kitabı 15-17 Ekim 2020 s. 543-557

Moroğlu N, *Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları*, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 13 Sayı: 1

Mullins L.B., *CEDAW: The Challenges of Enshrining Women's Equality in International Law, Public Integrity,* Volume 20, 2018 - Issue 3

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10999922.2017.1381542

(E.T. 18.03.2023)

Nişancı, D., *Kadın Haklarının Birleşmiş Milletler Belgelerinde Düzenlenmesi ve Örgütün Kadın Haklarına Yönelik Yapılanması*, Legal Hukuk Dergisi, 2020, Sayı: 209

Odyakmaz, Z., *Anayasalarımızda kadın hakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1989, Sayı: 5 Cilt: 14, 455-466

Otacı, C., *Töre Saikiyle Kasten Öldürme Suçuna Dair Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararlarının Eleştirisi*, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 77, Ocak 2013, Sayfa: 123-166

Öncü Arslan G., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Kadına Karşı Aile İçi Şiddet Olgusu ve Bununla Mücadele Araçları, Public And Private International Law Bulletin,* Volume: 32, Issue: 2, s. 1-37

Özçelik Kale F., *Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, c. 0, sayı. 8, ss. 317-340, Ocak 2017

Özçoban A.D., *Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Engellenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2018

Özdamar, D., *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW) ve Ek İhtiyari Protokol'ün İç Hukukumuza Özellikle Yeni Aile Hukukumuza Etkisi, (CEDAW),* Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009

Özeler N., *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi İle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Karşılaştırılması*, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, sayı. 2, ss. 43-62, Tem. 2017

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, TC Başbakanlık KSGM yayını, Ankara, 2001

"S.A.S. - Fransa Karar 1.7.2014"

https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-153688%22]} (E.T.: 15.03.2023)

Sarıkoyuncu A., *Türklerde Kadın Hakları Üzerine Bir Değerlendirme* Bilig, Sayı. 8, Ss. 113-124, Haz. 1999

Sert G., *Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Açısından Hasta Hakları,* 2019 Ankara

Sönmez Y., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi,* İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2020 20, s. 1–17.

Ş. Kaypak ve M. Kahraman , *"Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması,* Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 13, sayı. 33, ss. 298-315, Nis. 2016

Taşkın L., *Uluslar Arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu*, Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, C. 8, S. 2, Y. 2004

Tematik Bilgi Notu – Kadınlara Yönelik Şiddet, 2016 https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_TUR.pdf (E.T.: 18.03.2023)

Tezcan D., Erdem M. R., Sancakdar O., Önok R. M.; *İnsan Hakları El Kitabı*, 9. Baskı, Seçkin Yayınları, 2021, Ankara

Tütüncü, E*., Ekonomik Şiddet ve Kadının Ekonomik Şiddete Karşı Korunması*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Nisan 2020, Cilt: 5, Sayı: 1, Sayfa: 3287-3313

Tüzünkan D., *"Kadın İşgücüne Yönelik ILO Sözleşmeleri ve Uygulanırlığı: Mevzuatlar Açısından Türkiye İtalya Karşılaştırması",* Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016, Sayı:12

Uğurlu Z. Gülsen İ., *Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması*, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, Haziran 2014, Cilt: 1 Sayı: 1

United Nations (UN) Division for the Advancement of Women (DAW) Department of Economic and Social Affairs, Assessing the Status of Women A Guide to Reporting Under the Cedaw, 2000, s. 4

Ustabaş, F. S. (2014). *Kadın Sığınmaevleri Olanak ve Sınırlılıkları*, Yaratıcı Drama Dergisi , 9 (18) , 101-106

Vijeyarasa R., *Quantifying CEDAW: Concrete Tools for Enhancing Accountability for Women's Rights,* Harvard Human Rights Journal 34, no. 1 (2021): 37-80

Yaşar Coşkun S., *"Türkiye'de ve Dünya'da Kadının İnsan Hakları",* Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, Yıl: 4 Sayı: 20 Nisan 2013 sayfa 77-95

Yenener Çakmut Ö., *Cinsel Şiddet Mağduru Kadın ve Türk Ceza Kanunu'ndaki Konumu*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, Ocak 2016

Yılmaz Ş. *"Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları"* (E.T.: 24.03.2023)

http://www.sosyaldemokratdergi.org/senay-yilmaz-dunyada-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmalari/

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Muazzez Eda ŞENEL